

Ex Libris

50—

LUCRETII,

DE RERUM NATURA,

LIBRI SEX.

Lucretius Carus, Titus

T. LUCRETII CARI,

DE RERUM NATURA,

LIBRI SEX,

EX EDITIONE GILBERTI WAKEFIELD, A. B.

LONDINI:
SUMTIBUS RODWELL ET MARTIN; J. BOOKER;
BALDWIN, CRADOCK, ET JOY; G. ET W. B. WHITTAKER;
LONGMAN, HURST, REES, ORME, ET BROWN;
CADELL ET DAVIES; EDWARDS ET KNIBB;
ET J. ROBINSON.
EXCUDIT T. DAVISON.

1821.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER PRIMUS.

Æneadûm genetrix, hominum Divômque voluptas,
Alma Venus! cœli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis,
Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis:
Te, Dea, te fugiunt ventei; te nubila cœli,
Adventumque tuum: tibi suaveis dædala tellus
Submittit flores; tibi rident æquora ponti;
Placatumque nitet diffuso lumine cœlum.
Nam, simul ac species patefacta est verna diei,
Et reserata viget genitabilis aura Favonii;
Aëriæ primum volucres te, Diva, tuumque
Significant initum, perculsæ corda tuâ vi.
Inde feræ pecudes persaltant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis: ita, capta lepore,
[Inlecebrisque tuis, omnis natura animantum]
Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergis.
Denique, per maria, ac monteis, fluviosque rapaceis,
Frundiferasque domos avium, camposque virenteis,

Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupide generatim secla propagent.
Quæ quoniam rerum naturam sola gubernas,
Nec sine te quidquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum neque amabile quidquam;
Te sociam studeo scribundis versibus esse,
Quos ego de *Rerum Naturâ* pangere conor
Memmiadæ nostro; quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus:
Quo magis æternum da dictis, Diva, leporem.
Effice, ut interea fera mœnera militiaï,
Per maria ac terras omneis sopita, quiescant.
Nam tu sola potes tranquillâ pace juvare
Mortaleis: quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se
Rejicit, æterno devictus volnere amoris:
Atque ita, suspiciens tereti cervice repostâ,
Pascit amore avidos, inhians in te, Dea, visus;
Eque tuo pendet resupini spiritus ore.
Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore sancto
Circumfusa super, suaveis ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis, incluta, pacem.
Nam neque nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Possumus æquo animo; nec Memmii clara propago
Talibus in rebus conmuni deesse saluti.
Quod super est, vacuas aureis mihi, Memmius, et te,
Semotum a curis, adhibe veram ad rationem:
Ne mea dona, tibi studio disposta fideli,
Intellecta prius quam sint, contempta relinquas.
Nam tibi de summâ cœli ratione Deûmque
Disserere incipiam, et rerum primordia pandam;
Unde omneis natura creet res, auctet, alatque;
Quoque eadem rursum natura perempta resolvat:
Quæ nos materiem et genitalia corpora rebus,
Reddundâ in ratione, vocare, et semina rerum
Adpellare suëmus, et hæc eadem usurpare

Corpora prima, quod ex illis sunt omnia primis.
[Omnis enim per se Divôm natura, necesse est,
Inmortali ævo summâ cum pace fruatur,
Semota ab nostris rebus, sejunctaque longe;
Nam, privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.]
Humana ante oculos fede quom vita jaceret
In terris, obpressa gravi sub Religione;
Quæ caput a cœli regionibus obtendebat,
Horribili super adspectu mortalibus instans;
Primum Graius homo mortaleis tollere contra
Est oculos ausus, primusque obsistere contra:
Quem neque fana Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure conpressit cœlum; sed eo magis acrem
Inritât animi virtutem, ecfringere ut arta
Naturæ primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, et extra
Processit longe flammantia mœnia mundi;
Atque omne inmensum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique queique
Quânam sit ratione, atque alte terminus hærens.
Quâ re Religio, pedibus subjecta, vicissim
Obteritur; nos exæquat victoria cœlô.
Illud in hiis rebus vereor, ne forte rearis
Inpia te rationis inire elementa, viamque
Indugredi sceleris; quod contra sæpius illa
Religio peperit scelerosa atque inpia facta.
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram
Iphianassaï turparunt sanguine fede
Ductores Danaûm delecti, prima virorum:
Quoi simul infula, virgineos circumdata comptus,
Ex utrâque pari malarum parte profusa est;
Et mœstum simul ante aras adstare parentem
Sensit, et hunc propter ferrum celerare ministros,
Adspectuque suo lacrumas ecfundere civeis;
Muta metu, terram, genibus submissa, petebat:

Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
Quod patrio princeps donarat nomine regem:
Nam, sublata virûm manibus, tremebundaque, ad aras
Deducta est; non ut, solemni more sacrorum
Perfecto, posset claro comitari hymenæo:
Sed, casta inceste, nubendi tempore in ipso,
Hostia concideret mactatu mœsta parentis,
Exitus ut classi felix faustusque daretur.
Tantum Religio potuit suadere malorum!
  Tutemet a nobis jam quovis tempore, vatum
Terriloquis victus dictis, desciscere quæres.
Quippe et enim quam multa tibi jam fingere possum
Somnia, quæ vitæ rationes vortere possint,
Fortunasque tuas omneis turbare timore:
Et merito: nam, si certam finem esse viderent
Ærumnarum homines, aliquâ ratione valerent
Religionibus atque minis obsistere vatum:
Nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas;
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim, quæ sit natura animaï;
Nata sit, an contra nascentibus insinuetur;
Et simul intereat nobis cum, morte dirempta,
An tenebras Orci visat, vastasque lacunas;
An pecudes alias divinitus insinuet se,
Ennius ut noster cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni frunde coronam,
Per genteis Italas hominum quæ clara clueret.
Et si præterea tamen esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus edens:
Quo neque permanent animæ, neque corpora nostra;
Sed quædam simulacra, modis pallentia miris:
Unde, sibi exortam, semper florentis Homeri
Conmemorat speciem lacrumas ecfundere salsas
Cœpisse, et rerum naturam expandere dictis.
  Quapropter, bene quom superis de rebus habenda
Nobis est ratio; solis lunæque meatus
Quâ fiant ratione, et quâ vi quæque gerantur

In terris; tunc, cum primis, ratione sagaci,
Unde anima atque animi constet natura, videndum:
Et quæ res, nobis vigilantibus obvia, menteis
Terrificet, morbo adfectis, somnoque sepultis;
Cernere utei videamur eos, audireque coram,
Morte obitâ quorum tellus amplectitur ossa.
  Nec me animi fallit, Graiorum obscura reperta
Difficile inlustrare Latinis versibus esse;
Multa novis verbis præsertim quom sit agundum,
Propter egestatem linguæ, et rerum novitatem:
Sed tua me virtus tamen, et sperata voluptas
Suavis amicitiæ, quemvis ecferre laborem
Suadet, et inducit nocteis vigilare serenas,
Quærentem, dictis quibus, et quo carmine, demum
Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
Res quibus obcultas penitus convisere possis.
  Hunc igitur terrorem animi tenebrasque, necesse est,
Non radiei solis neque lucida tela diei
Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque:
Quoius principium hinc nobis exordia sumet;
Nullam rem e nihilo gigni divinitus umquam.
Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
Quod multa in terris fieri cœloque tuentur,
Quorum operum caussas nullâ ratione videre
Possunt; ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus nihil posse creari
De nihilo, tum, quod sequimur, jam rectius inde
Perspiciemus; et unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant, operâ sine Divôm.
  Nam, si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus nasci posset: nihil semine egeret.
E mare primum homines, e terrâ posset oriri
Squamigerum genus, et volucres: erumpere cœlo
Armenta: atque aliæ pecudes, genus omne, ferarum,
Incerto partu, culta ac deserta tenerent:
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur; ferre omnes omnia possent.

Quippe, ubi non essent genitalia corpora quoique,
Quî posset mater rebus consistere certa?
At nunc, seminibus quia certis quæque creantur,
Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest quoiusque, et corpora prima:
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus inest secreta facultas.
  Præterea, quur vere rosam, frumenta calore,
Viteis auctumno fundi suadente videmus;
Si non, certa suo quia tempore semina rerum
Quom confluxerunt, patefit quodcumque creatur,
Dum tempestates adsunt, et vivida tellus
Tuto res teneras ecfert in luminis oras?
Quod, si de nihilo fierent, subito exorerentur
Incerto spatio, atque alienis partibus anni:
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio possent arceri tempore iniquo.
  Nec porro augendis rebus spatio foret usus
Seminis ad coitum, e nihilo si crescere possent.
Nam fierent juvenes subito ex infantibus parvis,
E terrâque, exorta repente, arbusta salirent:
Quorum nihil fieri manifestum est, omnia quando
Paullatim crescunt, ut par est, semine certo;
Crescentesque genus servant: ut noscere possis
Quidque suâ de materiâ grandescere, alique.
  Huc adcedit, utei, sine certis imbribus anni,
Lætificos nequeat fetus submittere tellus;
Nec porro, secreta cibo, natura animantum
Propagare genus possit, vitamque tueri:
Ut potius multis conmunia corpora rebus
Multa putes esse, ut verbis elementa videmus,
Quam sine principiis ullam rem exsistere posse.
  Denique, quur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus quei pontum per vada possent
Transire, et magnos manibus divellere monteis,
Multaque vivendo vitalia vincere secla;
Si non, materies quia rebus reddita certa est
Gignundis, e quâ constat quid possit oriri?

Nihil igitur fieri de nihilo posse, fatendum est;
Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras possent proferrier auras:
Postremo, quoniam incultis præstare videmus
Culta loca, et manibus meliores reddere fetus,
Esse videlicet in terris primordia rerum;
Quæ nos, fecundas vortentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes, cimus ad ortus.
Quod, si nulla forent, nostro sine quæque labore,
Sponte suâ, multo fieri meliora videres.
  Huc adcedit, utei quidque in sua corpora rursum
Dissolvat natura, neque ad nihilum interimat res.
  Nam, si quid mortale e cunctis partibus esset,
Ex oculis res quæque repente erepta periret:
Nullâ vi foret usus enim, quæ partibus ejus
Discidium parere, et nexus exsolvere, posset.
Quod nunc, æterno quia constant semine quæque,
Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, dissoluätque,
Nullius exitium patitur Natura videri.
  Præterea, quæquomque vetustate amovet ætas,
Si penitus perimit consumens materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Reducit Venus; et reductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens?
Unde mare, ingenuei funtes, æternaque longe
Flumina, subpeditant? unde æther sidera pascit?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
Infinita ætas consumpse ante acta, diesque.
Quod, si in eo spatio atque ante actâ ætate fuere,
E quibus hæc rerum consistit summa refecta;
Inmortali sunt naturâ prædita certe:
Haud igitur possunt ad nihilum quæque revorti.
  Denique, res omneis eadem vis caussaque volgo
Conficeret, nisi materies æterna teneret
Inter se nexu, minus aut magis indupedita;
Tactus enim leti satis esset caussa profecto;
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore; quorum

Contextum vis deberet dissolvere quæque.
At nunc, inter se quia nexus principiorum
Dissimiles constant, æternaque materies est,
Incolomi remanent res corpore, dum satis acris
Vis obeat, pro texturâ quoiusque reperta.
Haud igitur redit ad nihilum res ulla; sed omnes
Discidio redeunt in corpore materiaï.
Postremo, pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terraï præcipitavit:
At nitidæ surgunt fruges, rameique virescunt
Arboribus; crescunt ipsæ, fetuque gravantur.
Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbeis puerûm florere videmus,
Frundiferasque novis avibus canere undique sylvas:
Hinc, fessæ pecudes, pingues per pabula læta,
Corpora deponunt; et candens lacteus humor
Uberibus manat distentis: hinc nova proles
Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis perculsa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quæquomque videntur;
Quando alid ex alio reficit Natura, nec ullam
Rem gigni patitur, nisi morte adjuta alienâ.
Nunc age sis, quoniam docui nihil posse creari
De nihilo, neque item genita ad nihilum revocari;
Ne quâ forte tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Adcipe præterea, quæ corpora tute, necesse est,
Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
Principio, venti vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit naveis, et nubila differt;
Interdum, rapido percurrens turbine, campos
Arboribus magnis sternit, monteisque supremos
Sylvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure, pontus.
Sunt igitur venti nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli,
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.

Nec ratione fluunt aliâ, stragemque propagant,
Ac quom mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti; quem largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquaï,
Fragmina conjiciens sylvarum, arbustaque tota:
Nec validei possunt pontes venientis aquaï
Vim subitam tolerare; ita, magno turbidus imbri,
Molibus incurrit, validis cum viribus, amnis;
Dat sonitu magno stragem; volvitque sub undis
Grandia saxa; ruit, quâ quidquam fluctibus obstat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri:
Quæ, velutei validum quom flumen procubuere
Quam libet in partem, trudunt res ante, ruuntque
Inpetibus crebris; interdum vortice torto
Conripiunt, rapideique rotanti turbine portant.
Quâ re etiam atque etiam sunt venti corpora cæca;
Quandoquidem, factis et moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore quei sunt.

Tum porro varios rerum sentimus odores;
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus umquam;
Nec validos æstus tuimur, nec frigora quimus
Usurpare oculis; nec voces cernere suemus:
Quæ tamen omnia corporeâ constare, necesse est,
Naturâ; quoniam sensus inpellere possunt:
Tangere enim, aut tangi, nisi corpus, nulla potest res.

Denique, fluctifrago subpensæ in litore, vestes
Uvescunt; eædem, dispessæ in sole, serescunt:
At neque, quo pacto persederit humor aquaï,
Visum est, nec rursum quo pacto fugerit æstu.
In parvas igitur parteis disspargitur humor,
Quas oculei nullâ possunt ratione videre.

Quin etiam, multis solis redeuntibus annis,
Annulus in digito subter tenuatur habendo:
Stillicidii casus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus obculte decrescit vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conspicimus: tum, portas propter, ahena

Signa manus dextras obtendunt adtenuari
Sæpe salutantum tactu, præterque meantum.
Hæc igitur minui, quom sint detrita, videmus;
Sed, quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præclusit speciem natura videndi.
  Postremo, quæquomque dies naturaque rebus
Paullatim tribuit, moderatim crescere cogens,
Nulla potest oculorum acies contenta tueri;
Nec porro quæquomque ævo macieque senescunt:
Nec, mare quæ inpendent, vesco sale saxa peresa
Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
Corporibus cæcis igitur natura gerit res.
  Nec tamen undique corporeâ stipata tenentur
Omnia naturâ; namque est in rebus inane:
Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus;
Nec sinet errantem dubitare, et quærere semper
De summâ rerum, et nostris diffidere dictis.
[Quapropter locus est intactus inane, vacansque.]
Quod, si non esset, nullâ ratione moveri
Res possent; namque, obficium quod corporis exstat,
Obficere atque obstare, id in omni tempore adesset
Omnibus: haud igitur quidquam procedere possent,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, sublimaque cœli,
Multa modis multis variâ ratione moveri
Cernimus ante oculos: quæ, si non esset inane,
Non tam solicito motu privata carerent,
Quam genita omnino nullâ ratione fuissent:
Undique materies quoniam stipata quiesset.
  Præterea, quamvis solidæ res esse putentur,
Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas.
In saxis, ac speluncis, permanat aquarum
Liquidus humor, et uberibus flent omnia guttis:
Dissupat in corpus sese cibus omne animantum:
Crescunt arbusta, et fetus in tempore fundunt:
Quod cibus in totas, usque ab radicibus imis,
Per truncos ac per ramos diffunditur omneis:
Inter sæpta meant voces, et clusa domorum

Transvolitant: rigidum permanat frigus ad ossa.
Quod, nisi inania sint, quâ possent corpora quæque
Transire, haud ullâ fieri ratione videres.
Denique, quur alias aliis præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figurâ?
Nam, si tantumdem est in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo est, tantumdem pendere par est:
Corporis obficium est quoniam premere omnia deorsum:
Contra autem natura manet sine pondere inanis.
Ergo, quod magnum est æque, leviusque videtur,
Nimirum plus esse sibi declarat inanis;
Ut contra gravius plus in se corporis esse
Dedicat, et multo vacuum minus intus habere.
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admixtum rebus; quod inane vocamus.
Illud, in hiis rebus ne te deducere vero
Possit, quod queidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squamigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias, quia post loca pisces
Linquant, quo possint cedentes confluere undæ:
Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
Scilicet id falsâ totum ratione receptum est.
Nam, quo squamigeri poterunt procedere tandem,
Ni spatium dederint latices? Concedere porro
Quo poterunt undæ, quom pisces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum est corpora quæque,
Aut esse admixtum dicundum est rebus inane;
Unde initum primum capiat res quæque movendi.
Postremo, duo de concurso corpora lata
Si cita dissiliant, nempe aër omne, necesse est,
Inter corpora quod fiat, possidat inane.
Is porro quamvis, circum celerantibus auris,
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Conpleri spatium: nam primum quemque necesse est
Obcupet ille locum, deinde omnia possideantur.

Quod, si forte aliquis, quom corpora dissiluere,
Tum putat id fieri, quia se condenseat aër,
Errat: nam vacuum tum fit, quod non fuit ante;
Et repletur item, vacuum quod constitit ante;
Nec tali ratione potest denserier aër:
Nec, si jam posset, sine inani posset, opinor,
Ipse in se trahere, et parteis conducere in unum.
Quapropter, quamvis caussando multa moreris,
Esse in rebus inane tamen fateare necesse est.

Multaque præterea tibi possunt conmemorando
Argumenta fidem dictis conradere nostris:
Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute.
Namque, canes ut montivagæ persæpe feraï
Naribus inveniunt, injectis frunde, quietes,
Quom semel institerunt vestigia certa viaï;
Sic alid ex alio per te tute ipse videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Insinuare omneis, et verum protrahere inde.

Quod, si pigraris, paullumve recesseris abs re,
Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi;
Usque adeo largos haustus de fontibus amnis
Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda prius per membra senectus
Serpat, et in nobis vitaï claustra resolvat,
Quam tibi de quâ vis unâ re versibus omnis
Argumentorum sit copia missa per aureis.
Sed nunc, ut repetam cœptum pertexere dictis.

Omnis, ut est, igitur, per se, natura duabus
Constitit in rebus: nam corpora sunt, et inane;
Hæc in quo sita sunt, et quâ divorsa moventur.
Corpus enim per se conmunis dedicat esse
Sensus: quoi nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit, obcultis de rebus quo referentes
Confirmare animos quidquam ratione queamus.
Tum porro locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Si nullum foret, haudquâquam sita corpora possent
Esse, neque omnino quoquam divorsa meare:

Id, quod jam supra tibi paullo obtendimus ante.
  Præterea, nihil est, quod possis dicere ab omni
Corpore sejunctum, secretumque esse ab inani;
Quod quasi tertia sit numero natura reperta.
Nam, quodquomque erit, esse aliquid debebit id ipsum;
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit;
Quoi si tactus erit quam vis levis, exiguusque,
Corporis augebit numerum, summamque sequetur:
Sin intactile erit, nullâ de parte quod ullam
Rem prohibere queat per se transire meantem;
Scilicet hocc' id erit vacuum, quod inane vocamus.
  Præterea, per se quodquomque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum,
Aut erit, ut possunt in eo res esse, gerique:
At facere, et fungi, sine corpore nulla potest res;
Nec præbere locum porro, nisi inane vacansque.
Ergo præter inane, et corpora, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui;
Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.
Nam, quæquomque cluent, aut hiis conjuncta duabus
Rebus ea invenies, aut horum eventa videbis.
Conjunctum est id, quod numquam sine perniciali
Discidio potis est sejungi, seque gregari:
Pondus utei saxi est, calor ignis, liquor aquaï,
Tactus corporibus cunctis, intactus inani.
Servitium contra, paupertas, divitiæque,
Libertas, bellum, concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolomis natura, abituque;
Hæc solitei sumus, ut par est, eventa vocare.
  Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo;
Tum, quæ res instet, quid porro deinde sequatur:
Nec per se quemquam tempus sentire fatendum est,
Semotum ab rerum motu, placidâque quiete.
  Denique, Tyndaridem raptam, belloque subactas

Troiugenas genteis quom dicunt *esse*, videndum est,
Ne forte hæc per se cogant nos *esse* fateri;
Quando ea secla hominum, quorum hæc eventa fuerunt,
Inrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
Namque aliud terris, aliud legionibus ipsis,
Eventum dici poterit, quodquomque erit actum.
Denique, materies si rerum nulla fuisset,
Nec locus, ac spatium, res in quo quæque geruntur;
Numquam, Tyndaridis formæ conflatus amore,
Ignis, Alexandri Phrygio sub pectore gliscens,
Clara adcendisset sævi certamina belli;
Nec clam durateus Troianis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugenarum:
Perspicere ut possis, res gestas funditus omneis
Non ita, utei corpus, per se constare, neque esse:
Nec ratione cluere eâdem, quâ constat inane:
Sed magis ut merito possis eventa vocare
Corporis, atque loci, res in quo quæque gerantur.
Corpora sunt porro partim primordia rerum,
Partim concilio quæ constant principiorum.
Sed, quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
Stringuere; nam solido vincunt ea corpore demum;
Et si difficile esse videtur credere quidquam
In rebus solido reperiri corpore posse:
Transit enim fulmen cœli per sæpta domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candescit in igni;
Dissiliuntque fere ferventi saxa vapore:
Conlabefactatus rigor auri solvitur æstu:
Tum glacies æris, flammâ devicta, liquescit:
Permanat calor argentum, penetraleque frigus;
Quando utrumque manu, retinentes pocula rite,
Sensimus, infuso lympharum rore superne:
Usque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
Sed, quia vera tamen ratio, naturaque rerum,
Cogit, ades, paucis dum versibus expediamus,
Esse ea, quæ solido atque æterno corpore constent;
Semina quæ rerum, primordiaque, esse docemus:

Unde omnis rerum nunc constet summa creata.
  Principio, quoniam duplex natura duarum
Dissimilis rerum longe constare reperta est,
Corporis, atque loci, res in quo quæque geruntur;
Esse utramque sibi per se, puramque, necesse est.
Nam, quâquomque vacat spatium, quod inane vocamus,
Corpus eâ non est: quâ porro quomque tenet se
Corpus, eâ vacuum nequaquam constat inane.
Sunt igitur solida, ac sine inani, corpora prima.
  Præterea, quoniam genitis in rebus inane est,
Materiem circum solidam constare necesse est:
Nec res ulla potest verâ ratione probari
Corpore inane suo celare, atque intus habere,
Si non, quod cohibet, solidum constare relinquas.
Id porro nihil esse potest, nisi materiaï
Concilium, quod inane queat tectum cohibere.
Materies igitur, solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, quom cætera dissoluantur.
  Tum porro, si nihil esset, quod inane vacaret,
Omne foret solidum: nisi, contra, corpora certa
Essent, quæ loca complerent, quæquomque tenerent;
Omne, quod est, spatium, vacuum constaret inane.
Alternis igitur nimirum corpus inani
Distinctum; quoniam nec plenum gnaviter exstat,
Nec porro vacuum: sunt ergo corpora certa,
Quæ spatium pleno possint distinguere inane.
Hæc neque dissolvi plagis, extrinsecus icta,
Possunt; nec porro, penitus penetrata, retexi;
Nec ratione queunt aliâ tentata labare:
Id, quod jam supra tibi paullo obtendimus ante.
Nam neque conlædi sine inani posse videtur
Quidquam, nec frangi, nec fundi in bina secando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem; quibus omnia confaciuntur.
Et, quo quæque magis cohibet res intus inane,
Tam magis hiis rebus penitus tentata labascit.
Ergo, si solida, ac sine inani, corpora prima

Sunt, ita utei docui, sint hæc æterna necesse est.
Præterea, nisi materies æterna fuisset,
Antehac ad nihilum penitus res quæque redissent;
De nihiloque renata forent, quæquomque videmus.
At, quoniam supra docui, nihil posse creari
De nihilo, neque, quod genitum est, ad nihil revocari;
Esse inmortali primordia corpore debent,
Dissolvi quo quæque supremo tempore possint,
Materies ut subpeditet rebus reparandis.
Sunt igitur solidâ primórdia simplicitate,
Nec ratione queunt aliâ, servata per ævom,
Ex infinito jam tempore res reparare.
Denique, si nullam finem natura parasset
Frangundis rebus, jam corpora materiaï
Usque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis a certo tempore posset,
Conceptum, summum ætatis pervadere finem;
Nam quid vis citius dissolvi posse videmus,
Quam rursus refici: quapropter longa diei
Infinita ætas ante acti temporis omnis,
Quod fregisset adhuc, disturbans dissoluensque,
Numquam id reliqüo reparari tempore posset:
At nunc nimirum frangundi reddita finis
Certa manet, quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita simul generatim tempora rebus
Stare, quibus possint ævi contingere florem.
Huc adcedit, utei solidissima materiaï
Corpora quom constant, possint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiunt; aër, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, et quâ vi quomque gerantur:
Admixtum quoniam semel est in rebus inane.
At contra, si mollia sint primordia rerum,
Unde queant validei silices ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi: nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.
Sunt igitur solidâ pollentia simplicitate;
Quorum condenso magis omnia conciliatu

Artari possunt, validasque obtendere vireis.
Porro, si nulla est frangundis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quæque
Nunc etiam superare necesse est corpora rebus,
Quæ non dum clueant ullo tentata periclo.
At, quoniam fragili naturâ prædita constant,
Discrepat, æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævom.
Denique, jam, quoniam generatim reddita finis
Crescundis rebus constat, vitâmque tenendi;
Et quid quæque queant, per fœdera naturaï,
Quid porro nequeant, sancitum quandoquidem exstat;
Nec conmutatur quidquam; quin omnia constant
Usque adeo, variæ volucres ut, in ordine cunctæ,
Obtendant maculas generaleis corpore inesse;
Inmutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum: nam, si primordia rerum
Conmutari aliquâ possent ratione revicta,
Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quânam sit ratione, atque alte terminus hærens:
Nec totiens possent generatim secla referre
Naturam, motus, victum, moresque, parentum.
Tum porro, quoniam est extremum quoique cacumen
Corporis illius, quod nostri cernere sensus
Jam nequeunt; id nimirum sine partibus exstat,
Et minumâ constat naturâ: nec fuit umquam
Per se secretum, neque posthac esse valebit;
Alterius quoniam est ipsum pars primaque, et ima:
Inde aliæ, atque aliæ, similes ex ordine partes
Agmine condenso naturam corporis explent.
Quæ, quoniam per se nequeunt constare, necesse est
Hærere; unde queant nullâ ratione revelli.
Sunt igitur solidâ primordia simplicitate,
Quæ minumis stipata cohærent partibus arte;

Non ex illorum conventu conciliata,
Sed magis æternâ pollentia simplicitate:
Unde neque avelli quidquam, nec diminui jam,
Concedit natura, reservans semina rebus.
  Præterea, nisi erit minumum, parvissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis:
Quippe, ubi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem; nec res præfiniet ulla.
Ergo rerum inter summam, minumamque, quid escit?
Nihil erit, ut distet: nam, quam vis funditus omnis
Summa sit infinita, tamen, parvissima quæ sunt,
Ex infinitis constabunt partibus æque.
Quod, quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse est,
Esse ea, quæ nullis jam prædita partibus exstent,
Et minumâ constent naturâ: quæ quoniam sunt,
Illa quoque esse tibi solida, atque æterna, fatendum.
  Denique, ni minumas in parteis cuncta resolvi
Cogere consuesset rerum natura creatrix,
Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea, quia, quæ nullis sunt partibus aucta,
Non possunt ea quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus, per quos res quæque geruntur.
  Quapropter, quei materiem rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
Magno opere a verâ labsei ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
Quamde graveis inter, Graios, quei vera requirunt.
Omnia enim stolidei magis admirantur, amantque,
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt;
Veraque constituunt, quæ belle tangere possunt
Aureis, et lepido quæ sunt fucata sonore.
Nam, quur tam variæ res possent esse, requiro,
Ex uno si sunt igni, puroque, creatæ.
Nihil prodesset enim calidum denserier ignem,

Nec rarefieri, si partes ignis eamdem
Naturam, quam totus habet super ignis, haberent.
Acrior ardor enim conductis partibus esset:
Languidior porro disjectis, disque supatis.
Amplius hoc fieri nihil est quod posse rearis
Talibus in caussis; ne dum variantia rerum
Tanta queat densis, rarisque, ex ignibus esse.
Id quoque, si faciant admixtum rebus inane,
Denseri poterunt ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa sibi cernunt contraria inesse,
Et fugitant in rebus inane relinquere purum;
Ardua dum metuunt, amittunt vera, viaï:
Nec rursum cernunt exemptum rebus inane,
Omnia denseri, fierique ex omnibus unum
Corpus, nihil ab se quod possit mittere raptim,
Æstifer ignis utei lumen jacit, atque vaporem;
Ut videas non e stipatis partibus esse.
Quod, si forte ullâ credunt ratione potesse
Igneis in cœtus stingui, mutareque corpus;
Scilicet ex nullâ facere id si parte reparcent,
Obcidet ad nihilum nimirum funditus ardor
Omnis, et ex nihilo fient quæquomque creantur.
Nam, quodquomque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante:
Proinde aliquid superare necesse est incolome ollis,
Ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes,
De nihiloque renata virescat copia rerum.
Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
Sunt, quæ conservant naturam semper eamdem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
Naturam res, et convortunt corpora sese;
Scire licet, non esse hæc ignea corpora rerum.
Nihil referret enim, quædam decedere, abire,
Atque alio adtribui, mutarique ordine, quædam,
Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent:
Ignis enim foret omnimodis, quodquomque crearet.
Verum, ut opinor, ita est: sunt quædam corpora, quorum

Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
Efficiunt igneis, mutatoque ordine mutant
Naturam: neque sunt igni similata, neque ullæ
Præterea rei, quæ corpora mittere possit
Sensibus, et nostros adjectu tangere tactus.
  Dicere porro ignem res omneis esse, neque ullam
Rem veram in numero rerum constare, nisi ignem,
Quod facit hicc' idem, perdelirum esse videtur.
Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat,
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent;
Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat ignem.
Credit enim sensus ignem cognoscere vere;
Cætera non credit, quæ nihilo clara minus sunt:
Quod mihi quom vanum, tum delirum, esse videtur.
Quo referemus enim? quid nobis certius ipsis
Sensibus esse potest? quî vera, ac falsa, notemus?
  Præterea, quâ re quisquam magis omnia tollat,
Et velit ardoris naturam linquere solam,
Quam neget esse igneis, summam tamen esse relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.
Quapropter, quei materiem rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere posse;
Et quei principium gignundis aëra rebus
Constituere; aut humorem queiquomque putarunt
Fingere res ipsum per se; terramve creare
Omnia, et in rerum naturas vortier omneis;
Magno opere a vero longei deerrasse videntur.
  Adde etiam, quei conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes igni, terramque liquori;
Et quei quatuor ex rebus posse omnia rentur,
Ex igni, terrâ, atque animâ, procrescere, et imbri;
Quorum Agragantinus cum primis Empedocles est:
(Insula quem triquetris terrarum gessit in oris;
Quam fluitans circum magnis amfractibus, æquor
Ionium glaucis adspargit virus ab undis,
Angustoque fretu rapidum, mare dividit undis
Æoliæ terrarum oras a finibus ejus.

Heic est vasta Charybdis, et heic Ætnæa minantur
Murmura, flammarum rursum se conligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis,
Ad cœlumque ferat flammaï fulgura rursum.
Quæ, quom magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, visundaque fertur,
Rebus opima bonis, multâ munita virûm vi ;
Nihil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
Nec sanctum magis, et mirum, carumque, videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, et exponunt præclara reperta ;
Ut vix humanâ videatur stirpe creatus)
Hic tamen, et, supra quos diximus, inferiores
Partibus egregie multis, multoque minores ;
Quamquam, multa bene ac divinitus invenientes,
Ex adyto tamquam cordis, responsa dedere
Sanctius, et multo certâ ratione magis, quam
Pythia, quæ tripode ex Phœbi lauroque profatur ;
Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
Et graviter magnei magno cecidere ibi casu :
Primum, quod motus, exempto rebus inani,
Constituunt, et res molleis rarasque relinquunt,
Aëra, solem, ignem, terras, animalia, fruges ;
Nec tamen admiscent in eorum corpus inane :
Deinde, quod omnino finem non esse secandis
Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori :
Nec prorsum in rebus minumum consistere quidquam :
Quom videamus id extremum quoiusque cacumen
Esse, quod ad sensus nostros minumum esse videtur ;
Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minumum consistere rebus.
Huc adcedit item, quoniam primordia rerum
Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus
Esse, et mortali cum corpore funditus : atqui
Debeat ad nihilum jam rerum summa revorti,
De nihiloque renata vigescere copia rerum :

Quorum utrumque quid a vero jam distet, habebas.
Deinde, inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa, sibi inter se; quâ re, aut congressa peribunt;
Aut ita diffugient, ut, tempestate coactâ,
Fulmina diffugere, atque imbreis, ventosque, videmus.

Denique, quatuor ex rebus si cuncta creantur,
Atque in eas rursum res omnia dissoluuntur;
Quî magis illa queunt rerum primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter se naturam, tempore ab omni.
Sin ita forte putas ignis terræque coire
Corpus, et aërias auras, roremque liquorum,
Nihil in concilio naturam ut mutet eorum;
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata,
Non animans, non exanimo cum corpore, ut arbos:
Quippe suam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam obtendet, mixtusque videbitur aër
Cum terrâ simul, et quodam cum rore, manere:
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cæcamque, adhibere;
Emineat ne quid, quod contra pugnet, et obstet,
Quo minus esse queat proprie, quodquomque creatur.

Quin etiam repetunt a cœlo, atque ignibus ejus;
Et primum faciunt ignem se vortere in auras
Aëris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri; retroque a terrâ cuncta revorti,
Humorem primum, post aëra, deinde calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare, meare
A cœlo ad terram, de terrâ ad sidera mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia facto.
Inmutabile enim quiddam superare necesse est;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam, quodquomque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Quapropter, quoniam quæ paullo diximus ante,

In conmutatum veniunt, constare necesse est
Ex aliis ea, quæ nequeant convortier usquam:
Ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes.
Quin potius, tali naturâ prædita, quædam
Corpora constituas; ignem si forte crearint,
Posse eadem, demptis paucis, paucisque tributis,
Ordine mutato, et motu, facere aëris auram:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
At manifesta palam res indicat, inquis, in auram
Aëris e terrâ res omneis crescere, alique:
Et nisi tempestas indulget tempore fausto
Imbribus, et tabe nimborum arbusta vacillant;
Solque suâ pro parte fovet, tribuitque calorem;
Crescere non possint fruges, arbusta, animantes.
Scilicet; et, nisi nos cibus aridus, et tener humor,
Adjuvat, amisso jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus e nervis atque ossibus exsoluatur.
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur, nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res:
Nimirum, quia multimodis conmunia multis
Multarum rerum in rebus primordia multa
Sunt; ideo variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, et quali positurâ, contineantur;
Et quos inter se dent motus, adcipiantque.
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem,
Constituunt; eadem fruges, arbusta, animanteis:
Verum, aliis alioque modo conmixta, moventur.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides, multis conmunia verbis;
Quom tamen inter se versus, ac verba, necesse est
Confiteare, et re, et sonitu distare sonanti:
Tantum elementa queunt, permutato ordine solo!
At, rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, unde queant variæ res quæque creari.
Nunc et Anaxagoræ scrutemur ὁμοιομερειαν,
Quam Graii memorant, nec nostrâ dicere linguâ

Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis,
Principium rerum, quam dicit ὁμοιομερειαν.
Ossa videlicet e pauxillis atque minutis
Ossibus, sic et de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus, gigni; sanguenque creari
Sanguinis inter se multis coëuntibus guttis:
Ex auræque putat micis consistere posse
Auram, et de terris terram concrescere parvis;
Ignibus ex igneis, humorem humoribus, esse.
Cætera consimili fingit ratione, putatque;
Nec tamen esse ullâ parte idem in rebus inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis.
Quâ re in utrâque mihi pariter ratione videtur
Errare; atque illis juxta, quos diximus ante.
Adde, quod inbecilla nimis primordia fingit;
Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
Naturâ atque ipsæ res sunt; æqueque laborant,
Et pereunt; neque ab exitio res ulla refrænat.
Nam quid in obpressu valido durabit eorum,
Ut mortem ecfugiat, leti sub dentibus ipsis?
Ignis? an humor? an aura? quid horum? sanguis an? anne os?
Nihil, ut opinor; ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quam quæ manifesta videmus
Ex oculis nostris, aliquâ vi functa, perire.
At neque recidere ad nihilum res posse, neque autem
Crescere de nihilo, testor res ante probatas.
Præterea, quoniam cibus auget corpus, alitque;
Scire licet, nobis venas, et sanguen, et ossa,
Et nervos, alienigenis ex partibus esse:
Sive cibos omneis conmixto corpore dicent
Esse, et habere in se nervorum corpora parva,
Ossaque, et omnino venas, parteisque cruoris:
Fiet, utei cibus omnis et aridus et liquor ipse
Ex alienigenis rebus constare putentur,
Ossibus, et nervis, venisque, et sanguine, mixta.
Præterea, quæquomque e terrâ corpora crescunt,

Si sunt in terris, terram constare necesse est
Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque,
Ex alienigenis consistant ligna, necesse est;
Ex alienigenis, quæ lignis exoriuntur.

Linquitur heic quædam latitandi copia tenuis,
Id, quod Anaxagoras sibi sumit; ut omnibus omneis
Res putet inmixtas rebus latitare, sed illud
Adparere unum, quoius sint plurima mixta,
Et magis in promptu, primâque in fronte, locata:
Quod tamen a verâ longe ratione repulsum est.
Conveniebat enim fruges quoque sæpe, minaci
Robore quom in saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut aliquid, nostro quæ corpore aluntur:
Quom lapidem in lapidem terimus, manare cruorem:
Consimili ratione herbis quoque, sæpe decebat
Et laticis dulceis guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quales sunt ubere lactis:
Scilicet; et glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, et fruges, frundeisque videri,
Dispartita, ac in terram latitare minute:
Postremo, in lignis cinerem fumumque videri,
Quom præfracta forent, igneisque latere minutos.
Quorum nihil fieri quoniam manifesta docet res,
Scire licet, non esse in rebus res ita mixtas;
Verum semina multimodis inmixta latere
Multarum rerum in rebus conmunia debent.

At, sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus austris,
Donec flammaï fulserunt flore coorto:
Scilicet; et non est lignis tamen insitus ignis;
Verum semina sunt ardoris multa, terendo
Quæ quom confluxere, creant incendia sylvis.
Quod, si facta foret sylvis abscondita flamma,
Non possent ullum tempus celarier ignes:
Confacerent volgo sylvas, arbusta cremarent.

Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre, eadem primordia sæpe
Cum quibus, et quali positurâ, contingantur;
Et quos inter se dent motus, adcipiantque?
Atque eadem, paullo inter se mutata, creare
Igneis e lignis? quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paullo mutatis sunt elementis,
Quom ligna atque igneis distinctâ voce notemus.
Denique, jam quæquomque in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin materiaï
Corpora consimili naturâ prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet, utei risu tremulo concussa cachinnent,
Et lacrumis salsis humectent ora, genasque.
Nunc age, quod super est, cognosce, et clarius audi:
Nec me animi fallit, quam sint obscura; sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suavem mî in pectus amorem
Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo: juvat integros adcedere funteis,
Atque haurire; juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musæ.
Primum, quod magnis doceo de rebus, et artis
Religionum animum nodis exsolvere pergo:
Deinde, quod obscurâ de re tam lucida pango
Carmina, Musæo contingens cuncta lepore:
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur;
Sed, velutei pueris absinthia tetra medentes
Quom dare conantur, prius oras, pocula circum,
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas inprovida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius, tali facto recreata, valescat;

Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi Musæo dulci contingere melle;
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, quâ constet compta figurâ.
  Sed, quoniam docui, solidissima materiaï
Corpora perpetuo volitare, invicta per ævom;
Nunc, age, summaï quædam sit finis eorum,
Necne sit, evolvamus: item, quod inane repertum est,
Seu locus, ac spatium, res in quo quæque gerantur,
Pervideamus, utrum finitum funditus omne
Constet, an inmensum pateat, vasteque profundum.
  Omne quod est, igitur, nullâ regione viarum
Finitum est; namque extremum debebat habere:
Extremum porro nullius posse videtur
Esse, nisi ultra sit quod finiat; ut videatur,
Quo non longius hæc sensûs natura sequatur.
Nunc, extra summam quoniam nihil esse fatendum,
Non habet extremum; caret ergo fine, modoque:
Nec refert, quibus adsistas regionibus ejus:
Usque adeo, quem quisque locum possedit, in omneis
Tantumdem parteis infinitum omne relinquit.
  Præterea, si jam finitum constituatur
Omne, quod est, spatium, si quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum,
Id validis utrum contortum viribus ire,
Quo fuerit missum, mavis, longeque volare;
An prohibere aliquid censes, obstareque, posse?
Alterutrum fatearis enim, sumasque, necesse est:
Quorum utrumque tibi ecfugium præcludit, et omne
Cogit ut exemptâ concedas fine patere.
Nam, sive est aliquid, quod prohibeat, ecficiatque,
Quo minus, quo missum est, veniat, finique locet se;

Sive foras fertur, non est a fine profectum.
Hoc pacto sequar; atque, oras ubiquomque locaris
Extremas, quæram quid telo denique fiat.
Fiet, utei nusquam possit consistere finis;
Ecfugiumque fugæ prolatet copia semper.
  Præterea, spatium summaï totius omne
Undique si inclusum certis consisteret oris,
Finitumque foret; jam copia materiaï
Undique ponderibus solidis confluxet ad imum;
Nec res ulla geri sub cœli tegmine posset;
Nec foret omnino cœlum, neque lumina solis:
Quippe, ubi materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore, subsidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla est; quia nihil est funditus imum,
Quo quasi confluere, et sedes ubi ponere, possint:
Semper in adsiduo motu res quæque geruntur
Partibus in cunctis, infernaque subpeditantur,
Ex infinito cita, corpora materiaï.
  Postremo, ante oculos res rem finire videtur:
Aër dissæpit colleis, atque aëra montes;
Terra mare, et contra mare terras terminat omneis:
Omne quidem vero nihil est quod finiat extra.
Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
Perpetuo possint ævi labentia tractu;
Nec prorsum facere, ut restet minus ire, meando:
Usque adeo passim patet ingens copia rebus,
Finibus exemptis, in cunctas undique parteis.
  Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
Ne possit, natura tenet: quia corpus inani,
Et, quod inane autem est, finiri corpore cogit;
Ut sic alternis infinita omnia reddat,
Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum
Simplice naturâ, ut pateat tamen inmoderatum;
Nec mare, nec tellus, neque cœli lucida templa,
Nec mortale genus, nec Divôm corpora sancta,
Exiguum possent horaï sistere tempus.

Nam, dispulsa suo de cœtu, materiaï
Copia ferretur magnum per inane, soluta;
Sive adeo potius numquam concreta creasset
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.
Nam certe neque consilio primordia rerum
Ordine se suo quæque sagaci mente locarunt,
Et, quos quæque darent motus, pepigere profecto:
Sed, quia multa, modis multis, mutata, per omne,
Ex infinito, nexantur percita plagis;
Omne genus motus, et cœtus, experiundo,
Tandem deveniunt in taleis dispositura,
Qualibus hæc rerum consistit summa creata:
Et, multos etiam magnos servata per annos,
Ut semel in motus conjecta est convenienteis,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes, et solis terra vapore
Fota novet fetus; summâ quoque gens animantum
Floreat, et vivant labentes ætheris ignes:
Quod nullo facerent pacto, nisi materiaï
Ex infinito suboriri copia posset,
Unde amissa solent reparare in tempore quoque.
Nam, velutei, privata cibo, natura animantum
Diffluit, amittens corpus; sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit subpeditare
Materies, aliquâ ratione aversa viaï.
Nec plagæ possunt extrinsecus undique summam
Conservare omnem, quæquomque est conciliata:
Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac subpleri summa queatur;
Interdum resilire tamen coguntur, et unâ
Principiis rerum spatium tempusque fugaï
Largiri, ut possint a cœtu libera ferri.
Quâ re etiam atque etiam suboriri multa necesse est:
Et tamen, ut plagæ quoque possint subpetere ipsæ,
Infinita opus est vis undique materiaï.
Illud in hiis rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium summæ, quod dicunt, omnia niti;
Atque ideo mundi naturam stare sine ullis

Ictibus externis, neque quoquam posse resolvi
Summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa:
Ipsum si quidquam posse in se sistere credis;
Et, quæ pondera sunt sub terris, omnia sursum
Nitier, in terrâque retro requiescere posta;
Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus:
Et simili ratione animalia suppa vagari
Contendunt, neque posse e terris in loca cœli
Recidere inferiora magis, quam corpora nostra
Sponte suâ possint in cœli templa volare:
Illei quom videant solem, nos sidera noctis
Cernere; et alternis nobiscum tempora cœli
Dividere; et nocteis parileis agitare diebus.
Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexei quod habent perverse prima viaï.
Nam medium nihil esse potest, ubi inane locusque
Infinita: neque omnino, si jam medium sit,
Possit ibei quidquam hac potius consistere caussâ,
Quam quâ vis aliâ longe regione manere.
Omnis enim locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Per medium, per non medium, concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quaquomque feruntur.
Nec quisquam locus est, quo corpora quom venere,
Ponderis amissâ vi, possint stare in inani:
Nec, quod inane autem est, ulli subsistere debet,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat:
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilium, medii cupedine victæ.
Præterea, quoniam non omnia corpora fingunt
In medium niti; sed terrarum, atque liquores,
Humorem ponti, magnasque e montibus undas,
Et quasi terreno quæ corpore contineantur:
At contra tenueis exponunt aëris auras,
Et calidos simul a medio differrier igneis;
Atque ideo totum circum tremere æthera signis,
Et solis flammam per cœli cærula pasci,
Quod calor, a medio fugiens, ibi conligat omnis:

[Quippe etiam vesci e terrâ mortalia secla;]
Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos
Posse, nisi a terris paullatim quoique cibatum
Terra det: at supra circum tegere omnia cœlum;
Ne, volucri ritu flammarum, mœnia mundi
Diffugiant subito magnum per inane, soluta;
Et, ne cætera consimili ratione sequantur:
Neve ruant cœli tonitralia templa superne,
Terraque se pedibus raptim subducat; et omnes
Inter permixtas rerum cœlique ruinas,
Corpora solventes, abeant per inane profundum
Temporis ut puncto nihil exstet reliquiarum,
Desertum præter spatium, et primordia cæca.
Nam, quâquomque prius de parti corpora deesse
Constitues, hæc rebus erit pars janua leti:
Hac se turba foras dabit omnis materiaï.
  Hæc si pernosces, parvâ perductus opellâ;
Namque alid ex alio clarescet; nec tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima naturaï
Pervideas: ita res adcendent lumina rebus.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER SECUNDUS.

Suave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem;
Non, quia vexari quemquam est jocunda voluptas,
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave est.
Per campos instructa, tuâ sine parte pericli,
Suave etiam belli certamina magna tueri:
Sed nihil dulcius est, bene quam munita tenere,
Edita doctrinâ sapientum, templa serena;
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ;
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.
O miseras hominum menteis! o pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis,
Degitur hocc' ævi, quodquomque est! Nonne videre est,
Nihil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, quoi
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jocundo sensu, curâ semota, metuque?
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omnino, quæ demant quomque dolorem;

Delicias quoqué utei multas substernere possint :
Gratius interdum neque Natura ipsa requirit :
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis,
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut subpeditentur ;
Nec domus argento fulget, auroque renidet,
Nec citharæ reboant laqueata aurataque templa ;
Quom tamen inter se, prostratei in gramine molli,
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jocunde corpora curant :
Præsertim, quom tempestas adridet, et anni
Tempora conspargunt viridanteis floribus herbas :
Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti,
Jacteris, quam si plebeiâ in veste cubandum est.
  Quapropter, quoniam nihil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, nec gloria regni ;
Quod super est, animo quoque nihil prodesse putandum :
Si non, forte tuas legiones per loca campi
Fervere quom videas, belli simulacra cienteis ;
Fervere quom videas classem, lateque vagari ;
Hiis tibi cum rebus, timefactæ, Religiones
Ecfugiunt animo pavidæ, mortisque timores ;
Tum vacuum tempus linquunt, curâque solutum :
Quod, si ridicula hæc, ludibriaque, esse videmus ;
Re verâque Metus hominum, Curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela ;
Audacterque inter reges rerumque potenteis
Vorsantur, neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum vestis splendorem purpureaï :
Quid dubitas, quin omnis sit hæc rationis potestas ?
Omnis quom in tenebris præsertim vita laboret.
Nam, velutei puerei trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt ; sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ puerei in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque, necesse est,

Non radiei solis, neque lucida tela diei,
Discutiant; sed Naturæ species, Ratioque.
Nunc age, quo motu genitalia materiaï
Corpora res varias gignant, genitasque resolvant;
Et, quâ vi facere id cogantur, quæque sit ollis
Reddita mobilitas magnum per inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.
Nam certe non inter se stipata cohæret
Materies; quoniam minui rem quamque videmus,
Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculisque vetustatem subducere nostris;
Quom tamen incolomis videatur summa manere;
Propterea, quia, quæ decedunt corpora quoique,
Unde abeunt, minuunt; quo venere, augmine donant:
Illa senescere, at hæc contra florescere, cogunt.
Nec remorantur ibei: sic rerum summa novatur
Semper, et inter se mortales mutua vivunt:
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur;
Inque brevi spatio mutantur secla animantum,
Et, quasi cursores, vitaï lampada tradunt.
Si cessare putas rerum primordia posse,
Cessandoque novos rerum progignere motus;
Avius a verâ longe ratione vagaris.
Nam, quoniam per inane vagantur, cuncta necesse est
Aut gravitate suâ ferri primordia rerum,
Aut ictu forte alterius: nam, concita, sæpe,
Obvia quom flixere, fit, ut divorsa repente
Dissiliant: neque enim mirum, durissima quæ sint,
Ponderibus solidis, neque quidquam a tergo ibus obstet.
Et, quo jactari magis omnia materiaï
Corpora pervideas, reminiscere, totius imum
Nihil esse in summâ; neque habere, ubi corpora prima
Consistant; quoniam spatium sine fine modoque est,
Immensumque patere in cunctas undique parteis

Pluribus obtendit; certâ et ratione probatum est.
Quod quoniam constat, nimirum nulla quies est
Reddita corporibus primis per inane profundum;
Sed magis, adsiduo varioque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta resultant,
Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab ictu.
Et, quæquomque, magis condenso conciliatu,
Exiguis intervallis, convecta resultant,
Indupedita suis perplexis ipsa figuris;
Hæc validas saxi radices, et fera ferri
Corpora constituunt, et cætera de genere horum
Paucula: quæ porro magnum per inane vagantur,
Cætera dissiliunt longe, longeque recursant,
In magnis intervallis; hæc aëra rarum
Subficiunt nobis, et splendida lumina solis.
Multaque præterea magnum per inane vagantur,
Conciliis rerum quæ sunt rejecta, nec usquam
Consociare etiam coitus potuere recepta:
Quoius, utei memoro, rei simulacrum, et imago,
Ante oculos semper nobis vorsatur, et instat.
Contemplator enim, quom solis lumina quomque
Insertei fundunt radiei per opaca domorum:
Multa minuta, modis multis, per inane videbis
Corpora misceri, radiorum lumine in ipso;
Et, velut æterno certamine, prælia pugnasque
Edere, turmatim certantia; nec dare pausam,
Conciliis et discidiis exercita crebris:
Conjicere ut possis ex hoc, primordia rerum,
Quale sit, in magno jactari semper inani;
Dum taxat rerum magnarum parva potest res
Exemplare dare, et vestigia notitiaï.
Hoc etiam magis hæc animum te advortere par est
Corpora, quæ in solis radiis turbare videntur;
Quod tales turbæ motus quoque materiaï
Significant clandestinos cæcosque subesse.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Conmutare viam, retroque repulsa reverti,
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas undique parteis.

Scilicet hicc' a principiis est omnibus error:
Prima moventur enim per se primordia rerum;
Inde ea, quæ parvo sunt corpora conciliatu,
Et quasi proxima sunt ad vireis principiorum,
Ictibus illorum cæcis inpulsa, cientur;
Ipsaque, quæ porro paullo majora, lacessunt.
Sic a principiis adscendit motus, et exit
Paullatim nostros ad sensus; ut moveantur
Illa quoque, in solis quæ lumine cernere quimus;
Nec quibus id faciant plagis adparet aperte.
Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiaï
Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.
Primum, Aurora novo quom spargit lumine terras,
Et variæ volucres, nemora avia pervolitantes
Aëra per tenerum, liquidis loca vocibus obplent;
Quam subito soleat sol ortus tempore tali
Convestire suâ perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu manifestumque esse videmus.
At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,
Non per inane meat vacuum; quo tardius ire
Cogitur, aërias quod sic diverberet undas:
Nec singillatim corpuscula quæque, vapores,
Sed complexa, meant inter se, conque globata:
Quapropter simul inter se retrahuntur; et extra
Obficiuntur, utei cogantur tardius ire.
At, quæ sunt solidâ primordia simplicitate,
Quom per inane meant vacuum, nec res remoræ fit
Ulla foris, atque ipsa, suis e partibus unum,
Unum, in quem cœpere, locum connixa feruntur;
Debent nimirum præcellere mobilitate,
Et multo citius ferri, quam lumina solis;
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant fulgura cœlum:
Nam neque consilio debent tardata morari,
Nec persectari primordia singula quæque,
Ut videant, quâ quidque geratur cum ratione.
At queidam contra hæc, ignarei, materiaï
Naturam non posse, Deûm sine numine, reddi

Tanto opere humanis rationibus admoderate;
Tempora mutare annorum, frugesque creare;
Et jam cætera, mortaleis quæ suadet adire,
Ipsaque deducit, dux vitæ, dia Voluptas,
Ut res per Veneris blanditim secla propagent,
Ne genus obcidat humanum: quorum omnia caussâ
Constituisse Deos quom fingunt omnibus rebus,
Magno opere a verâ labsei ratione videntur.
Nam, quam vis rerum ignorem primordia, quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse creatam
Naturam mundi: quamquam hæc sint prædita culpâ;
Quæ tibi posterius, Memmi, faciemus aperta:
Nunc id, quod super est, de motibus expediemus.
 Nunc locus est, ut opinor, in hiis illud quoque rebus
Confirmare tibi; nullam rem posse suâ vi
Corpoream sursum ferri, sursumque meare.
Nec tibi dent in eo flammarum corpora fraudem;
Sursus enim vorsus gignuntur, et augmina sumunt:
Et sursum nitidæ fruges, arbustaque, crescunt:
Pondera, quantum in se est, quom deorsum cuncta ferantur.
Nec, quom subsiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flammâ degustant tigna, trabeisque,
Sponte suâ facere id sine vi subicente putandum est:
Quod genus, e nostro quom missus corpore sanguis
Emicat, exsultans alte, spargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quantâ vi tigna, trabeisque,
Respuat humor aquæ? Non, quo magis ursimus altum
Directâ, et magnâ vi multei pressimus ægre,
Tam cupide sursum revomit magis, atque remittit;
Plus ut parte foras emergant, exsiliantque?
Nec tamen hæc, quantum est in se, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.

Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras
Aëris, expressæ sursum, subcedere, quamquam
Pondera, quantum in se est, deorsum deducere pugnent.
Nocturnasque faceis, cœli sublime volanteis,
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quasquomque dedit parteis natura meatum?
Non cadere in terrâ stellas, et sidera, cernis?
Sol etiam summo de vortice dissupat omneis
Ardorem in parteis, et lumine conserit arva:
In terras igitur quoque solis vergitur ardor.
Transvorsosque volare per imbreis fulmina cernis:
Nunc heic, nunc illic, abruptei nubibus, ignes
Concursant; cadit in terras vis flammea volgo.
  Illud in hiis quoque te rebus cognoscere avemus:
Corpora, quom deorsum rectum, per inane, feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore ferme,
Incertisque locis, spatio depellere paullum:
Tantum, quod minumum mutatum dicere possis.
Quod, nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris utei guttæ, caderent per inane profundum;
Nec foret obfensus natus, nec plaga creata
Principiis; ita nihil umquam natura creasset.
  Quod, si forte aliquis credit graviora potesse
Corpora, quo citius rectum per inane feruntur,
Incidere ex supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint genitaleis reddere motus;
Avius a verâ longe ratione recedit.
Nam per aquas quæquomque cadunt atque aëra deorsum,
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse est:
Propterea, quia corpus aquæ naturaque tenuis
Aëris haud possunt æque rem quamque morari;
Sed citius cedunt, gravioribus exsuperata.
At contra nulli, de nullâ parte, neque ullo
Tempore, inane potest vacuum subsistere rei;
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per inane quietum

Æque, ponderibus non æquis, concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere umquam
Ex supero graviora, neque ictus gignere per se,
Quei varient motus, per quos natura gerat res.
Quâ re etiam atque etiam paullum inclinare necesse est
Corpora, nec plus quam minumum; ne fingere motus
Obliquos videamur, et id res vera refutet.
Namque hocc' in promptu, manifestumque, esse videmus;
Pondera, quantum in se est, non posse obliqua meare,
Ex supero quom præcipitant, quod cernere possis.
Sed nihil omnino rectâ regione viaï
Declinare, quis est, qui possit cernere, sese
Denique, si semper motus connectitur omnis,
Et veteri exoritur semper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motûs
Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat,
Ex infinito ne caussam caussa sequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus exstat,
Unde est hæc, inquam, fatis avolsa, voluntas,
Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas;
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certâ, sed uti ipsa tulit mens?
Nam, dubio procul, hiis rebus sua quoique voluntas
Principium dat; et hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam, patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam de subito, quam mens avet ipsa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis, ut studium mentis connexa sequatur:
Ut videas initum motûs a corde creari,
Ex animique voluntate id procedere primum;
Inde dari porro per totum corpus, et artus.
Nec simile est, ut quom, inpulsei, procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu;
Nam tum materiem totius corporis omnem

Perspicuum est nobis invitis ire, rapique,
Donec eam refrenavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellat, et invitos cogat procedere sæpe,
Præcipitesque rapi; tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contra pugnare, obstareque, possit:
Quoius ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus;
Et projecta refrenatur, retroque residit?
Quâ re, in seminibus quoque idem fateare, necesse est;
Esse aliam, præter plagas et pondera, caussam
Motibus, unde hæc est ollis innata potestas:
De nihilo quoniam fieri nihil posse videmus.
Pondus enim prohibet, ne plagis omnia fiant,
Externâ quasi vi: sed, ne mens ipsa necessum
Intestinum habeat cunctis in rebus agundis,
Et, devicta quasi, cogatur ferre, patique;
Id facit exiguum clinamen principiorum,
Nec regione loci certâ, nec tempore certo.
Nec stipata magis fuit umquam materiaï
Copia, nec porro majoribus intervallis:
Nam neque adaugescit quidquam, neque deperit inde.
Quapropter, quo nunc in motu principiorum
Corpora sunt, in eodem ante actâ ætate fuere,
Et posthac semper simili ratione ferentur:
Et, quæ consuerint gigni, gignentur eâdem
Conditione; et erunt, et crescent, inque valebunt,
Quantum quoique datum est per fœdera naturaï:
Nec rerum summam conmutare ulla potest vis.
Nam neque, quo possit genus ullum materiaï
Ecfugere ex omni, quidquam est; neque, rursus, in omne
Unde coorta queat nova vis inrumpere, et omnem
Naturam rerum mutare, et vortere motus.
Illud in hiis rebus non est mirabile, quâ re,
Omnia quom rerum primordia sint in motu,
Summa tamen summâ videatur stare quiete;
Præter quam si quid proprio dat corpore motus.

Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
Primorum natura jacet: quapropter, ubi ipsam
Cernere jam nequeas, motus quoque surpere debent:
Præsertim, quom, quæ possimus cernere, celent
Sæpe tamen motus, spatio diducta locorum.
Nam sæpe in colli, tondentes pabula læta,
Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
Invitant herbæ, gemmantes rore recenti;
Et satiatei agnei ludunt, blandeque coruscant:
Omnia quæ nobis longe confusa videntur,
Et veluti in viridi candor consistere colli.
Præterea, magnæ legiones quom loca cursu
Camporum conplent, belli simulacra cientes;
Fulgur ubi ad cœlum se tollit, totaque circum
Ære renidescit tellus; subterque, virûm vi,
Excitur pedibus sonitus, clamoreque montes
Ictei rejectant voces ad sidera mundi;
Et circum volitant equites, mediosque repente
Transmittunt, valido quatientes inpete, campos:
Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
Stare videntur; et in campis consistere fulgur.
Nunc age, jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia sint, et quam longe distantia formis,
Percipe; multigenis quam sint variata figuris:
Non quo multa parum simili sint prædita formâ,
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
Nec mirum: nam, quom sit eorum copia tanta,
Ut neque finis, utei docui, neque summa sit ulla;
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique adfecta figurâ.
Præterea, genus humanum, mutæque natantes
Squamigerûm pecudes, et læta armenta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant, circum ripas funtisque, lacûsque,
Et, quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Quorum unum quod vis generatim sumere perge;
Invenies tamen inter se differre figuris.
Nec ratione aliâ proles cognoscere matrem,

Nec mater posset prolem: quod posse videmus;
Nec minus, atque homines, inter se nota cluere.
Nam sæpe ante Deûm vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen:
At mater, virideis saltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis;
Omnia convisens oculis loca, si queat usquam
Conspicere amissum fetum: conpletque querelis
Frundiferum nemus, adsistens; et crebra revisit
Ad stabulum, desiderio perfixa juvenci.
Nec teneræ salices, atque herbæ, rore vigentes,
Fluminaque illa queunt, summis labentia ripis,
Oblectare animum, subitamque avortere curam:
Nec vitulorum aliæ species per pabula læta
Derivare queunt animum, curamque levare:
Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
Præterea, tenerei tremulis cum vocibus hædei
Cornigeras norunt matres; agnique petulci
Balatum pecudes: ita, quod natura reposcit,
Ad sua quisque, feri decurrunt ubera lactis.
  Postremo, quod vis frumentum; non tamen omne,
Quidque suo genere, inter se simile esse videbis,
Quin intercurrat quædam distantia formis:
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, quâ mollibus undis
Litoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
Quâ re etiam atque etiam simili ratione necesse est,
Naturâ quoniam constant, neque facta manu sunt
Unius ad certam formam primordia rerum,
Dissimili inter se quâdam volitare figurâ.
  Perfacile est animi ratione exsolvere nobis,
Quâ re fulmineus multo penetralior ignis,
Quam noster, fluat, e tedis terrestribus ortus.
Dicere enim possis cœlestem fulminis ignem,
Subtilem magis, e parvis constare figuris;
Atque ideo transire foramina, quæ nequit ignis
Noster hic, e lignis ortus, tedâque creatus.

Præterea, lumen per cornum transit ; at imber
Respuitur. Quâ re ? nisi luminis illa minora
Corpora sunt, quam de quibus est liquor almus aquarum.
Et, quam vis subito, per colum vina videmus
Perfluere ; at contra tardum contatur olivom :
Aut, quia nimirum majoribus est elementis,
Aut magis hamatis inter se, perque plicatis ;
Atque ideo fit, utei non tam diducta repente
Inter se possint primordia singula quæque
Singula per quoiusque foramina permanare.
Huc adcedit, utei mellis lactisque liquores,
Jocundo sensu linguæ, tractentur in ore ;
At contra tetra absinthii natura ferique
Centaurii fedo pertorquent ora sapore ;
Ut facile adgnoscas e lævibus atque rotundis
Esse ea, quæ sensus jocunde tangere possunt :
At contra, quæ amara, atque aspera, quomque videntur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri ;
Propterea que solere vias rescindere nostris
Sensibus, introituque suo perrumpere corpus.
Omnia postremo bona sensibus, et mala tactu,
Dissimili inter se pugnant perfecta figurâ :
Ne tu forte putes, serræ stridentis acerbum
Horrorem constare elementis lævibus æque,
Ac Musæa mele, per chordas organicei quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant :
Neu simili penetrare putes primordia formâ
In nareis hominum, quom tetra cadavera torrent,
Et quom scena croco Cilici perfusa recens est,
Araque Panchæos exhalat propter odores :
Neve bonos rerum simili constare colores
Semine constituas, oculos quei pascere possunt,
Et quei conpungunt aciem, lacrumareque cogunt,
Aut fedâ specie tetrei, turpesque, videntur.
Omnis enim, sensus quæ mulcet quomque videntum,

Haud sine principiali aliquo lævore creata est :
At contra, quæquomque molesta atque aspera constat,
Non aliquo sine materiæ squalore reperta est.
Sunt etiam, quæ jam nec lævia jure putantur
Esse, neque omnino flexis mucronibus unca ;
Sed magis angellis paullum prostantibus, ac quæ
Titillare magis sensus, quam lædere, possint :
Fæcula jam quo de genere est, inulæque sapores.
Denique, jam calidos igneis, gelidamque pruinam,
Dissimili dentata modo, conpungere sensus
Corporis, indicio nobis est tactus uterque.
Tactus enim, tactus, pro Divôm numina sancta !
Corporis est sensus, vel quom res extera sese
Insinuat, vel quom lædit, quæ in corpore nata est,
Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res :
Aut, ex offensu quom turbant corpore in ipso
Semina, confundunt inter se concita sensum :
Ut, si forte manu quam vis jam corporis ipse
Tute tibi partem ferias, atque experiare.
Quapropter longe formas distare necesse est
Principiis, varios quæ possint edere sensus.
Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur,
Hæc magis hamatis inter sese esse necesse est,
Et quasi ramosis alte conpacta teneri.
In quo jam genere in primis adamantina saxa
Primâ acie constant, ictus contemnere sueta ;
Et validei silices, ac duri robora ferri,
Æraque, quæ claustris restantia vociferantur.
Illa quidem debent ex lævibus atque rotundis
Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant ;
Namque papaveris haustus item est facilis quod aquarum :
Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque,
Et procursus item proclive volubilis exstat.
Omnia postremo, quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammasque, necesse est,
Si minus omnia sunt e lævibus atque rotundis,

At non esse tamen perplexis indupedita;
Pungere utei possint corpus, penetrareque saxa,
Nec tamen hærere inter se; quod quisque videmus
Sentibus esse datum: facile ut cognoscere possis,
Non e perplexis, sed acutis, esse elementis.
Sed, quod amara vides eadem, quæ fluvida constant,
Sudor utei maris est, minume mirabile quoiquam.
Nam, quod fluvidum est, e lævibus atque rotundis
Est; et lævibus atque rotundis mixta doloris
Corpora: nec tamen hæc retineri hamata necessum:
Scilicet; esse globosa tamen, quom squalida constent,
Provolvi simul, ut possint conlædere sensus.
Et, quod mixta putes magis aspera lævibus esse
Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum;
Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
Humor dulcis, ubei per terras crebrius idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
Liquit enim supra tetri primordia viri;
Aspera, quo magis in terris hærescere possint.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ,
Ex hoc apta, fidem ducat: primordia rerum
Finitâ variare figurarum ratione.
Quod, si non ita sit, rursum jam semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.
Nam, quod eâdem unâ quoius vis in brevitate
Corporis inter se multum variare figuræ
Non possunt: face enim minumis e partibus esse
Corpora prima; tribus, vel paullo pluribus, auge:
Nempe, ubi eas parteis unius corporis omneis,
Summa atque ima, locans, transmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
Formarum speciem totius corporis ejus;
Quod super est, si forte voles variare figuras,
Addendum parteis alias erit: inde sequetur,
Adsimili ratione, alias ut postulet ordo,
Si tu forte voles etiam variare figuras.

Ergo formarum novitatem corporis augmen
Subsequitur: quâ re non est ut credere possis,
Esse infinitis distantia semina formis;
Ne quædam cogas inmani maxumitate
Esse: supra quod jam docui non esse probare.
Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens
Purpura, Thessalico concharum tincta colore;
Aurea, pavonum ridenti inbuta lepore,
Pepla, novo rerum superata colore, jacerent:
Contemptus sudos smyrnæ, mellisque sapores;
Et cycnea mele, Phœbeaque, dædala chordis,
Carmina, consimili ratione obpressa silerent:
Namque aliis aliud præstantius exoreretur.
Cedere item retro possent in deteriores
Omnia sic parteis, ut diximus in meliores:
Namque aliis aliud retro quoque tetrius esset
Naribus, auribus, atque oculis, orisque sapori.
Quæ quoniam non sunt, quin rebus reddita certa
Finis utrimque tenet summam; fateare necesse est,
Materiam quoque finitis differre figuris.
Denique, ab ignibus ad gelidas hiemisque pruinas
Finitum est, retroque pari ratione remensum est.
Omnis enim, calor ac frigus: medieique tepores
Inter utrasque jacent, explentes ordine summam.
Ergo finitâ distant ratione creata:
Ancipiti quoniam mucroni utrimque notantur;
Hinc flammis, illinc rigidis insessa pruinis.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ,
Ex hoc apta, fidem ducat: primordia rerum,
Inter se simili quæ sunt perfecta figurâ,
Infinita cluere: et enim, distantia quom sit
Formarum finita, necesse est, quæ similes sint,
Esse infinitas; aut summam materiaï
Finitam constare: id, quod non esse probavi.
Quod quoniam docui, nunc suaviloquis ego paucis
Versibus obtendam, corpuscula materiaï
Ex infinito summam rerum usque tenere,
Undique protelo plagarum continuato.

Nam, quod rara vides magis esse animalia quædam,
Fecundamque magis naturam cernis in illis;
At regione, locoque alio, terrisque remotis,
Multa licet genere esse in eo; numerumque repleri:
Sic, uti quadrupedum cum primis esse videmus
In genere anguimanos elephantos; India quorum
Milibus e multis vallo munitur eburno,
Ut penitus nequeat penetrari: tanta ferarum
Vis est; quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen, id quoque utei concedam, quam lubet esto
Unica res quædam nativo corpore sola,
Quoi similis toto terrarum non sit in orbi;
Infinita tamen nisi erit vis materiaï,
Unde ea progigni possit concepta, creari
Non poterit: neque, quod super est, procrescere, alique.
Quippe et enim sumant oculei, finita per omne
Corpora jactari unius genitalia rei;
Unde, ubi, quâ vi, et quo pacto, congressa coibunt,
Materiæ tanto in pelago, turbâque alienâ?
Non, ut opinor, habent rationem conciliandi:
Sed, quasi, naufragiis magnis multisque coortis,
Disjectare solet magnum mare transtra, cavernas,
Antemnas, proram, malos, tonsasque, natanteis;
Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra
Ut videantur, et indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, vireisque, dolumque,
Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
Subdola quom ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi, si finita semel primordia quædam
Constitues, ævom debebunt sparsa per omnem
Disjectare æstus divorsei materiaï:
Numquam in concilium ut possint conpulsa coire;
Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta:
Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res;
Et res progigni, et genitas procrescere posse.
Esse igitur genere in quo vis primordia rerum

Infinita palam est, unde omnia subpeditantur.
Nec superare queunt motus itaque exitiales
Perpetuo, neque in æternum sepelire salutem:
Nec porro rerum genitales, auctificeique,
Motus perpetuo possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum,
Ex infinito contractum tempore, bellum.
Nunc heic, nunc illic, superant vitalia rerum;
Et superantur item: miscetur funere vagor,
Quem puerei tollunt, visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora, sequuta est,
Quæ non audierit, mixtos vagitibus, ægros
Ploratus, Mortis comites, et Funeris atri.
Illud in hiis obsignatum quoque rebus habere
Convenit, et memori mandatum mente tenere;
Nihil esse, in promptu quorum natura videtur,
Quod genere ex uno consistat principiorum:
Nec quidquam, quod non permixto semine constet.
Et, quæquomque magis vis multas possidet in se,
Atque potestates, ita plurima principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.
Principio, tellus habet in se corpora prima,
Unde mare inmensum, volventes frigora, funtes
Adsidue renovent; habet, ignes unde oriantur:
Nam multis subcensa locis ardent sola terræ;
Eximiis vero furit ignibus inpetus Ætnæ.
Tum porro nitidas fruges, arbustaque læta,
Gentibus humanis habet unde extollere possit:
Unde etiam fluidas frundeis, et pabula læta,
Montivago generi possit præbere ferarum;
Quâ re magna Deûm Mater, materque ferarum,
Et nostri genetrix hæc dicta est corporis una.
Hanc veteres Graiûm doctei cecinere poëtæ
Sedibus in curru bijugos agitare leones:
Aëris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem, neque posse in terrâ sistere terram.
Adjunxere feras; quod, quam vis ecfera, proles

Obficiis debet molliri victa parentum :
Muralique caput summum cinxere coronâ,
Eximiis munita locis quod subtinet urbeis :
Quo nunc insigni per magnas prædita terras
Horrifice fertur divinæ Matris imago.
Hanc variæ gentes, antiquo more sacrorum,
Idæam vocitant Matrem ; Phrygiasque catervas
Dant comites, quia primum ex illis finibus edunt
Per terrarum orbeis fruges cœpisse creari.
Gallos adtribuunt ; quia, numen quei violarint
Matris, et ingratei genitoribus inventei sint,
Significare volunt indignos esse putandos,
Vivam progeniem quei in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis ; et cymbala circum
Concava, raucisonoque minantur cornua cantu,
Et Phrygio stimulat numero cava tibia menteis :
Telaque præportant, violenti signa furoris ;
Ingratos animos, atque inpia pectora, volgi
Conterrere metu quæ possint numine Divæ.
  Ergo, quom primum, magnas invecta per urbeis,
Munificat tacitâ mortaleis muta salute :
Ære atque argento sternunt iter omne viarum,
Largificâ stipe ditantes ; ninguuntque rosarum
Floribus, umbrantes Matrem, comitumque catervam.
Heic armata manus, Curetas nomine Græcei
Quos memorant Phrygios, inter se sorte catervis
Ludunt, in numerumque exsultant, sanguine fletei :
Terrificas capitum quatientes numine cristas,
Dictæos referunt Curetas, quei Jovis illum
Vagitum in Cretâ quondam obcultasse feruntur ;
Quom puerei circum puerum pernice choreâ,
Armatei, in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri sub pectore volnus.
Propterea, magnam armatei Matrem comitantur :
Aut, quia significant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute, velint patriam defendere terram ;
Præsidioque parent, decorique, parentibus esse.

Quæ, bene et eximie quam vis disposta ferantur,
Longe sunt tamen à verâ ratione repulsa.
Omnis enim per se Divôm natura, necesse est,
Inmortali ævo summâ cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus, sejunctaque, longe.
Nam, privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, neque tangitur irâ.
Terra quidem vero caret omni tempore sensu;
Sed, quia multarum potitur primordia rerum,
Multa, modis multis, ecfert in lumina solis.
Heic, si quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet fruges, et Bacchi numine abuti
Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen;
Concedamus, ut hic terrarum dictitet orbem
Esse Deûm Matrem, dum verâ re tamen ipse.
Sæpe itaque, ex uno tondentes gramina campo,
Lanigeræ pecudes, et equorum duellica proles,
Buceriæque greges, eodem sub tegmine cœli,
Ex unoque sitim sedantes flumine aquaï,
Dissimili vivunt specie, retinente parentem
Naturam; et mores generatim quæque imitantur:
Tanta est, in quo vis genere herbæ, materiaï
Dissimilis ratio; tanta est in flumine quoque.
Hinc porro, quem vis animantem ex omnibus una
Ossa, cruor, venæ, color, humor, viscera, nervei,
Constituunt; quæ sunt porro, distantia longe,
Dissimili perfecta figurâ principiorum.
Tum porro, quæquomque igni flammata cremantur,
Si nihil præterea, tamen hæc in corpore aluntur,
Unde ignem jacere, et lumen submittere, possint;
Scintillasque agere, ac late differre favillam.
Cætera, consimili mentis ratione peragrans,
Invenies igitur multarum semina rerum
Corpore celare, et varias cohibere figuras.
Denique, multa vides, quibus et color et sapor unâ,
Religione animum turpi quom tangere pacto,

Reddita sunt cum odore; in primis pleraque dona:
Hæc igitur variis debent constare figuris:
Nidor enim penetrat, quâ sucus non it in artus:
Sucus item seorsum, et seorsum sapor, insinuatur
Sensibus; ut noscas primis differre figuris.
Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt; et res permixto semine constant.
Quin etiam, passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis conmunia verbis;
Quom tamen inter se versus ac verba, necesse est,
Confiteare alia ex aliis constare elementis.
Non, quo multa, parum conmunis, litera currat,
Aut nulla inter se duo sint ex omnibus eidem;
Sed, quia non volgo paria omnibus omnia constant:
Sic aliis in rebus item conmunia multa,
Multarum rerum quom sint primordia, rerum
Dissimili tamen inter se consistere summâ
Possunt: ut merito ex aliis constare feratur
Humanum genus, et fruges, arbustaque læta.
Nec tamen omnimodis connecti posse putandum est
Omnia: nam volgo fieri portenta videres;
Semiferas hominum species exsistere, et altos
Interdum ramos e gigni corpore vivo;
Multaque connecti terrestria membra marinis:
Tum, flammam tetro spiranteis ore, Chimæras
Pascere naturam per terras omniparenteis:
Quorum nihil fieri manifestum est; omnia quando,
Seminibus certis certâ genetrice creata,
Conservare genus crescentia posse videmus.
Scilicet id certâ fieri ratione necesse est:
Nam, sua quoique, cibis ex omnibus intus in artus
Corpora discedunt; connexaque, convenienteis
Ecficiunt motus: at contra aliena videmus
Rejicere in terras naturam; multaque cæcis
Corporibus fugiunt e corpore, percita plagis;
Quæ neque connecti quoquam potuere, neque inter
Vitaleis motus consentire, atque initari.

Sed, ne forte putes animalia sola teneri
Legibus hiis, quædam ratio disterminat omneis.
Nam, velutei totâ naturâ dissimiles sunt
Inter se genitæ res quæque, ita quomque necesse est
Dissimili constare figurâ principiorum:
Non, quo multa parum simili sint prædita formâ;
Sed, quod non volgo paria omnibus omnia constent.
Semina quom porro distent, differre necesse est
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus; quæ non animalia solum
Corpora sejungunt, sed terras ac mare totum
Secernunt, cœlumque a terris omne retentant.
Nunc age, dicta, meo dulci quæsita labore,
Percipe: ne forte hæc albis ex alba rearis
Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis;
Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata:
Neve alium quem vis quæ sunt inbuta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod materiaï
Corpora consimili sint ejus tincta colore.
Nullus enim color est omnino materiaï
Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar:
In quæ corpora si nullus tibi forte videtur
Posse animi injectus fieri, procul avius erras.
Nam, quom cæcigenei, solis quei numina numquam
Despexere, tamen cognoscant corpora tactu,
Ex ineunte ævo nullo conjuncta colore;
Scire licet, nostræ quoque menti corpora posse
Vorti in notitiam, nullo circumlita fuco.
Denique, nos ipsei, cæcis quæquomque tenebris
Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.
Quod, quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omneis;
Quod facere haud ullo debent primordia pacto:
Inmutabile enim quiddam superare necesse est,
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam, quodquomque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Proinde, colore cave continguas semina rerum,

Ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes.
  Præterea, si nulla coloris principiis est
Reddita natura, et variis sunt prædita formis,
E quibus omnigenos gignunt, variantque, colores:
Præterea, magni quod refert, semina quæque
Cum quibus, et quali positurâ, contineantur,
Et quos inter se dent motus, adcipiantque;
Perfacile ex templo rationem reddere possis,
Quur ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
Marmoreo fieri possunt candore repente:
Ut mare, quom magnei conmorunt æquora ventei,
Vortitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,
Materies ubi permixta est illius, et ordo
Principiis mutatus, et addita demptaque quædam;
Continuo id fieri ut candens videatur, et album.
Quod, si cæruleis constarent æquora ponti
Seminibus, nullo possent albescere pacto:
Nam, quoquomque modo perturbes, cærula quæ sint,
Numquam in marmoreum possint migrare colorem.
Sin alio atque alio sunt semina tincta colore,
Quæ maris eficiunt unum purumque nitorem;
Ut sæpe ex aliis formis, variisque figuris,
Eficitur quiddam quadratum, unâque figurâ;
Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse
Dissimileis formas, ita cernere in æquore ponti,
Aut alio in quo vis uno puroque nitore,
Dissimileis longe inter se variosque colores.
Præterea, nihil obficiunt, obstantque, figuræ
Dissimiles, quo quadratum minus omne sit extra:
At variei rerum inpediunt prohibentque colores,
Quo minus esse uno possit res tota nitore.
  Tum porro, quæ ducit et inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum non numquam, caussa, colores,
Obcidit; ex albis quoniam non alba creantur,
Nec, quæ nigra cluent, de nigris; sed variis de.
Quippe et enim multo proclivius exorientur
Candida, de nullo, quam nigro, nata colore;

Aut alio quo vis, qui contra pugnet, et obstet.
Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores
Esse, neque in lucem exsistunt primordia rerum;
Scire licet, quam sint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
Lumine qui in ipso mutatur, propterea quod,
Rectâ aut obliquâ percussus luce, refulget?
Pluma columbarum quo pacto in sole videtur,
Quæ sita cervices circum collumque coronat.
Namque aliâ fit, utei claro sit rubra pyropo;
Interdum quodam sensu fit, utei videatur
Inter curalium virideis miscere smaragdos.
Caudaque pavonis, largâ quom luce repleta est,
Consimili mutat ratione obvorsa colores:
Quei quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
Scire licet, sine eo fieri non posse putandum.
Et, quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, quom sentire colorem dicitur album;
Atque aliud porro, nigrum quom, et cætera, sentit;
Nec refert, ea, quæ tangis, quo forte colore
Prædita sunt, verum quali magis apta figurâ;
Sciré licet, nihil principiis opus esse colores,
Sed variis formis varianteis edere tactus.
Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura coloris, et omnia principiorum
Formamenta queunt in quo vis esse nitore:
Quur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
Omnigenis perfusa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim corvos quoque sæpe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem;
Et nigros fieri nigro de semine cycnos,
Aut alio quo vis uno, varioque, colore.
Quin etiam, quanto in parteis res quæque minutas
Distrahitur magis, hoc magis est, ut cernere possis
Evanescere paullatim, stinguique, colorem:
Ut fit, ubi in parvas parteis discerpitur aurum,
Purpura, pœniceusque color clarissimus multo,
Filatim quom distractus est, disperditur omnis:

Noscere ut hinc possis, prius omnem ecflare colorem
Particulas, quam discedant ad semina rerum.
Postremo, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem; propterea fit,
Ut non omnibus adtribuas sonitus, et odores:
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam constare orba colore,
Quam sine odore ullo quædam, sonituque remota:
Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem,
Quam quæ sunt aliis rebus privata notarum.
Sed, ne forte putes, solo spoliata colore
Corpora prima manere; etiam secreta teporis
Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis;
Et sonitu sterila, et suco jejuna, feruntur;
Nec jaciunt ullum proprium de corpore odorem.
Sic ut amaracini blandum stactæque liquorem,
Et nardi florem, nectar qui naribus halat,
Quom facere instituas; cum primis quærere par est,
Quoad licet, ac possis reperire, inolentis olivi
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
Quam minume ut possit mixtos in corpore odores,
Concoctosque, suo contactos perdere viro.
Propterea, eâdem debent primordia rerum
Non adhibere suum gignundis rebus odorem,
Nec sonitum; quoniam nihil ab se mittere possunt
Nec simili ratione saporem denique quemquam,
Nec frigus, neque item calidum tepidumque vaporem.
Cætera, quæ quom ita sunt tamen, ut mortalia constent,
Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,
Omnia sint a principiis sejuncta, necesse est;
Inmortalia si volumus subjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur summa salutis:
Ne tibi res redeant ad nihilum funditus omnes.
Nunc ea, quæ sentire videmus quomque, necesse est,
Ex insensilibus tamen omnia confiteare
Principiis constare: neque id manifesta refutant,

Nec contra pugnant, in promptu cognita quæ sunt ;
Sed magis ipsa manu ducunt, et credere cogunt,
Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.
Quippe videre licet, vivos exsistere vermeis
Stercore de tetro, putorem quom sibi nacta est,
Intempestivis ex imbribus humida, tellus.
Præterea, cunctas itidem res vortere sese :
Vortunt se fluviei in frundeis, et pabula læta
In pecudes ; vortunt pecudes in corpora nostra
Naturam ; et nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt vires, et corpora pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vortit, et hinc sensus animantum procreat omneis :
Non aliâ longe ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, et in igneis omnia vorsat.
Jamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali sint ordine quæque locata,
Et conmixta quibus dent motus, adcipiantque ?
Tum porro, quid id est, animum quod percutit ipsum,
Quod movet, et varios sensus expromere cogit ;
Ex insensilibus ni credas sensile gigni ?
Nimirum, lapides, et ligna, et terra, quod unâ
Mixta tamen nequeunt vitalem reddere sensum ;
Illud in hiis igitur fœdus meminisse decebit,
Non ex omnibus omnino, quæquomque creant res,
Sensile, et ex templo me gigni dicere sensus :
Sed magni referre, ea primum quantula constent,
Sensile quæ faciunt, et quâ sint prædita formâ ;
Motibus, ordinibus, posituris denique, quæ sint ;
Quarum nihil rerum in lignis, glebisque, videmus :
Et tamen hæc, quom sunt quasi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt ; quia corpora materiaï,
Antiquis ex ordinibus permota novâ re,
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.
Deinde, ex sensilibus quom sensile posse creari
Constituunt, porro, ex aliis sentire suëti,

Mollia confaciunt: nam sensus jungitur omnis
Visceribus, nervis, venis, quæquomque videmus
Mollia mortali consistere corpore creta.
Sed tamen esto jam, posse hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut sensum partis habere,
Aut simileis totis animalibus esse putari.
At, nequeant per se partes sentire, necesse est;
Namque alios sensus membrorum respuit omnis:
Nec manus a nobis potis est secreta, neque ulla
Corporis omnino sensum pars sola tenere.
Linquitur, ut totis animalibus adsimilentur;
Vitali ut possint consentire undique sensu.
Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
Et leti vitare vias, animalia quom sint,
Atque, animalibus in mortalibus, una eademque?
Quod tamen ut possint, ab cœtu concilioque
Nihil facient præter volgum turbamque animantum;
Scilicet, ut nequeant homines, armenta, feræque,
Inter sese ullam rem gignere conveniundo.
Sic itidem, quâ sentimus, sentire necesse est.
Quod, si forte suum dimittunt corpore sensum,
Atque alium capiunt; quid opus fuit adtribui id, quod
Detrahitur? Tum præterea, quo fugimus ante,
Quâ tenus in pullos animaleis vortier ova
Cernimus alituum, vermeisque ecfervere, terram
Intempestivos quom putor cepit ob imbreis;
Scire licet gigni posse ex non sensibus sensus.
Quod, si forte aliquis dicet, dum taxat oriri
Posse a non sensu sensus, mutabilitate,
Ante, aliquo tamquam partu, quam proditur extra;
Huic satis illud erit, planum facere, atque probare,
Non fieri partum, nisi concilio ante coacto;
Nec quidquam conmutari sine conciliatu
Principiôm; nequeunt ullius corporis esse
Sensus ante ipsam genitam naturam animantis:
Nimirum, quia materies disjecta tenetur
Aëre, fluminibus, terris, terrâque creatis;

Nec, congressa modo, vitaleis convenienteis
Contulit inter se motus, quibus omne tuentes
Adcensei sensus animantum quamque tuentur.
Præterea, quam vis animantem grandior ictus,
Quam patitur natura, repente adfligit, et omneis
Corporis atque animi pergit confundere sensus:
Dissoluuntur enim positure principiorum,
Et penitus motus vitales inpediuntur;
Donec materies, omneis concussa per artus,
Vitaleis animæ nodos e corpore solvit,
Disparsamque foras per caulas eïcit omneis.
Nam quid præterea facere ictum posse reamur
Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere, quæque?
Fit quoque, utei soleant, minus oblato acriter ictu,
Reliquiæ motûs vitalis vincere sæpe;
Vincere, et ingenteis plagæ sedare tumultus,
Inque suos quidquid rursus revocare meatus;
Et quasi jam leti dominantem in corpore motum
Discutere, ac pene amissos adcendere sensus.
Nam, quâ re potius leti jam limine ab ipso
Ad vitam possint, conjectâ mente, revorti;
Quam, quo decursum prope jam siet, ire et abire?
Præterea, quoniam dolor est, ubi materiaï
Corpora, vi quâdam per viscera viva, per artus,
Solicitata, suis trepidant in sedibus intus;
Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas;
Scire licet, nullo primordia posse dolore
Tentari; nullamque voluptatem capere ex se:
Quandoquidem non sunt ex illis principiorum
Corporibus, quorum motus novitate laborent,
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ:
Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.
Denique, utei possunt sentire animalia quæque,
Principiis si jam est sensus tribuendus eorum;
Quid? genus humanum propritim de quibus auctum est,
Scilicet et risu tremulo concussa cachinnant,
Et lacrumis spargunt rorantibus ora, genasque;

Multaque de rerum mixturâ dicere callent,
Et, sibi proporro quæ sint primordia, quærunt:
Quandoquidem totis mortalibus adsimilata,
Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis;
Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
Quippe sequar, quodquomque loqui ridereque dices,
Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
Quod, si delira hæc furiosaque cernimus esse,
Et ridere potest non ex ridentibus auctus,
Et sapere, et doctis rationem reddere dictis,
Non ex seminibus sapientibus, atque disertis:
Quî minus esse queant ea, quæ sentire videmus,
Seminibus permixta carentibus undique sensu?
Denique, cœlesti sumus omnes semine oriundi;
Omnibus ille idem pater est; unde alma liquenteis
Humoris guttas mater quom Terra recepit,
Feta parit nitidas fruges, arbustaque læta,
Et genus humanum; parit omnia secla ferarum;
Pabula quom præbet, quibus omnes corpora pascunt,
Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant:
Quapropter merito maternum nomen adepta est.
Cedit item retro, de terrâ quod fuit ante,
In terras; et, quod missum est ex ætheris oris,
Id rursum cœli relatum templa receptant:
Nec sic interimit mors res, ut materiaï
Corpora confaciat, sed cœtum dissupat ollis:
Inde aliis aliud conjungit; et ecficit, omnes
Res ita convortant formas, mutentque colores,
Et capiant sensus, et puncto tempore reddant;
Ut noscas referre, eadem primordia rerum,
Cum quibus, et quali positurâ, contineantur,
Et quos inter se dent motus, adcipiantque:
Neve putes æterna parum residere potesse
Corpora prima, quod in summis fluitare videmus
Rebus, et interdum nasci, subitoque perire.
Quin etiam refert, nostris in versibus ipsis,
Cum quibus, et quali sint ordine quæque locata.
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem,

Significant; eadem fruges, arbusta, animanteis.
Si non omnia sint, at multo maxuma pars est
Consimilis; verum positurâ discrepitant res:
Sic ipsis in rebus item jam materiaï
Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
Quom permutantur, mutari res quoque debent.
Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem:
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
Adcidere, et nova se species obtendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primum
Difficilis magis ad credundum constet; itemque
Nihil adeo magnum, neque tam mirabile quidquam,
Quod non paullatim minuant mirarier omnes.
Principio, cœli clarum purumque colorem,
Quemque in se cohibent palantia sidera passim,
Lunamque, et solis præclarâ luce nitorem:
Omnia quæ nunc si primum mortalibus essent,
Ex inproviso si sint objecta repente;
Quid magis hiis rebus poterat mirabile dici,
Aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
Nihil ut opinor; ita hæc species miranda fuisset:
Quam, tibi jam nemo, fessus satiate videndi,
Subspicere in cœli dignatur lucida templa.
Desine quapropter, novitate exterritus ipsâ,
Exspuere ex animo rationem; sed magis acri
Judicio perpende: et, si tibi vera videntur,
Dede manus; aut, si falsum est, adcingere contra.
Quærit enim rationem animus, quom summa loci sit
Infinita foris, hæc extra mœnia mundi,
Quid sit ibei porro, quo prospicere usque valet mens;
Atque animi jactus liber sit, quo velit ipse.
Principio, nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infraque, superque, per omne
Nulla est finis, utei docui, res ipsaque per se
Vociferatur, et elucet natura profundi.

Nullo jam pacto veri simile esse putandum est,
Undique quom vorsum spatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, summâque profundâ,
Multimodis volitent, æterno percita motu;
Hunc unum terrarum orbem, cœlumque, creatum:
Nihil agere illa foris tot corpora materiaï;
Quom præsertim hic sit naturâ factus, et ipsa,
Sponte suâ, forte obfensando semina rerum
Multimodis, temere, in cassum, frustraque, coacta,
Tandem coaluerint ea, quæ, conjecta repente,
Magnarum rerum fierent exordia semper,
Terraï, maris, et cœli, generisque animantum.
Quâ re etiam atque etiam taleis fateare necesse est
Esse alios alibei congressus materiaï,
Qualis hic est; avido conplexu quem tenet æther.
   Præterea, quom materies est multa parata,
Quom locus est præsto, nec res, nec caussa moratur
Ulla; geri debent nimirum, et confieri, res.
Nunc, et seminibus si tanta est copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis;
Visque eadem, et natura, manet, quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat, simili ratione
Atque huc sunt conjecta; necesse est, confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
Et varias hominum genteis, et secla ferarum.
   Huc adcedit, uti in summâ res nulla sit una,
Unica quæ gignatur, et unica solaque crescat;
Quin aliquoius siet secli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente
Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
Sic hominum geminam prolem, sic denique mutas
Squamigerûm pecudes, et corpora cuncta volantum.
Quapropter, cœlum simili ratione, fatendum est,
Terramque, et solem, lunam, mare, cætera, quæ sunt,
Non esse unica, sed numero magis innumerali;
Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
Tam manet hæc, et tam nativo corpore constant,

Quam genus omne, quod hiis generatim rebus abundans.
Quæ bene cognita si teneas, Natura videtur
Libera continuo, dominis privata superbis,
Ipsa suâ per se sponte omnia Diis agere expers.
Nam, pro sancta Deûm tranquillâ pectora pace
Quæ placidum degunt ævom, multumque serenum!
Quis regere inmensi summam, quis habere profundi
Indu manu validas potis est moderanter habenas?
Quis pariter cœlos omneis convortere, et omneis
Ignibus ætheriis terras subfire feraceis;
Omnibus inve locis esse omni tempore præsto,
Nubibus ut tenebras faciat, cœlique serena
Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, et ædeis
Ipse suas disturbet; et, in deserta recedens
Sæviat, exercens telum; quod sæpe nocenteis
Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?
Multaque, post mundi tempus genitale, diemque
Primigenum maris, et terræ, solisque, coortum,
Addita corpora sunt extrinsecus, addita circum
Semina, quæ magnum jacúlando contulit Omne:
Unde mare et terræ possent augescere; et unde
Adpareret spatium cœli domus, altaque tecta
Tolleret a terris procul; et consurgeret aër.
Nam, sua quoique, locis ex omnibus, omnia plagis
Corpora distribuuntur, et ad sua secla recedunt:
Humor ad humorem, terreno corpore terra,
Crescit; et ignem ignes procudunt, ætheraque æther:
Denique, ad extremum crescundi perfica finem
Omnia perduxit rerum Natura creatrix:
Ut fit, ubei nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitaleis venas, quam quod fluit, atque recedit.
Omnibus hiis ætas debet consistere rebus;
Heic, Natura suis refrenat viribus auctum.
Nam, quæquomque vides hilare grandescere ad auctum,
Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ,
Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt;

Dum facile in venas cibus omneis inditur, et dum
Non ita sunt late disparsa, ut multa remittant,
Et plus dispendii faciant, quam vescitur ætas.
Nam certe fluere atque recedere corpora rebus
Multa, manus dandum est; sed plura adcedere debent,
Donec alescundi summum tetigere cacumen.
Inde minutatim vireis et robur adultum
Frangit, et in partem pejorem liquitur, ætas.
Quippe et enim, quanto est res amplior, augmine adempto,
Et, quo latior est, in cunctas undique parteis
Plura modo dispargit, et a se corpora mittit;
Nec facile in venas cibus omnis diditur ei;
Nec satis est, pro quam largos exæstuat æstus,
Unde queant tantum suboriri, ac subpeditare.
Jure igitur pereunt, quom rarefacta fluundo
Sunt; et, quom externis subcumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique defit;
Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
Corpora confacere, et plagis infesta domare.
Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando,
Et fulcire cibus; cibus omnia subtentare.
Nequidquam; quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est, neque, quantum opus est, natura ministrat.
Jamque adeo fracta est ætas; ecfetaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Secla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud, ut opinor, enim mortalia secla superne
Aurea de cœlo demisit funis in arva;
Nec mare, nec fluctus, plangentes saxa, crearunt;
Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
Præterea, nitidas fruges, vinetaque læta,
Sponte suâ primum mortalibus ipsa creavit;
Ipsa dedit dulceis fetus per pabula læta:

Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore;
Conterimusque boves, et vireis agricolarum
Confacimus, seris vix arvis subpeditatei:
Usque adeo pereunt fetus, augentque labore!
Jamque, caput quassans, grandis subspirat arator
Crebrius in cassum magnum cecidisse labores:
Et, quom tempora temporibus præsentia confert
Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis.
Tristis item vetulæ vitis sator, [acta peragrans]
Temporis, incusat numen, cœlumque fatigat;
Et crepat, antiquum genus ut, pietate repletum,
Perfacile angustis tolerarit finibus ævom,
Quom minor esset agri multo modus ante viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabescere, et ire
Ad capulum, spatio ætatis defessa vetusto.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER TERTIUS.

O! tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, inlustrans conmoda vitæ,
Te sequor, o Graiæ gentis decus! inque tuis nunc
Ficta pedum pono pressis vestigia signis;
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitare aveo. Quid enim contendat hirondo
Cycnis? aut quid nam tremulis facere artubus hædei
Consimile in cursu possint, et fortis equi vis?
Tu, Pater! es rerum inventor; tu patria nobis
Subpeditas præcepta: tuis ex, inclute, chartis,
Floriferis ut apes in saltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta;
Aurea, perpetuâ semper dignissima vitâ.
  Nam, simul ac ratio tua cœpit vociferari
Naturam rerum, divinâ mente coortam,
Diffugiunt animi terrores; mœnia mundi
Discedunt, totum video per inane geri res:
Adparet Divôm numen, sedesque quietæ;
Quas neque concutiunt ventei, nec nubila nimbis
Adspargunt; neque nix, acri concreta pruinâ,

Cana cadens, violat: semper sine nubibus æther
Integer, et large diffuso lumine, ridit.
Omnia subpeditat porro natura, neque ulla
Res animi pacem delibat tempore in ullo.
At contra nusquam adparent Acherusia templa;
Nec tellus obstat, quin omnia despiciantur,
Sub pedibus quæquomque infra per inane geruntur.
Hiis ibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit, atque horror; quod sic natura, tuâ vi
Tam manifesta patens, ex omni parte retecta est.
Et, quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint, et quam, variis distantia formis,
Sponte suâ volitent, æterno percita motu;
Quoque modo possint res ex hiis quæque creari:
Hasce secundum res animi natura videtur,
Atque animæ, claranda meis jam versibus esse;
Et metus ille foras præceps Acheruntis agundus,
Funditus humanam qui vitam turbat ab imo,
Omnia subfuscans mortis nigrore; neque ullam
Esse voluptatem liquidam, puramque, relinquit.
Nam, quod sæpe homines morbos magis esse timendos
Infamemque ferunt vitam, quam Tartara leti;
Et se scire animæ naturam, sanguinis esse,
Aut etiam venti, si fert ita forte voluntas,
Nec prorsum quidquam nostræ rationis egere;
Hinc licet advortas animum, magis omnia laudis
Jactari caussam, quam quod res ipsa probetur:
Extorres iidem patriâ, longeque fugatei
Conspectu ex hominum, fedatei crimine turpi,
Omnibus ærumnis adfectei denique, vivunt;
Et quoquomque tamen miserei venere, parentant,
Et nigras mactant pecudes, et Manibus divis
Inferias mittunt; multoque in rebus acerbis
Acrius advortunt animos ad religionem.
Quo magis in dubiis hominem spectare periclis
Convenit, advorsisque in rebus noscere, quid sit:
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo

Eliciuntur; et eripitur persona, manet res.
Denique, avarities, et honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transscendere fineis
Juris; et interdum, socios scelerum atque ministros,
Nocteis atque dies niti præstante lábore
Ad summas emergere opes: hæc volnera vitæ
Non minumam partem mortis formidine aluntur.
Turpis enim ferme contemptus, et acris egestas,
Semota ab dulci vitâ, stabilique, videtur;
Et quasi jam leti portas contarier ante.
Unde homines, dum se, falso terrore coacteí,
Ecfugisse volunt longe, longeque remosse;
Sanguine civili rem conflant, divitiasque
Conduplicant avidei, cædem cæde adcumulantes:
Crudeles gaudent in tristi funere fratris;
Et consanguineûm mensas odere, timentque.
Consimili ratione, ab eodem sæpe timore
Macerat invidia: ante oculos illum esse potentem,
Illum adspectari, claro qui incedit honore;
Ipsei se in tenebris volvi, cœnoque, queruntur.
Intereunt partim statuarum, et nominis, ergo;
Et sæpe usque adeo, mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
Ut sibi consciscant mœrenti pectore letum;
Oblitei fontem curarum, hunc esse timorem;
Hunc, vexare pudorem; hunc, vincula amicitiaï
Rumpere; et, in summâ, pietatem evortere suadet:
Nam jam sæpe homines patriam, carosque parenteis,
Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
Nam, velutei puerei trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt; sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ puerei in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi tenebrasque, necesse est,
Non radiei solis, neque lucida tela diei,
Discutiant; sed Naturæ species, Ratioque.
Primum, animum dico, mentem quem sæpe vocamus,

In quo consilium vitæ, regimenque, locatum est,
Esse hominis partem nihilo minus, ac manus, et pes,
Atque oculei, partes animantis totius exstant.
Quam vis multa quidem sapientum turba putarunt
Sensum animi certâ non esse in parte locatum;
Verum habitum quemdam vitalem corporis esse,
'Αρμονιαν Graiei quam dicunt; qui faciat nos
Vivere cum sensu, nullâ quom in parte siet mens:
Ut bona sæpe valetudo quom dicitur esse
Corporis, et non est tamen hæc pars ulla valentis;
Sic animi sensum non certâ parte reponunt:
Magno opere in quo mî divorsei errare videntur.
Sæpe itaque in promptu corpus, quod cernitur, ægrum;
Quom tamen ex aliâ lætamur parte latenti:
Et retro fit, ubei contra sit sæpe vicissim,
Quom, miser ex animo, lætatur corpore toto:
Non alio pacto, quam si, pes quom dolet ægri,
In nullo caput interea sit forte dolore.
Præterea, molli quom somno dedita membra,
Ecfusumque jacet sine sensu corpus onustum;
Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, et omneis adcipit in se
Lætitiæ motus, ac curas cordis inaneis.
Nunc animam quoque ut in membris cognoscere possis
Esse, neque harmoniâ corpus retinere solere;
Principio, fit utei, detracto corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur;
Atque eadem rursum, quom corpora pauca caloris
Diffugere, forasque per os est editus aër,
Deserit ex templo venas, atque ossa relinquit;
Noscere ut hinc possis, non æquas omnia parteis
Corpora habere, neque ex æquo fulcire salutem:
Sed magis hæc, venti quæ sunt calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur.
Est igitur calor, ac ventus vitalis, in ipso

Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.
Quapropter, quoniam est animi natura reperta,
Atque animæ, quasi pars hominis; redde harmoniaï
Nomen ad organicos saltu delatum Heliconis;
Sive aliunde ipsei porro traxere, et in illam
Transtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat:
Quidquid id est, habeant; tu cætera percipe dicta.
Nunc animum atque animam dico conjuncta teneri
Inter se, atque unam naturam confacere ex se;
Sed caput esse quasi, et dominari in corpore toto,
Consilium, quod nos animum, mentemque, vocamus:
Idque situm mediâ regione in pectoris hæret.
Heic exsultat enim pavor, ac metus; hæc loca circum,
Lætitiæ mulcent: heic ergo mens, animusque, est.
Cætera pars animæ, per totum dissita corpus,
Paret; et ad numen mentis, momenque, movetur:
Idque sibi solum per se sapit, et sibi gaudet,
Quom neque res animam, neque corpus, conmovet unâ.
Et, quasi quom caput, aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore; sic animus non numquam læditur ipse,
Lætitiâque viget, quom cætera pars animaï
Per membra atque artus nullâ novitate cietur.
Verum, ubi vehementi magis est conmota metu mens,
Consentire animam totam per membra videmus:
Sudoresque ita, palloremque, exsistere toto
Corpore, et infringi linguam, vocemque aboriri,
Caligare oculos, sonere aureis, subcidere artus.
Denique, concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines: facile ut qui vis hinc noscere possit,
Esse animam cum animo conjunctam; quæ, quom animi vi
Percussa est, exin corpus propellit, et icit.

Hæc eadem ratio naturam animi, atque animaï,
Corpoream docet esse: ubi enim propellere membra,
Corripere ex somno corpus, mutareque voltum,
Atque hominem totum regere, ac vorsare, videtur;
Quorum nihil fieri sine tactu posse videmus,
Nec tactum porro sine corpore; nonne fatendum est,
Corporeâ naturâ animum constare, animamque?
Præterea, pariter fungi cum corpore, et unâ
Consentire animum nobis in corpore cernis.
Si minus obfendit vitam vis horrida teli,
Ossibus ac nervis disclusis, intus adacta;
At tamen insequitur languor, terræque petitus
Suavis, et in terrâ mentis qui gignitur æstus;
Interdumque quasi exsurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam animi esse, necesse est;
Corporeis quoniam telis, ictuque, laborat.
Is tibi nunc animus quali sit corpore, et unde
Constiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principio, esse aio persubtilem, atque minutis
Perquam corporibus factum constare: id ita esse,
Hinc, licet advortas animum, ut pernoscere possis.
Nihil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quam sibi mens fieri proponit, et inchoat ipsa.
Ocyus ergo animus, quam res se perciet ulla,
Ante oculos quorum in promptu natura videtur.
At, quod mobile tanto opere est, constare rotundis
Perquam seminibus debet, perquamque minutis:
Momine utei parvo possint inpulsa moveri.
Namque movetur aqua, et tantillo momine flutat;
Quippe volubilibus, parvisque, creata figuris.
At contra mellis constantior est natura,
Et pigrei latices magis, et contantior actus:
Hæret enim inter se magis omnis materiaï
Copia; nimirum, quia non tam lævibus exstat
Corporibus, neque tam subtilibus, atque rotundis:
Namque papaveris, aura potest subpensa levisque
Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus;
At contra lapidum conjectum, spicarumque,

Neau potest: igitur, parvissima corpora pro quam
Et lævissima sunt, ita mobilitate fruuntur.
At contra, quæquomque magis cum pondere magno
Asperaque inveniuntur, eo stabilita magis sunt.
  Nunc igitur, quoniam est animi natura reperta
Mobilis egregie, perquam constare necesse est
Corporibus parvis, et lævibus, atque rotundis:
Quæ tibi cognita res in multis, o bone! rebus
Utilis invenietur, et obportuna cluebit.
  Hæc quoque res etiam naturam dedicat ejus,
Quam tenui constet texturâ; quamque loco se
Contineat parvo, si possit conglomerari.
Quod simul atque hominem leti secura quies est
Indepta, atque animi natura, animæque, recessit;
Nihil ibi libatum de toto corpore cernas
Ad speciem, nihil ad pondus; mors omnia præstat,
Vitalem præter ventum, calidumque vaporem.
  Ergo animam totam perparvis esse necesse est
Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos:
Quâ tenus, omnis ubi e toto jam corpore cessit,
Extima membrorum circumcæsura tamen se
Incolomem præstat; nec defit ponderis hilum:
Quod genus est, Bacchi quom flos evanuit, aut quom
Spiritus unguenti suavis diffugit in auras;
Aut aliquo quom jam sucus de corpore cessit:
Nihil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quidquam.
Nimirum, quia multa minutaque semina sucos
Eeficiunt, et odorem, in toto corpore rerum.
  Quâ re etiam atque etiam mentis naturam, animæque,
Scire licet perquam pauxillis esse creatam
Seminibus; quoniam fugiens nihil ponderis aufert.
  Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda est:
Tenuis enim quædam moribundos deserit aura,
Mixta vapore; vapos porro trahit aëra secum:
Nec calor est quisquam, quoi non sit mixtus et aër.
Rara quod ejus enim constat natura, necesse est

Aëris inter eum primordia multa moveri.
   Jam triplex animi est igitur natura reperta:
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum;
Nihil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam quei mente volutant.
Quarta quoque hiis igitur quædam natura necesse est
Adtribuatur: ea est omnino nominis expers:
Quâ neque mobilius quidquam, neque tenuius, exstat,
Nec magis est parvis et lævibus ex elementis;
Sensiferos motus quæ didit prima per artus:
Prima cietur enim, parvis perfecta figuris;
Inde calor motus, et venti cæca potestas,
Adcipit; inde aër: inde omnia mobilitantur:
Concutitur sanguis, tum viscera persentiscunt
Omnia; postremis datur ossibus, atque medullis,
Sive voluptas est, sive est contrarius ardor.
Nec temere huc dolor usque potest penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur;
Utque adeo vitæ desit locus, atque animaï
Diffugiant partes per caulas corporis omneis.
Sed plerumque fit, in summo quasi corpore, finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.
   Nunc, ea quo pacto inter sese mixta, quibusque
Compta modis, vigeant; rationem reddere aventem
Abstrahit invitum patrii sermonis egestas:
Sed tamen, ut potero summatim adtingere, tangam.
   Inter enim cursant primordia, principiorum
Motibus inter se, nihil ut secernier unum
Possit, nec spatio fieri divisa potestas;
Sed quasi multæ vis unius corporis exstant.
Quod genus, in quo vis animantum visere volgo,
Est odor, et quidam calor, et sapor; et tamen ex hiis
Omnibus est unum perfectum corporis augmen.
Sic calor atque aër et venti cæca potestas
Mixta creant unam naturam, et mobilis illa

Vis, initum motûs ab se quæ dividit ollis;
Sensifer unde oritur primum per viscera motus.
Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque;
Nec magis hac infra quidquam est in corpore nostro;
Atque anima est animæ proporro totius ipsa:
Quod genus, in nostris membris et corpore toto
Mixta latens animi vis est, animæque potestas;
Corporibus quia de parvis, paucisque, creata est.
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus, latet; atque animæ quasi totius ipsa
Proporro est anima, et dominatur corpore toto.
Consimili ratione necesse est, ventus et aër
Et calor inter se vigeant conmixta per artus;
Atque aliis aliud subsit magis, emineatque;
Ut quiddam fieri videatur ab omnibus unum:
Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
Aëris, interimant sensum, diductaque solvant.
  Est etiam calor ille animo, quem sumit in irâ,
Quom fervescit; et ex oculis micat acribus ardor.
Est et frigida multa, comes Formidinis, aura;
Quâ ciet horrorem membris, et concutit artus.
Est etiam quoque pacati status aëris ille,
Pectore tranquillo fit qui, voltuque sereno.
Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facile ecfervescit in irâ:
Quo genere in primis vis est violenta leonum,
Pectora quei fremitu rumpunt plerumque gementes;
Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
At ventosa magis cervorum frigida mens est,
Et gelidas citius per viscera concitat auras;
Quæ tremulum faciunt membris exsistere motum.
At natura boum placido magis aëre vivit;
Nec minus, iraï fax numquam subdita percit
Fumida, subfundens cæcæ caliginis umbram;
Nec gelidis torpet telis perfixa vaporis:
Inter utrasque sita est, cervos sævosque leones.
  Sic hominum genus est; quam vis doctrina politos
Constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit

Naturâ quoiusque animi vestigia prima:
Nec radicitus evelli mala posse putandum est,
Quin proclivius hicc' iras decurrat ad acreis;
Ille metu citius paullo tentetur; at ille
Tertius adcipiat quædam clementius æquo:
Inque aliis rebus multis differre necesse est
Naturas hominum varias, moresque sequaceis;
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere caussas,
Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
  Illud in hiis rebus videor firmare potesse;
Usque adeo naturarum vestigia linqui
Parvola, quæ nequeat ratio depellere dictis;
Ut nihil inpediat dignam Diis degere vitam.
  Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni:
Ipsaque corporis est custos, et caussa salutis:
Nam conmunibus inter se radicibus hærent,
Nec sine pernicie divelli posse videntur.
Quod genus, e turis glebis evellere odorem
Haud facile est, quin intereat natura quoque ejus:
Sic animi atque animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile est, quin omnia dissoluantur;
Inplexis ita principiis ab origine primâ
Inter se fiunt consorti prædita vitâ:
Nec sibi quæque, sine alterius vi, posse videtur
Corporis, atque animi, seorsum constare potestas:
Sed conmunibus inter eos conflatur utrimque
Motibus, adcensus nobis per viscera, sensus.
  Præterea, corpus per se nec gignitur umquam,
Nec crescit, neque post mortem durare videtur.
Non enim, ut humor aquæ, dimittit sæpe vaporem
Qui datus est, neque eâ caussâ convellitur ipse,
Sed manet incolomis: non, inquam, sic animaï
Discidium possunt artus perferre relictei;
Sed penitus pereunt convolsei, conque putrescunt.
Ex ineunte ævo sic corporis atque animaï
Mutua vitaleis discunt contagia motus,
Maternis etiam membris, alvoque reposto;

Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque :
Ut videas, quoniam conjuncta est caussa salutis,
Conjunctam quoque naturam consistere eorum.
  Quod super est, si quis corpus sentire refutat,
Atque animam credit, permixtam corpore toto,
Subscipere hunc motum, quem sensum nominitamus ;
Vel manifestas res contra, verasque, repugnat.
Quid sit enim corpus sentire quis adferet umquam,
Si non ipsa palam quod res dedit, ac docuit nos ?
At, dimissâ animâ, corpus caret undique sensu ;
Perdit enim, quod non proprium fuit ejus in ævo ;
Multaque præterea perdit, quom expellitur ævo.
  Dicere porro oculos nullam rem cernere posse,
Sed per eos animum ut foribus spectare reclusis,
Difficile est, contra quom sensus ducat eorum ;
Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas :
Fulgida præsertim quom cernere sæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur ;
Quod foribus non fit : neque enim, quâ cernimus ipsei,
Ostia subscipiunt ullum reclusa laborem.
Præterea, si pro foribus sunt lumina nostra,
Jam magis exemptis oculis debère videtur
Cernere res animus, sublatis postibus ipsis.
  Illud in hiis rebus nequaquam sumere possis,
Democriti quod sancta viri sententia ponit ;
Corporis atque animi primordia singula, privis
Adposita, alternis variare, ac nectere, membra.
Nam, quom multo sunt animaï elementa minora,
Quam quibus et corpus nobis, et viscera constant ;
Tum numero quoque concedunt, et rara per artus
Dissita sunt ; dum taxat ut hoc promittere possis,
Quantula prima queant, nobis injecta, ciere
Corpora sensiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima animaï.
Nam neque polveris interdum sentimus adhæsum
Corpore, nec membris incussam sidere cretam ;
Nec nebulam noctu, neque aranei tenuia fila

Obvia, sentimus, quando obretimur euntes;
Nec supera caput ejusdem cecidisse vietam
Vestem; nec plumas avium, papposque volanteis,
Quei nimiâ levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum quoius vis quomque animantis
Sentimus; nec priva pedum vestigia quæque,
Corpore quæ in nostro culices, et cætera, ponunt.
Usque adeo prius est in nobis multa ciendum,
Quam primordia sentiscant concussa animaï,
Semina, corporibus nostris inmixta per artus;
Et quam, intervallis tantis tuditantia, possint
Concursare, coire, et dissultare vicissim.
Et magis est animus vitaï claustra coërcens,
Et dominantior ad vitam, quam vis animaï.
Nam sine mente, animoque, nequit residere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla animaï;
Sed comes insequitur facul, et discedit in auras,
Et gelidos artus in leti frigore linquit.
At manet in vitâ, quoi mens, animusque, remansit,
Quam vis est, curtum cæsis, lacer undique membris:
Truncus, ademptâ animâ, circum, membrisque remotus,
Vivit, et ætherias vitaleis subscipit auras;
Si non omnimodis, ut magnâ parte, animaï
Privatus, tamen in vitâ contatur, et hæret.
Ut, lacerato oculo circum, si pupula mansit
Incolomis, stat cernundi vivata potestas;
Dum modo ne totum conrumpas luminis orbem,
Et circumcædas aciem, solamque relinquas;
Id quoque enim sine pernicie non fiet eorum:
At, si tantula pars oculi media illa peresa est,
Obcidit ex templo lumen, tenebræque sequuntur;
Incolomis quam vis alioquin splendidus orbis.
Hoc anima atque animus junctei sunt fœdere semper.
Nunc age, nativos animantibus et mortaleis
Esse animos, animasque leveis, ut noscere possis;
Conquisita diu, dulcique reperta labore,
Digna tuâ pergam disponere carmina vitâ.

Tu face utrumque uno subjungas nomine eorum ;
Atque animam, verbi caussâ, quom dicere pergam,
Mortalem esse docens, animum quoque dicere credas ;
Quâ tenus est unum inter se, conjunctaque res est.
  Principio, quoniam tenuem constare minutis
Corporibus docui, multoque minoribus esse
Principiis factam, quam liquidus humor aquaï,
Aut nebula, aut fumus : nam longe mobilitate
Præstat, et a tenui caussâ magis, icta, movetur ;
(Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque, moventur)
Quod genus, in somnis sopitei, ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque fumum :
Nam procul hæc dubio nobis simulacra genuntur :
Nunc igitur, quoniam, quassatis undique vasis,
Diffluere humorem, et laticem discedere, cernis ;
Et nebula, ac fumus, quoniam discedit in auras ;
Crede animam quoque diffundi, multoque perire
Ocyus, ac citius dissolvi in corpora prima,
Quom semel ex hominis membris, ablata, recessit.
Quippe et enim, corpus, quod vas quasi constitit ejus,
Quam cohibere nequit, conquassatum ex aliquâ re,
Ac rarefactum, detracto sanguine venis,
Aëre quî credis posse hanc cohiberier ullo ?
Corpore quî nostro rarus magis incohibessit ?
  Præterea, gigni pariter cum corpore, ut unâ
Crescere sentimus, pariterque senescere, mentem.
Nam, velut infirmo puerei, teneroque, vagantur
Corpore, sic animi sequitur sententia tenuis :
Inde, ubi robustis adolevit viribus ætas,
Consilium quoque majus, et auctior est animi vis :
Post, ubi jam validis quassatum est viribus ævi
Corpus, et obtusis ceciderunt viribus artus ;
Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque :
Omnia deficiunt, atque uno tempore desunt.
Ergo dissolvi quoque convenit omnem animaï
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras :
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Crescere ; et, ut docui, simul, ævo fessa, fatisci.

Huc adcedit, utei videamus, corpus ut ipsum
Subscipere inmaneis morbos, durumque laborem;
Sic animum curas acreis, luctumque, metumque:
Quâ re participem leti quoque convenit esse.
Quin etiam, morbis in corporis avius errat
Sæpe animus; dementit enim, deliraque fatur:
Interdumque gravi lethargo fertur in altum
Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti:
Unde neque exaudit voces, nec noscere voltus
Illorum potis est, ad vitam quei revocantes
Circumstant, lacrumis rorantes ora, genasque.
Quâ re animum quoque dissolvi fateare, necesse est;
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
Nam, dolor ac morbus, leti fabricator uterque est:
Multorum exitio perdoctei quod sumus ante.
Denique, cor hominum quom vini vis penetravit
Acris, et in venas discessit diditus ardor;
Consequitur gravitas membrorum, præpediuntur
Crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
Nant oculei; clamor, singultus, jurgia, gliscunt;
Et jam cætera de genere hoc, quæquomque sequuntur:
Quur ea sunt, nisi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam consuevit corpore in ipso?
At, quæquomque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, paullo si durior insinuarit
Caussa, fore ut pereant, ævo privata futuro.
Quin etiam, subito, vi morbi sæpe coactus,
Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
Concidit, et spumas agit; ingemit, et tremit artus;
Desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat
Inconstanter, et in jactando membra fatigat.
Nimirum, quâ vis morbi, distracta per artûs,
Turbat agens animam, spumantis in æquore salso
Ventorum validis fervescunt viribus undæ.
Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
Adficiuntur; et omnino quod semina vocis
Eliciuntur, et ore foras glomerata feruntur,

Quâ quasi consuerunt, et sunt munita viaï.
Desipientia fit, quâ vis animi, atque animaï,
Conturbatur, et, ut docui, divisa, seorsum
Disjectatur, eodem illo distracta veneno.
Inde, ubi jam morbi reflexit caussa, reditque
In latebras acer conrupti corporis humor;
Tum, quasi vacillans, primum consurgit, et omneis
Paullatim redit in sensus, animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
Jactentur, miserisque modis, distracta, laborent;
Quur eadem credis, sine corpore, in aëre aperto,
Cum validis ventis ætatem degere posse?
Et, quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus, et flecti medicinâ posse videmus;
Id quoque præsagit mortalem vivere mentem.
Addere enim parteis, aut ordine trajicere, æquum est,
Aut aliquid prorsum de summâ detrahere hilum,
Conmutare animum quiquomque adoritur, et infit;
Aut aliam quam vis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi parteis, nec tribui, volt,
Inmortale quod est, quidquam; neque defluere hilum.
Nam, quodquomque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Ergo animus, sive ægrescit, mortalia signa
Mittit, ut edocui; seu flectitur a medicinâ:
Usque adeo falsæ rationis vera videtur
Res obcurrere, et ecfugium præcludere eunti;
Ancipitique refutatu convincere falsum.
Denique, sæpe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum.
In pedibus primum digitos livescere, et ungueis;
Inde pedes, et crura, mori: post inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia leti.
Scinditur atque animo hæc quoniam natura, nec uno
Tempore sincera exsistit, mortalis habenda est.

Quod, si forte putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere, et parteis conducere in unum,
Atque ideo cunctis sensum deducere membris;
At locus ille tamen, quo copia tanta animaï
Cogitur, in sensu debet majore videri:
Qui quoniam nusquam est, nimirum, ut diximus ante,
Dilaniata, foras dispargitur. Interit ergo.
Quin etiam, si jam lubeat concedere falsum,
Et dare, posse animam glomerari in corpore eorum,
Lumina quei linquunt moribundei particulatim;
Mortalem tamen esse animam fateare, necesse est:
Nec refert, utrum pereat disparsa per auras,
An, contracta suis e partibus, obbrutescat;
Quando hominem totum magis, ac magis, undique sensus
Deficit; et vitæ minus, et minus, undique restat.
Et, quoniam mens est hominis pars una, locoque
Fixa manet certo; velut aures atque oculei sunt,
Atque aliei sensus, quei vitam quomque gubernant:
Et, velutei manus, atque oculus, naresve, seorsum,
Secreta ab nobis, nequeunt sentire, neque esse;
Secta etenim in parvo liquuntur tempore tabi:
Sic animus per se non quit sine corpore, et ipso
Esse homine, illius quasi quod vas esse videtur,
Sive aliud quid vis potius connexius ei
Fingere; quandoquidem connexu corpus adhæret.
Denique, corporis, atque animi, vivata potestas,
Inter se conjuncta, valent, vitâque fruuntur:
Nec sine corpore enim vitaleis edere motus
Sola potest animi per se natura; nec autem,
Cassum animâ, corpus durare, et sensibus uti.
Scilicet, avolsus radicibus ut nequit ullam
Dispicere ipse oculus rem seorsum corpore toto;
Sic anima, atque animus, per se nihil posse videtur:
Nimirum, quia per venas et viscera mixtim,
Per nervos atque ossa, tenentur corpore ab omni:
Nec magnis intervallis primordia possunt

Libera dissultare; ideo conclusa moventur
Sensiferos motus; quos, extra corpus, in auras
Aëris, haud possunt post mortem, ejecta, movere:
Propterea, quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animam serit aër, si cohibere
Sese anima, atque in eos poterit concludere motus,
Quos ante in nervis, et in ipso corpore, agebat.
Quâ re, etiam atque etiam, resoluto corporis omni
Tegmine, et ejectis extra vitalibus auris,
Dissolvi sensus animi fateare, necesse est,
Atque animam; quoniam conjuncta est caussa duobus.
Denique, quom corpus nequeat perferre animaï
Discidium, quin in tetro tabescat odore;
Quid dubitas, quin, ex imo penitusque coorta,
Emanarit, utei fumus, diffusa animæ vis?
Atque ideo tantâ mutatum putre ruinâ
Conciderit corpus penitus, quia mota loco sunt
Fundamenta; foras animâ emanante per artus,
Perque viarum omneis flexus, in corpore quei sunt,
Atque foramina? multimodis ut noscere possis
Dispartitam animæ naturam exisse per artus;
Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
Quam, prolabsa foras, enaret in aëris auras?
Quin etiam, fineis dum vitæ vortitur intra,
Sæpe aliquâ tamen e caussâ labefacta videtur
Ire anima, ac toto membratim corpore solvi;
Et quasi supremo languescere tempore voltus,
Molliaque exsangui cadere omnia corpore membra.
Quod genus est, animo male factum quom perhibetur,
Aut animam liquisse; ubi jam trepidatur, et omnes
Extremum cupiunt vitæ reprehendere vinclum.
Conquassatur enim tum mens, animæque potestas
Omnis; et hæc ipso cum corpore conlabefiunt:
Ut gravior paullo possit dissolvere caussa.
Quid dubitas tandem, quin, extra prodita corpus,
Inbecilla, foras, in aperto, tegmine dempto,

Non modo non omnem possit durare per ævom,
Sed minumum quod vis nequeat consistere tempus?
Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
Ire foras animam incolomem de corpore toto;
Nec prius ad jugulum, et superas subcedere fauces;
Verum deficere in certâ regione locatam,
Ut sensus alios in parti quemque suâ scit
Dissolvi: quod, si inmortalis nostra foret mens,
Non tam se moriens dissolvi conquereretur;
Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut anguis,
[Gauderet, prælonga senex aut cornua cervus.]
Denique, quur animi numquam mens, consiliumque,
Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve; sed unis
Sedibus, ac certis regionibus, omnibus hæret;
Si non certa loca ad nascundum reddita quoique
Sunt, et ubei quidquid possit durare creatum;
Atque ita, multimodis, pro totis artubus, esse;
Membrorum ut nusquam exsistat præposterus ordo?
Usque adeo sequitur res rem, neque flamma creari
Fluminibus solita est, neque in igni gignier algor.
Præterea, si inmortalis natura animaï est,
Et sentire potest, secreta a corpore nostro;
Quinque, ut opinor, eam faciundum est sensibus auctam:
Nec ratione aliâ nosmet proponere nobis
Possumus infernas animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, et scriptorum secla priora,
Sic animas introduxerunt sensibus auctas.
At neque seorsum oculei, neque nares, nec manus ipsa
Esse potest animâ, neque seorsum lingua; neque aures
Auditum per se possunt sentire, neque esse.
Et, quoniam toto sentimus corpore inesse
Vitalem sensum, et totum esse animale videmus;
Si subito medium celeri præciderit ictu

Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque,
Dispartita procul dubio quoque vis animaï,
Et discissa simul cum corpore, disicietur.
At, quod scinditur, et parteis discedit in ullas,
Scilicet æternam sibi naturam abnuit esse.
  Falciferos memorant currus abscidere membra
Sæpe ita de subito, permixtâ cæde calenteis,
Ut tremere in terrâ videatur ab artubus id quod
Decidit abscisum; quom mens tamen, atque hominis vis,
Mobilitate mali non quit sentire dolorem:
Et, simul in pugnæ studio quia dedita mens est,
Corpore cum reliquo pugnam, cædeisque, petessit;
Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe
Inter equos abstraxe rotas, falcesque rapaceis:
Nec cecidisse alius dextram, quom scandit, et instat.
Inde alius conatur adempto surgere crure,
Quom digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput, abscisum calido viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculosque patenteis:
Donec reliquias animaï reddidit omneis.
  Quin etiam, tibi si, linguâ vibrante, minanti
Serpentis caudâ, et procero corpore, utrumque
Sit lubitum in multas parteis discidere ferro;
Omnia jam seorsum cernes, ancisa recenti
Volnere, tortari, et terram conspargere tabo;
Ipsam seque retro partem petere ore priorem,
Volneris ardenti, ut morsu premat, icta dolore.
  Omnibus esse igitur totas dicemus in illis
Particulis animas? at eâ ratione sequetur,
Unam animantem animas habuisse in corpore multas.
Ergo divisa est ea, quæ fuit una simul cum
Corpore: quapropter mortale utrumque putandum est;
In multas quoniam parteis disciditur æque.
  Præterea, si immortalis natura animaï
Constat, et in corpus nascentibus insinuatur;
Quur super ante actam ætatem meminisse nequimus,

Nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus?
Nam, si tanto opere est animi mutata potestas,
Omnium ut actarum exciderit retinentia rerum;
Non, ut opinor, id ab leto jam longiter errat.
Quapropter fateare necesse est, quæ fuit ante,
Interiisse; et, quæ nunc est, nunc esse creatam.
Præterea, si, jam perfecto corpore, nobis
Inferri solita est animi vivata potestas,
Tum, quom gignimur, et vitæ quom limen inimus;
Haud ita conveniebat, utei cum corpore, et unâ
Cum membris, videatur in ipso sanguine cresse:
Sed, velut in caveâ, per se sibi vivere solam
Convenit, ut sensu corpus tamen adfluat omne.
Quâ re, etiam atque etiam neque originis esse putandum est
Experteis animas, nec leti lege solutas:
Nam neque tanto opere adnecti potuisse putandum est
Corporibus nostris, extrinsecus insinuatas;
(Quod fieri totum contra manifesta docet res:
Namque ita connexa est per venas, viscera, nervos,
Ossaque, utei dentes quoque sensu participentur;
Morbus ut indicat, et gelidaï stringor aquaï,
Et lapis obpressus subitis e frugibus asper)
Nec, tam contextæ quom sint, exire videntur
Incolomes posse, et salvas exsolvere sese
Omnibus e nervis, atque ossibus, articulisque.
Quod, si forte putas, extrinsecus insinuatam,
Permanare animam nobis per membra solere;
Tanto quoique magis, cum corpore fusa, peribit.
Quod permanat enim, dissolvitur: interit ergo.
Dispartita ergo per caulas corporis omneis,
(Ut cibus, in membra atque artus quom ducitur omneis,
Disperit, atque aliam naturam subficit ex se)
Sic anima atque animus, quam vis integra recens in
Corpus eunt, tamen in manando dissoluuntur,
Dum, quasi per caulas, omneis diduntur in artus

Particulæ, quibus hæc animi natura creatur;
Quæ nunc in nostro dominatur corpore, nata
Ex illâ, quæ tunc peritât, partita per artus.
  Quapropter, neque natali privata videtur
Esse die natura animæ, nec funeris expers.
  Semina præterea linquuntur, necne, animaï
Corpore in exanimo? Quod, si linquuntur, et insunt,
Haud erit, ut merito inmortalis possit haberi;
Partibus amissis quoniam libata recessit.
Sin ita, sinceris membris ablata, profugit,
Et nullas parteis in corpore liquerit ex se;
Unde cadavera rancenti jam viscere vermeis
Exspirant? atque unde animantum copia tanta,
Exos et exsanguis, tumidos perfluctuat artus?
  Quod, si forte animas extrinsecus insinuari
Vermibus, et privo si corpore posse venire,
Credis; nec reputas, quur milia multa animarum
Conveniant, unde una recesserit: hoc tamen est, ut
Quærundum videatur, et in discrimen agundum;
Utrum tandem animæ venentur semina quæque
Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur, ubei sunt:
An quasi corporibus perfectis insinuentur.
At neque, quur faciant ipsæ, quâ reve laborent,
Dicere subpeditat; neque enim, sine corpore quom sunt,
Solicitæ volitant morbis, alguque, fameque:
Corpus enim magis hiis vitiis, et fine, laborat;
Et mala cuncta animus contagi fungitur ejus.
Sed tamen hiis esto quam vis facere utile corpus,
Quod subeant; at, quâ possint, via nulla videtur:
Haud igitur faciunt animæ sibi corpora, et artus.
Nec tamen est, quî cum perfectis insinuentur
Corporibus: neque enim poterunt subtiliter esse
Connexæ; neque consensu contagia fient.
  Denique, quur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur, volpeis dolus; et fuga cervis
A patribus datur, et patrius pavor incitat artus?

Et jam cætera de genere hoc, quur omnia membris
Ex ineunte ævo generascunt, ingenioque;
Si non, certa suo quia semine, seminioque,
Vis animi pariter crescit cum corpore quoque?
Quod, si inmortalis foret, et mutare soleret
Corpora, permixtis animantes moribus essent:
Ecfugeret canis Hyrcano de semine sæpe
Cornigeri incursum cervi; tremeretque, per auras
Aëris, adcipiter, fugiens, veniente columbâ:
Desiperent homines, saperent fera secla ferarum.
Illud enim falsâ fertur ratione, quod aiunt
Inmortalem animam mutato corpore flecti;
Quod mutatur enim, dissolvitur: interit ergo:
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant;
Quâ re dissolvi quoque debent posse per artus,
Denique ut intereant, unâ cum corpore, cunctæ.
Sin animas hominum dicent in corpora semper
Ire humana, tamen quæram, quur e sapienti
Stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus;
Nec tam doctus equæ pullus, quam fortis equi vis?
Si non, certa suo quia semine, seminioque,
Vis animi pariter crescit cum corpore quoque.
Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
Confugient: quod si jam fit, fateare necesse est
Mortalem esse animam; quoniam, mutata per artus
Tanto opere, amittit vitam, sensumque priorem.
Quove modo poterit, pariter cum corpore quoque
Confirmata, cupitum ætatis tangere florem
Vis animi, nisi erit consors in origine primâ?
Quidve foras sibi volt membris exire senectis?
An metuit conclusa manere in corpore putri?
An, domus ætatis spatio ne fessa vetusto
Obruat? At non sunt jam inmortali ulla pericla.
Denique, connubia ad Veneris, partusque ferarum,
Esse animas præsto, deridiculum esse videtur;
Exspectare inmortaleis mortalia membra
Innumero numero, certareque præproperanter

Inter se, quæ prima, potissimaque, insinuetur:
Si non forte ita sunt animarum fœdera pacta,
Ut, quæ prima volans advenerit, insinuetur
Prima, neque inter se contendant viribus hilum.
  Denique, in æthere non arbor, non æquore in alto
Nubes esse queunt, nec pisces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, neque saxis sucus, inesse:
Certum ac dispositum est, ubi quidquid crescat, et insit:
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque a nervis et sanguine longius esse.
Quod si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus, esse
Posset, et innasci quâ vis in parte soleret;
Quamde in eodem homine atque in eodem vase manere.
Quod quoniam nostro quoque constat corpore certum;
Dispositumque videtur, ubi esse, et crescere, possit
Seorsum anima, atque animus; tanto magis inficiandum,
Totum posse extra corpus durare, genique,
Quâ re, corpus ubi interiit, periisse, necesse est,
Confiteare animam, distractam in corpore toto.
  Quippe et enim mortalem æterno jungere, et unâ
Consentire putare, et fungi mutua, posse,
Desipere est: quid enim divorsius esse putandum est,
Aut magis inter se disjunctum, discrepitansque,
Quam, mortale quod est, inmortali atque perenni
Junctum, in concilio sævas tolerare procellas?
  Præterea, quæquomque manent æterna, necesse est,
Aut, quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam quod queat artas
Dissociare intus parteis; ut materiaï
Corpora sunt, quorum naturam obstendimus ante;
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,

Plagarum quia sunt expertia, sic ut inane est;
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissoluique;
Sic uti summarum summa est æterna, neque extra
Quis locus est, quo diffugiant; neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, et validâ dissolvere plagâ:
At neque, utei docui, solido cum corpore mentis
Natura est, quoniam admixtum est in rebus inane:
Nec tamen est ut inane; neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem,
Aut aliam quam vis cladem inportare pericli:
Nec porro natura loci, spatiumque profundi,
Deficit, exspargi quo possit vis animaï,
Aut aliâ quâ vis possit vi pulsa perire:
Haud igitur leti præclusa est janua menti.
  Quod, si forte ideo magis inmortalis habenda est,
Quod vitalibus ab rebus, munita, tenetur;
Aut quia non veniunt omnino aliena salutis;
Aut quia, quæ veniunt, aliquâ ratione recedunt
Pulsa prius, quam, quid noceant, sentire queamus;
[Scilicet a verâ longe ratione remotum est.]
Præter enim, quam quod morbis tum corporis ægrit,
Advenit id, quod eam de rebus sæpe futuris
Maceret, inque metu male habet, curisque fatigat;
Præteritisque male admissis peccata remordent.
Adde furorem animi proprium, atque oblivia rerum;
Adde, quod in nigras lethargi mergitur undas.
  Nihil igitur mors est, ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura animi mortalis habetur.
Et, velut ante acto nihil tempore sensimus ægri,
Ad confligundum venientibus undique Pœnis;
Omnia quom, belli trepido concussa tumultu,
Horrida, contremuere sub altis ætheris auris;
In dubioque fuere, utrorum ad regna cadundum

Omnibus humanis esset, terrâque, marique:
Sic, ubi non erimus, quom corporis atque animaï
Discidium fuerit, quibus e sumus uniter aptei;
Scilicet haud nobis quidquam, quei non erimus tum,
Adcidere omnino poterit, sensumque movere:
Non, si terra mari miscebitur, et mare cœlo.
Et, si jam nostro sentit de corpore, post quam
Detracta est animi natura, animæque potestas;
Nihil tamen est ad nos, quei comptu conjugioque
Corporis atque animæ consistimus uniter aptei.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum, rursumque redegerit, ut sita nunc est;
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ;
Pertineat quidquam tamen ad nos id quoque factum,
Interrupta semel quom sit repetentia nostris;
Et nunc nihil ad nos de nobis adtinet, ante
Quei fuimus: nec jam de illis nos adficit angor,
Quos de materiâ nostrâ nova proferet ætas.
Nam, quom respicias inmensi temporis omne
Præteritum spatium; tum motus materiaï
Multimodei quam sint; facile hocc' adcredere possis,
Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta:
Nec memori tamen id quimus reprehendere mente;
Inter enim jacta est vitaï pausa, vageque
Deerrarunt passim motus ab sensibus omnes.
Debet enim, misere est quoi forte ægreque futurum,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, quoi male possit
Adcidere: id quoniam mors eximit, esseque prohibet
Illum, quoi possint inconmoda conciliari
Hæc eadem, quibus e nunc nos sumus, ante fuisse;
Scire licet nobis nihil esse in morte timendum:
Nec miserum fieri, qui non est, posse; neque hilum
Differre a nullo fuerit jam tempore natus;
Mortalem vitam mors quom inmortalis ademit.
Proinde, ubi se videas hominem indignarier ipsum,
Post mortem fore, ut aut putescat corpore posto,

Aut flammis interflat, malisve ferarum;
Scire licet, non sincerum sonere, atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulum; quam vis neget ipse
Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
Non, ut opinor, enim dat, quod promittit et unde,
Nec radicitus e vitâ se tollit, et eicit;
Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Unus enim sibi quom proponit quisque, futurum
Corpus utei volucres lacerent in morte, feræque;
Ipse sui miseret: neque enim se dividit hilum,
Nec removet satis, a projecto corpore; et illud
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans.
Hinc indignatur se mortalem esse creatum;
Nec videt, in verâ nullum fore morte alium se,
Qui possit vivus sibi se lugere peremptum,
Stansque jacentem se lacerari, urive, dolere.
Nam, si in morte malum est, malis morsuque ferarum
Tractari; non invenio, quî non sit acerbum,
Ignibus inpositum, calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm subfocari, atque rigere
Frigore, quom summo gelidi cubat æquore saxi;
Urguerive, superne obtritum, pondere terræ.
"Nam jam non domus accipiet te læta, neque uxor
"Optuma, nec dulces obcurrent oscula natei
"Præripere, et tacitâ pectus dulcedine tangent.
"Non poteris factis florentibus esse; tuisque
"Præsidium: misero misere," aiunt, "omnia ademit
"Una dies infesta tibi tot præmia vitæ."
Illud in hiis rebus non addunt: "Nec tibi earum
"Jam desiderium rerum insidet insuper unâ."
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur,
Dissolvant animi magno se angore, metuque.
Tu quidem, ut es, lecto sopitus, sic eris, ævi
Quod super est, cunctis privatus doloribus ægris:

At nos horrifico cinefactum de prope busto
Insatiabiliter deflebimus; æternumque
Nulla dies nobis mœrorem e pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærundum est, quid sit amari
Tanto opere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Quur quisquam æterno possit tabescere luctu?
Hocc' etiam faciunt, ubi discubuere tenentque
Pocula sæpe homines, et inumbrant ora coronis;
Ex animo ut dicant, "Brevis hicc' est fructus homullis:
"Jam fuerit; neque post umquam revocare licebit!"
Tamquam in morte mali cum primis hoc sit eorum,
Quod sitis exurat miseros atque arida torreat,
Aut aliæ quoius desiderium insideat rei.
Nec sibi enim quisquam tum se vitamque requiret,
Quom pariter mens et corpus, sopita, quiescunt;
Nam licet æternum per nos sic esse soporem:
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum:
Et tamen haud quaquam nostros tunc illa per artus
Longe ab sensiferis primordia motibus errant;
Quom conreptus homo ex somno se conligit ipse.
Multo igitur mortem minus ad nos esse putandum est:
Si minus esse potest, quam quod nihil esse videmus.
Major enim turbæ disjectus materiaï
Consequitur leto; nec quisquam expergitus exstat,
Frigida quem semel est vitaï pausa sequuta.
Denique, si vocem rerum Natura repente
Mittat, et hocc' aliquoi nostrûm sic increpet ipsa:
"Quid tibi tanto opere est, Mortalis, quod nimis ægris
"Luctibus indulges? Quid mortem congemis, ac fles?
"Nam, gratum fuerit tibi vita ante acta, priorque,
"Et non omnia, pertusum congesta quasi in vas,
"Conmoda perfluxere, atque ingrata interiere;
"Quur non, ut, plenus vitæ, conviva, recedis,

" Æquo animoque capis securam, stulte, quietem ?
" Sin ea, quæ fructus quomque es, periere profusa ;
" Vitaque in obfenso est ; quur amplius addere quæris,
" Rursum quod pereat, mali, et ingratum obcidat omne ?
" Non potius vitæ finem jacis, atque laboris ?
" Nam, tibi prætereа quod machiner inveniamque,
" Quod placeat, nihil est : eadem sunt omnia semper.
" Si tibi non annis corpus jam marcet, et artus
" Confectei languent ; eadem tamen omnia restant,
" Omnia si perges vivendo vincere secla ;
" Atque etiam potius, si numquam sis moriturus :"—
Quid respondemus, nisi justam intendere litem
Naturam, et veram verbis exponere caussam ?
At, qui obitum lamentetur miser amplius æquo,
Non merito inclamet magis, et voce increpet acri ?
" Aufer, ab hinc, lacrumas, Barathre, et conpesce querelas."
Grandior heic vero si jam, seniorque, queratur :
" Omnia perfunctus vitaï præmia, marces ;
" Sed, quia semper aves, quod abest, præsentia temnis,
" Inperfecta tibi elabsa est, ingrataque, vita ;
" Et nec opinanti mors ad caput adstitit ante,
" Quam satur, ac plenus, possis discedere, rerum,
" Nunc aliena tuâ tamen ætate omnia mitte,
" Æquo animoque, age dum, magnis concede ; necesse est :"
Jure, ut opinor, agat ; jure increpet, inciletque.
Cedit enim, rerum novitate extrusa, vetustas
Semper, et ex aliis aliud reparare necesse est :
Nec quisquam in barathrum, nec Tartara deditur atra.
Materies opus est, ut crescant postera secla :
Quæ tamen omnia te, vitâ perfuncta, sequentur :

Nec minus ergo ante hæc, quam tu, cecidere cadentque.
Sic alid ex alio numquam desistet oriri:
Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.
Respice item, quam nihil ad nos ante acta vetustas
Temporis æterni fuerit, quam nascimur, ante.
Hocc' igitur speculum nobis Natura futuri
Temporis exponit post mortem denique nostram.
Num quid ibi horribile adparet? Num triste videtur
Quidquam? Non omni somno securius exstat?
Atqui animarum etiam, quæquomque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vitâ sunt omnia nobis:
Nec miser inpendens magnum timet, aëre, saxum
Tantalus, ut fama est, cassâ formidine torpens;
Sed magis in vitâ Divôm metus urguet inanis
Mortaleis; casumque timent, quem quoique ferat fors.
Nec Tityon volucres ineunt, Acherunte jacentem;
Nec, quid sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem possunt reperire profecto,
Quam lubet inmani projectu corporis exstet:
Qui non sola novem disparsis jugera membris
Obtineat, sed qui terraï totius orbem,
Non tamen æternum poterit perferre dolorem;
Nec præbere cibum proprio de corpore semper.
Sed Tityos nobis hicc' est, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor:
Aut aliâ quâ vis scindunt turpedine curæ.
Sisyphus in vitâ quoque nobis ante oculos est,
Qui petere a populo fasces, sævasque secures,
Inbibit; et semper victus, tristisque, recedit.
Nam petere inperium, quod inane est, nec datur umquam;
Atque in eo semper durum subferre laborem;
Hocc' est, advorso nixantem trudere monte
Saxum: quod tamen a summo jam vortice rursum

Volvitur, et plani raptim petit æquora campi.
Deinde, animi ingratam naturam pascere semper,
Atque explere bonis rebus, satiareque, numquam;
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Quom redeunt, fetusque ferunt, variosque lepores;
Nec tamen explemur vitaï fructibus umquam:
Hocc', ut opinor, id est, ævo florente puellas,
Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas;
Quod tamen expleri nullâ ratione potestur.
Cerberus, et Furiæ, jam vero, et lucis egestas,
Tartarus, horriferos eructans faucibus æstus;
Quei neque sunt usquam, nec possunt esse, profecto:
Sed metus in vitâ pœnarum pro male factis
Est insignibus insignis; scelerisque luela
Carcer, et horribilis de saxo jactus eorum,
Verbera, carnufices, robur, pix, lamina, tædæ:
Quæ tamen et si absunt, at mens, sibi conscia factis,
Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis:
Nec videt interea, qui terminus esse malorum
Possit, quive siet pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit magis, hæc ne in morte gravescant.
Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.
Hocc' etiam tibi tute interdum dicere possis:
"Lumina sis oculis etiam bonus Ancus reliquit;"
Qui melior multis, quam tu, fuit, inprobe! rebus.
Inde aliei multei reges, rerumque potentes,
Obciderunt, magnis quei gentibus imperitarunt.
Ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magnum
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus salsas docuit superare lacunas,
Et contempsit equis, insultans, murmura ponti;
Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.
Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Ossa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset:
Adde repertores doctrinarum, atque leporum:

Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus,
Sceptra potitus, eâdem aliis sopitus quiete est.
Denique, Democritum, post quam matura vetustas
Admonuit memores motus languescere mentis,
Sponte suâ leto caput obvius obtulit ipse.
Ipse Epicurus obiit, decurso lumine vitæ;
Qui genus humanum ingenio superavit, et omneis
Restinxit, stellas exortus uti aërius sol.
Tu vero dubitabis, et indignabere, obire,
Mortua quoi vita est prope jam vivo, atque videnti?
Qui somno partem majorem conteris ævi;
Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas,
Solicitamque geris cassâ formidine mentem;
Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, quom
Ebrius urgueris multis miser undique curis,
Atque, animo incerto fluitans, errore vagaris?
Si possent homines, proinde ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,
E quibus id fiat caussis quoque noscere, et unde
Tanta mali tamquam moles in pectore constet;
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus:
Quid sibi quisque velit, nescire, et quærere semper;
Conmutare locum, quasi onus deponere possit.
Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum est, subitoque reventat;
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.
Currit, agens mannos, ad villam præcipitanter,
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans:
Oscitat ex templo, tetigit quom limina villæ;
Aut abit in somnum gravis, atque oblivia quærit:
Aut etiam properans urbem petit, atque revisit.
Hoc se quisque modo fugit: at, quem scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratiis hæret, et obit;
Propterea, morbi quia caussam non tenet æger:

Quam bene si videat, jam rebus quisque relictis
Naturam primum studeat cognoscere rerum;
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
Ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis
Ætas post mortem, quæ restat quomque, manendo.
  Denique, tanto opere in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos subigit vitaï tanta cupido?
Certe equidem finis vitæ mortalibus adstat,
Nec devitari letum pote, quin obeamus.
  Præterea, vorsamur ibeidem, atque insumus, usque;
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas:
Sed, dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur
Cætera; post aliud, quom contigit illud, avemus;
Et sitis æqua tenet vitaï, semper hianteis:
Posteraque, in dubio est, fortunam quam vehat ætas;
Quidve ferat nobis casus, quive exitus instet.
  Nec prorsum, vitam ducundo, demimus hilum
Tempore de mortis; nec delibrare valemus,
Quo minus esse diu possimus morte peremptei.
Proinde, licet quot vis vivendo condere secla,
Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit:
Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit, et ille,
Mensibus atque annis qui multis obcidit ante.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER QUARTUS.

Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo: juvat integros adcedere funteis,
Atque haurire; juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musæ.
Primum, quod magnis doceo de rebus, et artis
Religionum animum nodis exsolvere pergo:
Deinde, quod obscurâ de re tam lucida pando
Carmina, Musæo contingens cuncta lepore:
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur;
Nam, velutei pueris absinthia tetra medentes
Quom dare conantur, prius oras, pocula circum,
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas inprovida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius, tali a tactu recreata, valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti

Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi Musæo dulci contingere mellê;
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum percipis omnem
Naturam rerum, ac persentis utilitatem.
  Sed, quoniam docui cunctarum exordia rerum
Qualia sint, et quam, variis distantia formis,
Sponte suâ volitent, æterno percita motu;
Quoque modo possint res ex hiis quæque creari:
Atque, animi quoniam docui natura quid esset,
Et quibus e rebus cum corpore compta vigeret,
Quove modo distracta rediret in ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Adtinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus;
Quæ, quasi membranæ summo de corpore rerum
Dereptæ, volitant ultro, citroque, per auras;
Atque eadem, nobis vigilantibus obvia, menteis
Terrificant, atque in somnis, quom sæpe figuras
Contuimur miras, simulacraque luce carentum;
Quæ nos horrifice, languenteis sæpe sopore,
Excierunt: ne forte animas Acherunte reamur
Ecfugere, aut umbras inter vivos volitare;
Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
Quom corpus simul atque animi natura, perempta,
In sua discessum dederint primordia quæque.
  Dico igitur, rerum ecfigias tenueisque figuras
Mittier ab rebus, summo de corpore, eorum
Quæ quasi membranæ, vel cortex nominitanda est,
Quod speciem ac formam similem gerit ejus imago,
Quoiusquomque cluet de corpore fusa vagari.
Id licet hinc quam vis hebeti cognoscere corde;
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffusa solutæ,
Robora ceu fumum mittunt, ignesque vaporem;
Et partim contexta magis, condensaque, ut olim
Quom teretes ponunt tunicas æstate cicadæ,
Et vitulei, quom membranas de corpore summo.

Nascentes mittunt; et item quom lubrica serpens
Exuit in spinis vestem; nam sæpe videmus
Illorum spoliis vepreis volitantibus auctas.
Quæ quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti, summo de corpore rerum.
Nam, quur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
Quam quæ tenuia sunt, hiscundi est nulla potestas;
Præsertim, quom sint in summis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ possint ordine eorum,
Quo fuerint, et formaï servare figuram;
Et multo citius quanto minus indupediri
Pauca queunt, et sunt in primâ fronte locata.
Nam certe jacere, ac perciri, multa videmus;
Non solum ex alto penitusque, ut diximus ante,
Verum de summis ipsum quoque sæpe colorem:
Et volgo faciunt id lutea russaque vela,
Et ferrugina, quom, magnis intenta theatris,
Per malos volgata trabesque, trementia fluctant.
Namque ibi consessum caveaï subter, et omnem
Scenalem speciem, patrum, matrumque, Deorumque,
Inficiunt, coguntque suo fluitare colore:
Et, quanto circum mage sunt inclusa theatri
Mœnia, tam magis hæc intus, perfusa lepore,
Omnia conrident, conreptâ luce diei.
Ergo lintea, de summo quom corpore fucum
Mittunt, effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæque; ex summo quoniam jaculantur utræque.
Sunt igitur jam formarum vestigia certa,
Quæ volgo volitant, subtili prædita filo,
Nec singillatim possunt secreta videri.
  Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ res
Consimiles, ideo diffusæ rebus abundant,
Ex alto, quia, dum veniunt extrinsecus, ortæ,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Ostia sunt, quâ contendunt exire coorta.

At contra, tenuis summi membrana coloris
Quom jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit;
In promptu quoniam est, in primâ fronte locata.
Postremo, speculis, in aquâ, splendoreque in omni,
Quæquomque adparent nobis simulacra, necesse est,
Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum,
Esse in imaginibus missis consistere eorum.
Nam, quur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quam quæ tenuia sunt, hiscundi est nulla potestas.
Sunt igitur tenues formarum, dissimilesque,
Ecfigies, singillatim quas cernere nemo
Quom possit, tamen, adsiduo crebroque repulsu
Rejectæ, reddunt speculorum ex æquore visum:
Nec ratione aliâ servari posse videntur
Tanto opere, ut similes reddantur quoique figuræ.
Nunc age, quam tenui naturâ constet imago,
Percipe; et in primis, quoniam primordia tantum
Sunt infra nostros sensus, tantoque minora,
Quam quæ primum oculei cœptant non posse tueri.
Nunc tamen, id quoque utei conformem, exordia rerum
Cunctarum quam sint subtilia, percipe paucis.
Primum, animalia sunt jam partim tantula, ut horum
Tertia pars nullâ possit ratione videri.
Horum intestinum quod vis quale esse putandum est?
Quid cordis globus, aut oculi? quid membra? quid artus?
Quantula sunt? quid præterea, primordia quæque,
Unde anima, atque animi constet natura necessum est,
Nonne vides, quam sint subtilia, quamque minuta?
Præterea, quæquomque suo de corpore odorem
Exspirant acrem, panaces, absinthia tetra,
Abrotoneique graves, et tristia centaurea;

Quorum unum quid vis leviter si forte movebis,
Quin potius noscas rerum simulacra vagare
Multa modis multis, nullâ vi, cassaque sensu:
[Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo est
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.]
Sed, ne forte putes ea demum sola vagari,
Quæquomque ab rebus rerum simulacra recedunt;
Sunt etiam, quæ sponte suâ gignuntur, et ipsa
Constituuntur in hoc cœlo, qui dicitur aër:
Ut nubes facere interdum, quom crescere in altum
Cernimus, et mundi speciem violare serenam;
(Quæ, multis formata modis, sublime feruntur,
Nec speciem mutare suam liquentia cessant)
Et quoiusque modi formarum vortere in oras,
Aëra mulcentes motu: nam sæpe gigantum
Ora volare videntur, et umbram ducere late:
Interdum magnei montes, avolsaque saxa,
Montibus anteire, et solem subcedere propter:
Inde alios trahere, atque inducere, bellua nimbos.
Nunc ea, quam facili et celeri ratione gerantur,
Perpetuoque fluant ab rebus, labsaque cedant.
Semper enim summum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur; et hocc', alias quom pervenit in res,
Transit, ut in primis vestem: sed, ubi aspera saxa,
Aut in materiam ligni, pervenit; ibei jam
Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
At quom, splendida quæ constant, obposta fuerunt,
Densaque, ut in primis speculum est; nihil adcidit horum:
Nam neque, utei vestem, possunt transire, neque ante
Scindi, quam meminit lævor præstare salutem.
Quapropter fit, ut hinc nobis simulacra redundent:
Et, quam vis subito, quo vis in tempore, quamque
Rem contra speculum ponas, adparet imago:
Perpetuo fluere ut noscas e corpore summo
Texturas rerum tenueis, tenueisque figuras.

Ergo multa brevi spatio simulacra geruntur,
Ut merito celer hiis rebus dicatur origo.
Et, quasi multa brevi spatio submittere debet
Lumina sol, ut perpetuo sint omnia plena:
Sic ab rebus item simili ratione, necesse est,
Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas undique parteis:
Quandoquidem, speculum quoquomque obvortimus oris,
Res ibi respondent simili formâ, atque colore.
Præterea, modo quom fuerit liquidissima cœli
Tempestas, per quam subito fit turbida fede
Undique, utei tenebras omneis Acherunta rearis
Liquisse, et magnas cœli conplesse cavernas.
Usque adeo, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Inpendent atræ Formidinis ora superne:
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo est
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur,
Et quæ mobilitas ollis, tranantibus auras,
Reddita sit, longo spatio ut brevis hora teratur,
In quem quæque locum divorso numine tendit,
Suavidicis potius, quam multis, versibus edam:
Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus austri.
Principio, persæpe leveis res, atque minutis
Corporibus stanteis, celereis licet esse videre.
In quo jam genere est solis lux, et vapor ejus;
Propterea, quia sunt e primis facta minutis:
Quæ quasi cuduntur, perque aëris intervallum
Non dubitant transire, sequenti concita plagâ:
Subpeditatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter simulacra pari ratione necesse est
Innumerabile per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primum, quod parvola caussa
Est procul a tergo, quæ provehat, atque propellat:
Deinde, quod usque adeo texturâ prædita rarâ

Mittuntur, facile ut quas vis penetrare queant res,
Et quasi permanare per aëris intervallum.
Præterea, si, quæ penitus corpuscula rerum
Ex altoque foras mittuntur, solis utei lux
Ac vapor, hæc puncto cernuntur labsa diei
Per totum cœli spatium diffundere sese;
Perque volare mare ac terras, cœlumque rigare;
Quod super est, ubi tam volucri levitate feruntur,
Quid, quæ sunt igitur jam primâ fronte, parata,
Quom jaciuntur, et emissum res nulla moratur,
Quone vides citius debere, et longius, ire;
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant lumina cœlum?
Hocc' etiam in primis specimen verum esse videtur,
Quam celeri motu rerum simulacra ferantur:
Quod, simul ac primum sub diu splendor aquaï
Ponitur, ex templo, cœlo stellante sereno,
Sidera respondent in aquâ radiantia mundi.
Jamne vides igitur, quam puncto tempore imago
Ætheris ex oris in terrarum adcidit oras?
Quâ re etiam atque etiam mirâ fateare necesse est
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant,
Perpetuoque fluant certis ab rebus obortu;
Frigus ut a fluviis, calor ab sole, æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora circum:
Nec variæ cessant voces volitare per auras:
Denique, in os salsi venit humor sæpe saporis,
Quom mare vorsamur propter; dilutaque contra
Quom tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, et in cunctas dimittitur undique parteis.
Nec mora, nec requies, inter datur ulla fluundi;
Perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper
Cernere, odorari, licet, et sentire sonare.
Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam cognoscitur esse eadem, quæ
Cernitur in luce, et claro candore; necesse est

Consimili caussâ tactum, visumque, moveri.
Nunc igitur, si quadratum tentamus, et id nos
Conmovet in tenebris; in luci quæ poterit res
Adcidere ad speciem, quadrata nisi ejus imago?
Esse in imaginibus quapropter caussa videtur
Cernundi, neque posse sine hiis res ulla videri.
Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra feruntur
Undique, et in cunctas jaciuntur didita parteis:
Verum, nos oculis quia solis cernere quimus,
Propterea fit, utei, speciem quo vortimus, omnes
Res ibi eam contra feriant formâ, atque colore.
Et, quantum quæque ab nobis res absit, imago
Ecficit, ut videamus, et internoscere curat.
Nam, quom mittitur, ex templo procudit agitque
Aëra, qui inter se quomque est oculosque locatus;
Isque ita per nostras acies perlabitur omnis,
Et quasi pertergit pupillas, atque ita transit.
Propterea fit, utei videamus quam procul absit
Res quæque; et quanto plus aëris ante agitatur,
Et nostros oculos perterget longior aura,
Tam procul esse magis res quæque remota videtur.
Scilicet hæc summe celeri ratione geruntur,
Quale sit, ut videamus; et unâ, quam procul absit.
Illud in hiis rebus minume mirabile habendum est,
Quur ea, quæ feriant oculos simulacra, videri
Singula quom nequeant, res ipsæ perspiciantur.
Ventus enim quoque paullatim quom verberat, et quom
Acre fluit frigus, non primam quamque solemus
Particulam venti sentire, et frigoris ejus,
Sed magis unvorsum: fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in nostro, tamquam aliquæ res
Verberet, atque sui det sensum corporis extra.
Præterea, lapidem digito quom tundimus, ipsum
Tangimus extremum saxi, summumque colorem:
Nec sentimus eum tactu, verum magis ipsam
Duritiem penitus saxi sentimus in alto.

Nunc age, quur ultra speculum videatur imago,
Percipe; nam certe penitus remota videtur;
Quod genus illa, foris quæ vere transspiciuntur,
Janua quom per se transspectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur:
Is quoque enim duplici geminoque fit aëre visus.
Primus enim citra posteis concernitur aër;
Inde fores ipsæ dextrâ, lævâque, sequuntur:
Post extraria lux oculos pertinget, et aër
Alter, et illa, foris quæ vere transspiciuntur.
Sic, ubi se primum speculi projecit imago,
Dum venit ad nostras acies, procudit agitque
Aëra, qui inter se quomque est oculosque locatus:
Et facit, ut prius hunc omnem sentire queamus,
Quam speculum: sed, ubi in speculum quoque sensimus ipsum,
Continuo, a nobis in eum, quæ fertur, imago
Pervenit, ac nostros oculos rejecta revisit:
Atque alium præ se propellens aëra volvit,
Et facit, ut prius hunc, quam se, videamus: eoque
Distare a speculo tantum semota videtur.
Quâ re etiam atque etiam minume mirarier est par
Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore visum
Aëribus binis; quoniam res confit utrâque.
Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars est,
In speculis fit, utei lævâ videatur, eo quod
Planitiem ad speculi veniens quom obfendit imago,
Non convortitur incolomis; sed recta retrorsum
Sic eliditur, ut si quis, prius arida quam sit
Cretea persona, adlidat pilæve, trabive:
Atque ea continuo, rectam si fronte figuram
Servet, et elisam retro sese exprimat ipsa,
Fiet, et ante oculos fuerit qui dexter, ut idem
Nunc sit lævus, et e lævo sit mutua dexter.
Fit quoque, de speculo in speculum ut tradatur imago:

Quinque, etiam sex, ut fieri simulacra suërint.
Nam, quæquomque retro, parte interiore, latebit,
Inde tamen, quam vis torte penitusque remota,
Omnia, per flexos aditus educta, licebit
Pluribus hæc speculis videantur in ædibus esse:
Usque adeo e speculo in speculum translucet imago;
Et, quom læva data est, fit rursum ut dextera fiat:
Inde retro rursum redit, et convortit eodem.
Quin etiam, quæquomque latuscula sunt speculorum
Adsimili lateris flexurâ prædita nostri;
Dextera ea propter nobis simulacra remittunt:
Aut quia de speculo in speculum transfertur imago,
Inde ad nos, elisa bis, advolat; aut etiam quod
Circum agitur, quom venit imago: propterea quod
Flexa figura docet speculi convortier ad nos.
Indugredi porro pariter simulacra, pedemque
Ponere, nobiscum credas, gestumque imitari;
Propterea, quia, de speculi quâ parte recedas,
Continuo nequeant illinc simulacra revorti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac resilire ab rebus, ad æquos reddita flexus.
Splendida porro oculei fugitant, vitantque tueri;
Sol etiam cæcat, contra si tendere pergas:
Propterea, quia vis magna est ipsius, et alte
Aëra per purum graviter simulacra feruntur,
Et feriunt oculos, turbantia compositura.
Præterea, splendor, quiquomque est acer, adurit
Sæpe oculos; ideo, quod semina possidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando.
Lurida præterea fiunt, quæquomque tuentur
Arquatei; quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt, simulacris obvia rerum;
Multaque sunt oculis in eorum denique mixta,
Quæ contage suâ palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem, quæ sunt in luce, tuemur,
Propterea, quia, quom propior caliginis aër
Ater iniit oculos prior, et possedit apertos;

Insequitur candens confestim lucidus aër,
Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
Aëris illius: nam multis partibus hicc' est
Mobilior, multisque minutior, et mage pollens.
Qui simul atque vias oculorum luce replevit,
Atque patefecit, quas ante obsederat ater;
Continuo rerum simulacra adaperta sequuntur,
Quæ sita sunt in luce, lacessuntque, ut videamus.
Quod contra facere in tenebris e luce nequimus;
Propterea, quia posterior caliginis aër
Crassior insequitur, qui cuncta foramina conplet,
Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
Possint ullarum rerum, contecta, moveri.
  Quadratasque procul turreis quom cernimus urbis,
Propterea fit, utei videantur sæpe rotundæ,
Angulus obtusus quia longe cernitur omnis;
Sive etiam potius non cernitur, ac perit ejus
Plaga, nec ad nostras acies perlabitur ictus;
Aëra per multum quia dum simulacra feruntur,
Cogit hebescere eum crebris obfensibus aër.
Hoc, ubi subfugit sensum simul angulus omnis,
Fit, quasi ut ad tornum saxorum structa tuantur:
Non tamen, ut coram quæ sunt, vereque rotunda;
Sed quasi adumbratim paullum similata videntur.
  Umbra videtur item nobis in sole moveri,
Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari;
Aëra si credis, privatum lumine, posse
Indugredi, motus hominum, gestumque, sequentem:
Nam nihil esse potest aliud, nisi lumine cassus
Aër, id, quod nos umbram perhibere suëmus.
Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
Lumine privatur solis, quaquomque meantes
Obficimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, utei videatur, quæ fuit umbra
Corporis, e regione eadem nos usque sequuta:
Semper enim nova se radiorum lumina fundunt,
Primaque dispereunt, quasi in ignem lana trahatur.

Propterea, facile et spoliatur lumine terra,
Et repletur item, nigrasque sibi abluit umbras.
Nec tamen heic oculos falli concedimus hilum:
Nam, quoquomque loco sit lux, atque umbra, tueri
Illorum est: eadem vero sint lumina, necne,
Umbraque, quæ fuit heic, eadem nunc transeat illuc;
An potius fiat, paullo quod diximus ante;
Hocc' animi demum ratio discernere debet,
Nec possunt oculei naturam noscere rerum.
Proinde, animi vitium hocc' oculis adfingere noli.
Quâ vehimur navi, fertur, quom stare videtur;
Quæ manet in statione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campeique, videntur,
Quos agimus præter navem, velisque volamus.
Sidera cessare, ætheriis adfixa cavernis,
Cuncta videntur; et adsiduo sunt omnia motu;
Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
Quom permensa suo sunt cœlum corpore claro:
Solque pari ratione manere, et luna, videtur
In statione; ea, quæ ferri res indicat ipsa.
Exstantesque procul medio de gurgite montes,
Classibus inter quos liber patet exitus; ingens
Insula conjunctis tamen ex hiis una videtur.
Atria vorsari, et circumcursare columnæ,
Usque adeo fit utei pueris videantur, ubi ipsei
Desierunt vorti, vix ut jam credere possint,
Non supra sese ruere omnia tecta minari.
Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
Quom cœptat Natura, supraque extollere monteis;
Quos tibi tum supra sol monteis esse videtur,
Comminus ipse suo contingens fervidus igni,
Vix absunt nobis missus bis mile sagittæ;
Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti.
Inter eos, solemque jacent inmania ponti
Æquora, substrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectaque sunt terrarum milia multa,
Quæ variæ retinent gentes, et secla ferarum.
At conjectus aquæ, digitum non altior unum,

Qui lapides inter sistit, per strata viarum,
Despectum præbet sub terras inpete tanto,
A terris quantum cæli patet altus hiatus;
Nubila despicere, et cœlum: ut videare videre
Corpora mirande sub terras, abdita cœlo.
  Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæsit
Flumine, et in rapidas amnis dispeximus undas;
Stantis equi corpus transvorsum ferre videtur
Vis, et in advorsum flumen contrudere raptim:
Et, quoquomque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere, adsimili nobis ratione videntur.
  Porticus æquali quam vis est denique ductu,
Stansque in perpetuum paribus subfulta columnis,
Longa, tamen parte ab summâ quom tota videtur,
Paullatim trahit angusti fastigia coni,
Tecta solo jungens, atque omnia dextera lævis;
Donec in obscurum coni conduxit acumen.
  In pelago nautis, ex undis ortus, in undis
Sol fit utei videatur obire, et condere lumen;
Quippe ubi nihil aliud nisi aquam cœlumque tuentur:
Ne leviter credas labefactari undique sensus.
  At maris ignaris in portu clauda videntur
Navigia aplustris, fractas obnitier undas:
Nam quæquomque supra rorem salis edita pars est
Remorum, recta est; et recta superne guberna:
Quæ demersa liquore obeunt, refracta, videntur
Omnia convorti, sursumque supina revorti;
Et reflexa prope in summo fluitare liquore.
  Raraque per cœlum tum ventei nubila portant
Tempore nocturno, quom splendida signa videntur
Labier advorsum nimbos, atque ire superne
Longe aliam in partem, ac quâ, ratione, feruntur.
  At, si forte oculo manus uni subdita subter
Pressit eum, quodam sensu fit, utei videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuundo;
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare supellex;
Et duplices hominum facies, et corpora bina.

Denique, quom suavi devinxit membra sopore
Somnus, et in summâ corpus jacet omne quiete;
Tum vigilare tamen nobis, ac membra movere
Nostra videntur; et in noctis caligine cæcâ
Cernere censemus solem, lumenque diurnum:
Conclusoque loco cœlum, mare, flumina, monteis,
Mutare, et campos pedibus transire, videmur;
Et sonitus audire, severa silentia noctis
Undique quom constent; et reddere dicta tacentes.
Cætera de genere hoc mirande multa videmus,
Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt:
Nequidquam; quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipsei,
Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibus visa.
Nam nihil ægrius est, quam res secernere apertas
Ab dubiis, animus quas ab se protinus abdit.
Denique, nihil sciri si quis putat, id quoque nescit,
An sciri possit; quoniam nihil scire fatetur.
Hunc igitur contra mittam contendere caussam,
Qui capite ipse suo in statuit vestigia sese.
Et tamen hoc quoque utei concedam scire, at id ipsum
Quæram, quom in rebus veri nihil viderit ante,
Unde sciat, quid sit scire, et nescire vicissim:
Notitiam veri quæ res, falsique, crearit;
Et dubium certo quæ res differre probarit.
Invenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam veri, neque sensus posse refelli:
Nam majore fide debet reperirier illud,
Sponte suâ veris quod possit vincere falsa.
Quid majore fide porro, quam sensus, haberi
Debet? an ab sensu falso ratio orta valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta est?
Quei nisi sunt verei, ratio quoque falsa fit omnis.
An poterunt oculos aures reprehendere? an aureis
Tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris;
An confutabunt nares, oculeive revincent?
Non, ut opinor, ita est: nam seorsum quoique potestas

Divisa est; sua vis quoique est: ideoque necesse est,
Et, quod molle sit, et gelidum, fervensve, videri;
Et seorsum varios rerum sentire colores,
Et, quæquomque coloribus sint conjuncta, necesse est.
Seorsus item sapor oris habet vim, seorsus odores
Nascuntur, seorsum sonitus; ideoque necesse est,
Non possint alios aliei convincere sensus.
Nec porro poterunt ipsei reprehendere sese;
Æqua fides quoniam debebit semper haberi:
Proinde, quod in quoque est hiis visum tempore, verum est.
Et, si non poterit ratio dissolvere caussam,
Quur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul sint
Visa rotunda; tamen præstat rationis egentem
Reddere mendose caussas utriusque figuræ,
Quam manibus manifesta suis emittere quoquam;
Et violare fidem primam, et convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita, salusque.
Non modo enim ratio ruat omnis, vita quoque ipsa
Concidat ex templo, nisi credere sensibus ausis,
Præcipiteisque locos vitare, et cætera, quæ sint
In genere hoc fugiunda; sequi, contraria quæ sint.
Illa tibi est igitur verborum copia cassa
Omnis, quæ, contra sensus instructa, parata est.
Denique, ut in fabricâ, si prava est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliquâ si ex parti claudicat hilum;
Omnia mendose fieri, atque obstipa, necessum est,
Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta;
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque
Prodita judiciis fallacibus omnia primis:
Sic igitur ratio tibi rerum prava, necesse est,
Falsaque sit, falsis quæquomque ab sensibus orta est.
Nunc aliei sensus, quo pacto quisque suam rem
Sentiat, haud quaquam ratio scruposa relicta est.
Principio, auditur sonus, et vox omnis, in aureis
Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum.

Corpoream quoque enim vocem constare fatendum est,
Et sonitum; quoniam possunt inpellere sensus.
Propterea radit vox fauces sæpe; facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.
Quippe, per angustum, turbâ majore coorta,
Ire foras ubi cœperunt primordia vocum
Scilicet, expletis quoque janua redditur oris
Rauca viis; et iter lædit quâ vox it in auras.
Haud igitur dubium, quin voces, verbaque, constent
Corporeis e principiis, ut lædere possint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat, et quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis,
Perpetuus sermo, nigraï noctis ad umbram
Auroræ perductus ab exoriente nitore;
Præsertim, si cum summo est clamore profusus.
Ergo corpoream vocem constare necesse est,
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
Nec simili penetrant aureis primordia formâ,
Quom tuba depresso graviter sub murmure mugit,
Et revocat raucum retro cita barbara bombum;
Et valli cycnis, nece tortis, ex Heliconis
Quom liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Hasce igitur penitus voces, quom corpore nostro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat, verborum dædala, lingua,
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum, et item lævor lævore creatur.
Hoc, ubi non longum spatium est, unde una profecta
Perveniat vox quæque, necesse est verba quoque ipsa
Plane exaudiri, discernique articulatim:
Servat enim formaturam, servatque figuram.
At, si interpositum spatium sit longius æquo,
Aëra per multum confundi verba necesse est,
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.

Ergo fit, sonitum ut possis sentire, neque illam
Internoscere, verborum sententia quæ sit;
Usque adeo confusa venit vox, inque pedita.
  Præterea, verbum sæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo, missum præconis ab ore.
In multas igitur voces vox una repente
Diffugit, in privas quoniam se dividit aureis,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
At, quæ pars vocum non aureis incidit ipsas,
Præterlata perit frustra, diffusa per auras:
Pars, solidis adlisa, lapis rejecta, sonorem
Reddit; et interdum frustratur imagine verbi.
  Quæ, bone! quom videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis, quo pacto, per loca sola,
Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites quom, monteis inter opacos,
Quærimus, et magnâ disparsos voce ciemus.
Sex etiam, aut septem, loca vidi reddere voces,
Unam quom jaceres: ita colles collibus ipsei
Verba repulsantes iterabant dicta referri.
  Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque, tenere
Finitumei fingunt; et Faunos esse loquuntur,
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti,
Adfirmant volgo taciturna silentia rumpi;
Chordarumque sonus fieri, dulceisque querelas,
Tibia quas fundit, digitis pulsata canentum:
Et genus agricolûm late sentiscere, quom Pan,
Pinea semiferi capitis vallamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hianteis,
Fistula sylvestrem ne cesset fundere musam.
Cætera de genere hoc monstra ac portenta loquuntur,
Ne loca, deserta ab Divis quoque, forte putentur
Sola tenere; ideo jactant miracula dictis:
Aut aliquâ ratione aliâ ducuntur; ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.
  Quod super est, non est mirandum, quâ ratione
Per loca quâ nequeunt oculei res cernere apertas,
Hæc loca per voces veniant, aureisque lacessant:

Conloquium clusis foribus quoque sæpe videmus.
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum 602
Incolomis transire potest, simulacra renutant;
Perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant:
Qualia sunt vitri, species quæ transvolat omnis.
Præterea, parteis in cunctas dividitur vox, 606
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur; ubei nam
Dissiluit semel, in multas, exorta quasi ignis
Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis:
Ergo replentur loca vocibus, abdita retro 610
Omnia quæ circum fuerunt, sonitaque cientur.
At simulacra viis de rectis omnia tendunt,
Ut sunt missa semel: quapropter cernere nemo
Sæpta supra potis est, at voces adcipere extra. 614
Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clusa viarum,
Vox obtunditur, atque aureis confusa penetrat;
Et sonitum potius, quam verba, audire videmur.
Hoc, quî sentimus sucum, lingua atque palatum
Plusculum habent in se rationis, plus operaï. 619
Principio, sucum sentimus in ore, cibum quom
Mandundo exprimimus: ceu plenam spongiam aquaï
Si quis forte manu premere, ac siccare, coëpit.
Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, et raræ per plexa foramina linguæ.
Hoc, ubi lævia sunt manantes corpora suci, 625
Suaviter adtingunt, et suaviter omnia tractant,
Humida linguaï circum sudantia templa:
At contra pungunt sensum, lacerantque, coorta,
Quanto quæque magis sunt asperitate repleta.
Deinde, voluptas est e suco, fine palati; 630
Quom vero deorsum per fauces præcipitavit,
Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus.
Nec refert quidquam, quo victu corpus alatur,
Dum modo, quod capias, concoctum didere possis
Artubus, et stomachi humectum servare tenorem.
Nunc aliis alius quî sit cibus, ut videamus, 636
Expediam: quâ reve, aliis quod triste et amarum est,

Hoc tamen esse aliis possit perdulce videri:
Tantaque in hiis rebus distantia differitasque est,
Ut, quod aliis cibus est, aliis fuat acre venenum.
Est itaque, ut serpens, hominis quæ tacta salivis,
Disperit, ac sese mandundo conficit ipsa.
Præterea, nobis veratrum est acre venenum;
At capris adipes, et coturnicibus, auget.
Id quibus ut fiat rebus cognoscere possis,
Principio meminisse decet, quæ diximus ante,
Semina multimodis in rebus mixta teneri.
Porro, omnes, quæquomque cibum capiunt, animantes,
Ut sunt dissimiles extrinsecus, et generatim
Extima membrorum circumcæsura coërcet;
Proinde et seminibus constant, variantque figurâ.
Semina quom porro distent, differre necesse est
Intervalla, viasque, foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, et in ore, ipsoque palato.
Esse minora igitur quædam, majoraque, debent;
Esse triquetra aliis, aliis quadrata, necesse est:
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Namque, figurarum ratio ut motusque reposcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ.
Et variare viæ, proinde ac textura coërcet.
Hoc, ubi quod suave est aliis, aliis fit amarum,
Illi, quoi suave est, lævissima corpore debent
Contractabiliter caulas intrare palati:
At contra, quibus est eadem res intus acerba,
Aspera nimirum penetrant, hamataque, fauces.
Nunc facile est ex hiis rebus cognoscere quæque.
Quippe, ubi quoi febris, bili superante, coorta est,
Aut aliâ ratione aliquâ est vis excita morbi;
Perturbatur ibei jam totum corpus, et omnes
Conmutantur ibei positurae principiorum:
Fit, prius ad sensum quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, et cætera sint magis apta,
Quæ penetrata queunt sensum progignere acerbum.
Utraque enim sunt in mellis conmixta sapore;

Id, quod jam superâ tibi sæpe obstendimus ante.
Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primum, res multas esse necesse est,
Unde fluens volvat varius se fluctus odorum;
Et fluere, et mitti volgo, spargique, putandum est.
Verum aliis alius magis est animantibus aptus,
Dissimileis propter formas; ideoque per auras
Mellis apes, quam vis longe, ducuntur odore;
Volturiique cadaveribus: tum, fissa ferarum
Ungula quo tulerit gressum, permissa canum vis
Ducit; et humanum longe præsentit odorem,
Romulidarum arcis servator, candidus anser.
Sic aliis alius nidor datus ad sua quemque
Pabula ducit, et a tetro resilire veneno
Cogit; eoque modo servantur secla ferarum.
Hicc' odor ipse igitur, nareis quiquomque lacessit,
Est alio ut possit permitti longius alter:
Sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum,
Quam sonitus, quam vox; mitto jam dicere, quam res,
Quæ feriunt oculorum acies, visumque lacessunt:
Errabundus enim tarde venit, ac perit ante
Paullatim, facileis distractus in aëris auras.
Ex alto primum quia vix emittitur ex re:
Nam penitus fluere atque recedere rebus odores
Significat, quod fracta magis redolere videntur
Omnia, quod contrita, quod igni conlabefacta.
Deinde, videre licet majoribus esse creatum
Principiis, quam vox; quoniam per saxea sæpta
Non penetrat, quâ vox volgo sonitusque feruntur.
Quâ re etiam quod olet, non tam facile esse videbis
Investigare, in quâ sit regione locatum:
Refrigescit enim contando plaga per auras;
Nec calida ad sensum decurrunt, nuntia rerum.
Errant sæpe canes itaque, et vestigia quærunt.
Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
In genere, est: sed item species rerum, atque colores,
Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,

Ut non sint aliis quædam magis acria visis.
Quur etiam gallum, noctem explodentibus alis,
Auroram clarâ consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidei contra constare leones,
Inque tueri? ita continuo meminere fugaï.
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ, quom sunt oculos inmissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces;
Quom tamen hæc nostras acies nihil lædere possint:
Aut quia non penetrant, aut quod penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur, in remorando
Lædere ne possint ex ullâ lumina parte.

Nunc age, quæ moveant animum res, adcipe; et unde,
Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.

Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
Multa, modis multis, in cunctas undique parteis,
Tenuia; quæ facile inter se junguntur in auris,
Obvia quom veniunt; ut aranea, bracteaque auri.
Quippe et enim multo magis hæc sunt tenuia textu,
Quam quæ percipiunt oculos, visumque lacessunt;
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, cientque,
Tenuem animi naturam intus, sensumque lacessunt.
Centauros itaque, et Scyllarum membra, videmus,
Cerbereasque canum fauces; simulacraque eorum,
Quorum, morte obitâ, tellus amplectitur ossa:
Omne genus, quoniam passim simulacra feruntur;
Partim sponte suâ quæ fiunt aëre in ipso,
Partim quæ variis ab rebus quomque recedunt;
Et quæ confaciunt ex horum facta figuris.
Nam certe ex vivo Centauri non fit imago;
Nulla fuit quoniam talis natura animaï:
Verum, ubi equi atque hominis casu convenit imago,
Hærescit facile ex templo, quod diximus ante,
Propter subtilem naturam, et tenuia texta.

Cætera de genere hoc eâdem ratione creantur:
Quæ quom mobiliter summâ levitate feruntur,

Ut prius obstendi, facile uno conmovet ictu
Quæ libet una animum nobis subtilis imago:
Tenuis enim mens est, et mire mobilis, ipsa.
Hæc fieri, ut memoro, facile hinc cognoscere possis;
Quâ tenus hoc simile est illi, quod mente videmus,
Atque oculis, simili fieri ratione necesse est.
Nunc igitur, docui quoniam me forte leonum
Cernere per simulacra, oculos quæquomque lacessunt;
Scire licet, mentem simili ratione moveri,
Per simulacra leonum, cætera, quæ videt æque,
Nec minus, atque oculei: nisi quod mage tenuia cernit.
Nec ratione aliâ, quom somnus membra profudit,
Mens animi vigilat, nisi quâ simulacra lacessunt
Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus:
Usque adeo, certe ut videamur cernere eum, quem,
Redditâ vitâ, jam mors, et terra, potita est.
Hocc' ideo fieri cogit natura, quod omnes
Corporis obfectei sensus per membra quiescunt,
Nec possunt falsum veris convincere rebus.
Præterea, meminisse jacet, languetque sopore;
Nec dissentit, eum mortis letique potitum
Jam pridem, quem mens vivum se cernere credit.
Quod super est, non est mirum, simulacra moveri,
Brachiaque in numerum jactare, et cætera membra:
Nam fit, ut in somnis facere hoc videatur imago.
Hoc, ubi prima periit, alioque est altera nata
Inde statu, prior heic gestum mutasse videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum est:
Tanta est mobilitas, et rerum copia tanta,
Tantaque sensibili quo vis est tempore in uno
Copia particularum, ut possit subpeditare.
Multaque in hiis rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum est, plane si res exponere avemus.
Quæritur in primis, quâ re, quod quoique lubido
Venerit, ex templo mens cogitet ejus id ipsum.

Anne voluntatem nostram simulacra tuentur;
Et, simul ac volumus, nobis obcurrit imago?
Si mare, si terram, cordi est, si denique cœlum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas;
Omnia sub verbone creat Natura, paratque?
Quom præsertim aliis eâdem in regione, locoque,
Longe dissimileis animus res cogitet omneis?
Quid porro, in numerum procedere quom simulacra
Cernimus in somnis, et mollia membra movere;
Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt,
Et repetunt oculis gestum pede convenienti?
Scilicet arte madent simulacra, et docta vagantur,
Nocturno facere ut possint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno,
Consentimus id, ut quom vox emittitur una,
Tempora multa latent, ratio quæ conperit esse?
Propterea fit, utei quo vis in tempore quæque
Præsto sint simulacra, locos in quosque, parata:
Tanta est mobilitas, et rerum copia tanta:
Hoc, ubi prima periit, alioque est altera nata
Inde statu, prior heic gestum mutasse videtur.
Et, quia tenuia sunt, nisi quæ contendit, acute
Cernere non potis est animus; proinde omnia, quæ sunt
Præterea, pereunt, nisi quæ ex sese ipse paravit.
Ipse parat sese porro, speratque futuram,
Ut videat, quod consequitur, rem quamque: fit ergo.
Nonne vides, oculos etiam, quom, tenuia quæ sunt,
Cernere cœperunt, contendere se, atque parare;
Nec sine eo fieri posse, ut cernamus acute?
Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
Si non advortas animum, proinde esse, quasi omni
Tempore semotum fuerit, longeque remotum.
Quur igitur mirum est, animus si cætera perdit,
Præter quam quibus est in rebus deditus ipse?

Deinde, adopinamur de signis maxuma parvis,
Ac nos in fraudem induimus frustraminis ipsei.
  Fit quoque, ut interdum non subpeditetur imago
Ejusdem generis; sed femina, quæ fuit ante
In manibus, vir utei factus videatur adesse:
Aut alia ex aliâ facies, ætasque, sequatur:
Quod ne miremur, sopor atque oblivia curant.
  Illud in hiis rebus vitium vehementer inesse
Ecfugere errorem, vitareque præmetuenter,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Prospicere ut possimus; et, ut proferre viaï
Proceros passus, ideo fastigia posse
Surarum ac feminum, pedibus fundata, plicari:
Brachia tum porro, validis ex apta lacertis,
Esse manusque datas, utrâque a parte ministras,
Ut facere ad vitam possemus quæ foret usus.
Cætera de genere hoc, inter quæquomque pretantur,
Omnia pervorsâ præpostera sunt ratione:
Nihil ideo quoniam natum est in corpore, ut uti
Possemus; sed, quod natum est, id procreat usum.
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata;
Nec dictis orare prius, quam lingua creata est:
Sed potius longe linguæ præcessit origo
Sermonem; multoque creatæ sunt prius aures,
Quam sonus est auditus; et omnia denique membra
Ante fuere, ut opinor, eorum quam foret usus:
Haud igitur potuere utundi crescere caussâ.
  At contra conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fedareque membra cruore,
Ante fuit multo, quam lucida tela volarent:
Et volnus vitare prius natura coëgit,
Quam daret objectum parmaï læva per artem.
  Scilicet et fessum corpus mandare quieti,
Multo antiquius est, quam lecti mollia strata:
Et sedare sitim prius est, quam pocula, natum.
  Hæc igitur possunt utundi cognita caussâ
Credier, ex usu quæ sunt, vitâque, reperta:
Illa quidem seorsum, sunt omnia quæ prius ipsa

Nata, dedere suæ post notitiam utilitatis:
Quo genere in primis sensus, et membra, videmus.
Quâ re etiam atque etiam procul est, ut credere possis,
Utilitatis ob obficium potuisse creari.
Illud item non est mirandum, corporis ipsa
Quod natura cibum quærit quoiusque animantis.
Quippe et enim fluere, atque recedere, corpora rebus
Multa, modis multis, docui: sed plurima debent
Ex animalibus; hæc quia sunt exercita motu:
Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur;
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant.
Hiis igitur rebus rarescit corpus, et omnis
Subruitur natura: dolor quam consequitur rem.
Propterea, capitur cibus, ut subfulciat artus,
Et recreet vireis inter datus; atque, patentem
Per membra ac venas, ut amorem obturet edundi.
Humor item discedit in omnia, quæ loca quomque
Poscunt humorem: glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ stomacho præbent incendia nostro,
Dissupat adveniens liquor, ac restinguit, ut ignem;
Urere ne possit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro
Abluitur; sic expletur jejuna cupido.
Nunc, quî fiat, utei passus proferre queamus,
Quom volumus, vareque datum sit membra movere;
Et, quæ res tantum hocc' oneris protrudere nostri
Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico, animo nostro primum simulacra meandi
Adcidere, atque animum pulsare, ut diximus ante:
Inde voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
Rem quisquam, quam mens providit, quid velit, ante:
Id, quod providet, illius rei constat imago.
Ergo, animus quom sese ita conmovet, ut velit ire,
Inque gredi; ferit ex templo, quæ in corpore toto
Per membra, atque artus, animaï dissita vis est:
Et facile est factum, quoniam conjuncta tenetur.

Inde ea proporro corpus petit; atque ita tota
Paullatim moles protruditur, atque movetur.
Præterea, tum rarescit quoque corpus; et aër
Scilicet, ut debet, qui semper mobilis exstat,
Per patefacta venit, penetratque foramina, largus;
Et dispargitur ad parteis ita quisque minutas
Corporis: heic igitur rebus fit utrimque duabus,
Corpus ut, ac navis velis ventoque, feratur.
Nec tamen illud in hiis rebus mirabile constat,
Tantula quod tantum corpus corpuscula possunt
Contorquere, et onus totum convortere nostrum.
Quippe et enim ventus, subtili corpore tenuis,
Trudit agens magnam magno molimine navem;
Et manus una regit quanto vis inpete euntem;
Atque gubernaclum contorquet, quo lubet, unum:
Multaque per trochleas, et tympana, pondere magno
Conmovet atque levi substollit machina nixu.
Nunc, quibus ille modis Somnus per membra quietem
Inriget, atque animi curas e pectore solvat,
Suavidicis potius, quam multis, versibus edam;
Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus austri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque sagacem:
Ne fieri negites, quæ dicam, posse: retroque
Vera repulsanti discedas pectore dicta:
Tutemet in culpâ quom sis, neque cernere possis.
Principio, somnus fit, ubi est distracta per artus
Vis animæ; partimque foras ejecta recessit,
Et partim contrusa magis concessit in altum:
Dissolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam dubium non est, animaï quin operâ sit
Sensus hic in nobis; quem quom sopor inpedit esse,
Tum nobis animam perturbatam esse putandum est,
Ejectamque foras; non omnem; namque jaceret
Æterno corpus perfusum frigore leti,
Quippe ubi nulla latens animaï pars remaneret
In membris, cinere ut multâ latet obrutus ignis;

Unde reconflari sensus per membra repente
Possit, et ex igni cæco consurgere flamma.
Sed, quibus hæc rebus novitas conflatur; et unde
Perturbari anima, et corpus languescere, possit;
Expediam: tu fac, ne ventis verba profundam.
Principio, externâ corpus de parte necessum est,
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulsarier ictu:
Propterea que, fere res omnes aut corio sunt,
Aut etiam conchis, aut callo, aut cortice, tectæ.
Interiorem etiam partem spirantibus aër
Verberat hicc' idem, quom ducitur, atque reflatur.
Quâ re utrimque secus quom corpus vapulet, et quom
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima;
Fit quasi paullatim nobis per membra ruina:
Conturbantur enim posituræ principiorum
Corporis atque animi; sic, ut pars inde animaï
Eliciatur, et introrsum pars abdita cedat;
Pars etiam, distracta per artus, non queat esse
Conjuncta inter se, neque motu mutua fungi:
Inter enim sæpit cœtus natura, viasque;
Ergo sensus abit, mutatis motibus, alte.
Et, quoniam non est, quasi quod subfulciat artus,
Debile fit corpus, languescuntque omnia membra;
Brachia, palpebræque, cadunt; poplitesque cubanti
Sæpe tamâ submittuntur, viresque resolvunt.
Deinde, cibum sequitur somnus, quia, quæ facit aër,
Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis,
Efficit: et multo sopor ille gravissumus exstat,
Quem satur, aut lassus, capias; quia plurima tum se
Corpora conturbant, magno contusa labore.
Fit ratione eâdem conjectus parte animaï
Altior, atque foras ejectus largior ejus;
Et divisior inter se, ac distractior, intus.
Et, quo quisque fere studio defunctus adhæret;
Aut quibus in rebus multum sumus ante moratei,

Atque in eâ ratione fuit contenta magis mens;
In somnis eadem plerumque videmur obire:
Caussidicei caussas agere, et conponere leges;
Induperatores pugnare, ac prælia obire;
Nautæ contractum cum ventis degere bellum;
Nos agere hocc' autem, et naturam quærere rerum
Semper, et inventam patriis exponere chartis.
Cætera sic studia, atque artes, plerumque videntur
In somnis animos hominum frustrata tenere:
Et queiquomque, dies multos, ex ordine ludis
Adsiduas dederint operas, plerumque videmus,
Quom jam destiterunt ea sensibus usurpare,
Reliqüas tamen esse vias in mente patenteis,
Quâ possint eadem rebus simulacra venire.
Per multos itaque illa dies eadem obvorsantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere saltanteis, et mollia membra moventeis;
Et citharæ liquidum carmen, chordasque loquenteis,
Auribus adcipere; et consessum cernere eumdem,
Scenaïque simul varios splendere decores.
Usque adeo magni refert studium, atque voluntas;
Et quibus in rebus consuerint esse operatei
Non homines solum, sed vero animalia cuncta.
Quippe videbis equos forteis, quom membra jacebunt
In somnis, sudare tamen, spirareque, semper;
Et quasi de palmâ summas contendere vireis.
[Aut quasi carceribus patefactis sæpe quiete.]
Venantumque canes in molli sæpe quiete
Lactant crura tamen subito, vocesque repente
Mittunt, et crebro reducunt naribus auras,
Ut vestigia si teneant inventa ferarum;
Expergefacteique sequuntur inania sæpe
Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant;
Donec discussis redeant erroribus ad se.
At, consueta domu, catulorum blanda propago
Discutere et corpus de terrâ conripere instant;
Proinde, quasi ignotas facies atque ora tuantur.
Et, quo quæque magis sunt aspera seminiorum,

Tam magis in somnis eadem sævire necessum est.
At variæ fugiunt volucres, pinnisque repente
Solicitant Divôm nocturno tempore lucos,
Adcipitres somno in leni si prælia pugnasque
Edere sunt, persectantes, visæque volantes.
Porro, hominum mentes, magnis quæ motibus edunt,
Magna itidem sæpe in somnis faciuntque, geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, prælia miscent;
Tollunt clamorem, quasi si jugulentur ibeidem.
Multei depugnant, gemitusque doloribus edunt;
Et, quasi pantheræ morsu, sævive leonis,
Mandantur, magnis clamoribus omnia conplent.
Multei de magnis per somnum rebus loquuntur:
Indicioque sui facti persæpe fuere.
Multei mortem obeunt: multei, de montibus altis
Ut quei præcipitent ad terram, corpore toto
Exterruntur; et ex somno, quasi mentibus captei,
Vix ad se redeunt, permotei corporis æstu.
Flumen item, sitiens, aut funtem propter amœnum
Adsidet, et totum prope faucibus obcupat amnem.
Purei sæpe, lacum propter, seu dolia curta,
Somno devinctei, credunt se extollere vestem:
Totius humorem saccatum corporis fundunt;
Quom Babylonica, magnifico splendore, rigantur.
Tum, quibus ætatis freta primitus insinuantur,
Semen ubi ipsa dies membris matura creavit,
Conveniunt simulacra foris e corpore quoque,
Nuntia præclari voltûs, pulchrique coloris,
Qui ciet inritans loca turguida semine multo;
Ut, quasi transactis sæpe omnibus rebus, profundant
Fluminis ingenteis fluctus, vestemque cruentent.
Solicitatur id in nobis, quod diximus ante,
Semen; adulta ætas quom primum roborat artus.
Namque alias aliud res conmovet, atque lacessit;
Ex homine humanum semen ciet una hominis vis:
Quod simul atque suis ejectum sedibus exit,
Per membra atque artus decedit corpore toto,

In loca conveniens nervorum certa; cietque
Continuo parteis genitaleis corporis ipsas:
Inritata tument loca semine, fitque voluntas
Eicere id, quo se contendit dira lubido:
Idque petit corpus mens, unde est saucia amore.
Namque omnes plerumque cadunt in volnus; et illam
Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu:
Et, si conminus est, hostem ruber obcupat humor.
Sic igitur, Veneris qui telis adcipit ictus,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier, toto jactans e corpore amorem;
Unde feritur, eo tendit, gestitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem præsagit multa cupido.
Hæc Venus est nobis; hinc ductum est nomen Amoris:
Hinc illa et primum Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, et subcessit frigida cura.
Nam, si abest, quod ames, præsto simulacra tamen sunt
Illius, et nomen dulce obversatur ad aureis.
Sed fugitare decet simulacra, et, pabula amoris,
Absterrere sibi; atque alio convortere mentem;
Et jacere humorem, conjectum, in corpora quæque,
Nec retinere, semel convorsum unius amore,
Et servare sibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim vivescit et inveterascit alundo,
Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagâque vagus Venere ante recentia cures,
Aut alio possis animi traducere motus.
Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem;
Sed potius, quæ sunt sine pœnâ, conmoda sumit.
Nam certe pura est sanis magis inde voluptas,
Quam miseris: et enim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:

Nec constat, quid primum oculis manibusque fruantur.
Quod petiere, premunt arte; faciuntque dolorem
Corporis, et denteis inlidunt sæpe labellis,
Osculaque adfligunt, quia non est pura voluptas:
Et stimulei subsunt, quei instigant lædere id ipsum,
Quodquomque est, rabies unde illæc germina turguent.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem.
Blandaque refrenat morsus admixta voluptas.
Namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam:
Quod fieri contra totum natura repugnat;
Unaque res hæc est, quoius quo plurima habemus,
Tam magis ardescit dirâ cupedine pectus.
Nam cibus, atque humor, membris adsumitur intus:
Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
Hoc facile expletur laticum frugumque cupido:
Ex hominis vero facie, pulchroque colore,
Nihil datur in corpus præter simulacra fruundum
Tenuia; quæ vento spes rapta est sæpe misella.
Ut bibere in somnis sitiens quom quærit, et humor
Non datur, ardorem qui membris stinguere possit;
Sed laticum simulacra petit, frustraque laborat,
In medioque sitit torrenti flumine potans:
Sic in amore Venus simulacris ludit amanteis,
Nec satiare queunt spectando corpora coram;
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Possunt, errantes incertei corpore toto.
Denique, quom, membris conlatis, flore fruuntur
Ætatis; jam quom præsagit gaudia corpus,
Atque in eo est Venus, ut muliebria conserat arva;
Adfigunt avide corpus, junguntque salivas
Oris, et inspirant, pressantes dentibus ora,
Nequidquam; quoniam nihil inde abradere possunt,

Nec penetrare, et abire, in corpus corpore toto:
Nam facere interdum velle, et certare, videntur;
Usque adeo cupide in Veneris conpagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.
Tandem, ubi se erupit nervis conjecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pausa parumper;
Inde redit rabies eadem, et furor ille revisit,
Quom sibi, quod cupiant ipsei, contingere quærunt;
Nec reperire, malum id possunt quæ machina vincat:
Usque adeo incertei tabescunt volnere cæco.
Adde, quod absumunt nervos, pereuntque labore:
Adde, quod alterius sub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, et vadimonia fiunt;
Languent obficia, atque ægrotat fama vacillans:
Unguenta, et pulchra in pedibus Sicyonia, rident
Scilicet; et grandes viridi cum luce smaragdei
Auro includuntur, teriturque thalassina vestis
Adsidue, et Veneris sudorem exercita potat:
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ;
Interdum in pallam, atque Alidensia, Chiaque, vortunt.
Eximiâ veste et victu convivia, ludei,
Pocula crebra, unguenta, coronæ, serta, parantur;
Nequidquam; quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:
Aut quom conscius ipse animus se forte remordet,
Desidiose agere ætatem, lustrisque perire;
Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit;
Quod, cupido adfixum cordi, vivescit, ut ignis:
Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri,
Quod putat; in voltuque videt vestigia risûs.
Atque in amore male hæc proprio, summeque secundo,
Inveniuntur: in advorso vero atque inopi sunt,
Prehendere quæ possis, oculorum lumine operto,
Innumerabilia: ut melius vigilare sit, ante

Quâ docui ratione, cavereque, ne inliniaris.
Nam vitare, plagas in Amoris ne jaciamur,
Non ita difficile est, quam captum retibus ipsis
Exire, et validos Veneris perrumpere nodos.
  Et tamen inplicitus quoque possis, inque peditus,
Ecfugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes,
Et prætermittas animi vitia omnia primum,
Ut quæ corporis sunt ejus, quam perpetis, ac vis.
Nam faciunt homines plerumque, cupidine cæcei,
Et tribuunt, ea quæ non sunt hiis conmoda vere.
Multimodis igitur pravas, turpeisque, videmus
Esse in deliciis; summoque in honore vigere.
Atque alios aliei inrident, Veneremque süadent
Ut placent, quoniam fedo adflictentur amore;
Nec sua respiciunt miserei mala maxuma sæpe.
  Nigra μελιχροος est; inmunda ac fetida, ακοσμος·
Cæsia, Παλλαδιον· nervosa et lignea, Δορκας·
Parvola pumilio, Χαριτων μια, tota merum sal;
Magna atque inmanis, καταπληξις, plenaque honoris:
Balba, loqui non quit? τραυλιζει· muta, pudens est;
At flagrans, odiosa, loquacula, Λαμπαδιον fit:
Ισχνον ερωμενιον tum fit, quom vivere non quit
Præ macie; ῥαδινη vero est, jam mortua tussi:
At gemina et mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho:
Simula, Σιληνη ac Σατυρα est: labrosa, φιλημα.
Cætera de genere hoc, longum est, si dicere coner.
Sed tamen esto jam quanto vis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur;
" Nempe, aliæ quoque sunt: nempe, hac sine vix-
    " imus ante:"
" Nempe, eadem facit, et scimus facere omnia tur-
    " peis;"
" Et miseram tetris se subfit odoribus ipsa:"
Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinnant.
  At lacrumans exclusus amator limina sæpe
Floribus et sertis operit, posteisque superbos
Unguit amaracino, et foribus miser oscula figit.

Quem si, jam inmissum, veniens obfenderit aura
Una modo, caussas abeundi quærat honestas;
Et meditata diu cadat, alte sumpta, querela:
Stultitiâque ibi se damnet, tribuisse quod illi
Plus videat, quam mortali concedere par est.
Nec Veneres nostras hoc fallit; quo magis ipsæ
Omnia summo opere hos vitæ postscenia celant,
Quos retinere volunt, adscriptosque esse in amore;
Nequidquam: quoniam tu animo tamen omnia posses
Protrahere in lucem, atque omneis inquirere risus:
Et, si bello animo est et non odiosa vicissim,
Prætermittêre humanis concedere rebus.
Nec mulier semper ficto subspirat amore;
Quæ conplexa viri corpus cum corpore jungit,
Et tenet adsuctis humectans oscula labris.
Nam facit ex animo sæpe; et, conmunia quærens
Gaudia, solicitat spatium decurrere amoris.
Nec ratione aliâ volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, et equæ, maribus subsidere possent,
Si non, ipsa quod illorum subat, ardet abundans
Natura, et venerem salientum læta retractant.
Nonne vides, Memmi! quos mutua sæpe voluptas
Vinxit, ut in vinclis conmunibus excrucientur?
In triviis quom sæpe canes, discedere aventes,
Divorsei, cupide summis ex viribus tendunt;
Quom interea validis Veneris conpagibus hærent?
Quod facerent numquam, nisi mutua gaudia nossent;
Quæ jacere in fraudem possent, vinctosque tenere.
Quâ re etiam atque etiam, ut dico, est conmunis voluptas.
Et conmiscendo quom semine forte virili
Femina vim vicit subitâ vi, conripuitque;
Tum similes matrum materno semine fiunt:
Ut patribus patrio: sed, quos utriusque figuræ
Esse vides juxtim, miscenteis volta parentum,
Corpore de patrio ac materno sanguine crescunt,
Semina quom, Veneris stimulis excita per artus,

Obvia conflixit conspirans mutuus ardor; 1213
Et neque utrum superavit eorum, nec superatum
est.

Fit quoque, ut interdum similes exsistere avorum
Possint, et referant proavorum sæpe figuras; 1216
Propterea, quia multa modis primordia multis
Mixta suo celant in corpore sæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt a stirpe profecta.
Inde Venus variâ producit sorte figuras; 1220
Majorumque refert voltus, vocesque, comasque:
Quandoquidem nihilo minus hæc de semine certo
Fiunt, quam facies, et corpora, membraque, nobis.
Et muliebre oritur patrio de semine seclum;
Maternoque mares exsistunt corpore cretei. 1225
Semper enim partus duplici de semine constat:
Atque, utri simile est magis id, quodquomque cre-
atur,
Ejus habet plus parte æquâ, quod cernere possis,
Sive virûm suboles, sive est muliebris origo. 1229

Nec divina satum genitalem numina quoiquam
Absterrent, pater a gnatis ne dulcibus umquam
Adpelletur, et ut sterili Venere exigat ævom;
Quod plerumque putant, et multo sanguine mœstei
Conspargunt aras; adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores semine largo. 1235
Nequidquam Divôm numen, sorteisque, fatigant:
Nam steriles nimium crasso sunt semine partim,
Et liquido præter justum, tenuique vicissim.
Tenue, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
Liquitur ex templo, et revocatum cedit abortu. 1240
Crassius heic porro, quoniam concretius æquo
Mittitur, aut non tam prolixo provolat ictu,
Aut penetrare locos æque nequit, aut penetratum
Ægre admiscetur muliebri semine semen: 1244
Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur;
Atque aliæ aliei conplent magis, ex aliisque
Subscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt:
Quom multæ steriles Hymenæis ante fuerunt

Pluribus, et nactæ post sunt tamen, unde puellos
Subscipere, et partu possent ditescere dulci;
Et, quibus ante domi fecundæ sæpe nequissent
Uxores parere, inventa est illis quoque conpar
Natura, ut possent gnatis munire senectam.
  Usque adeo magni refert, ut semina possint
Seminibus conmisceri genitaliter apta,
Crassaque conveniant liquidis, et liquida crassis.
Atque in eo refert, quo victu vita colatur:
Namque aliis rebus concrescunt semina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque, vicissim.
Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni refert; nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt,
Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum:
Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet;
Atque exossato ciet omni pectore fluctus:
Eicit enim sulcum rectâ regione viâque
Vomeris, atque locis avortit seminis ictum:
Idque, suâ caussâ consuerunt scorta moveri,
Ne conplerentur crebro, gravidæque jacerent;
Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:
Conjugibus quod nihil nostris opus esse videtur.
  Nec divinitus interdum, Venerisque sagittis,
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur:
Nam facit ipsa suis interdum femina factis,
Morigerisque modis, et mundo corpore culta,
Ut facile insuescat secum vir degere vitam.
  Quod super est, consuetudo concinnat amorem:
Nam, leviter quam vis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur id longo spatio tamen, atque labascit.
Nonne vides, etiam guttas, in saxa cadenteis,
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER QUINTUS.

Quis potis est dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majestate, hiisque repertis?
Quisve valet verbis tantum, qui fingere laudes
Pro meritis ejus possit, qui talia nobis,
Pectore parta suo quæsitaque, præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit, mortali corpore cretus.
Nam, si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,
Dicundum est, Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi!
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc adpellatur Sapientia; quique per artem
Fluctibus e tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, et tam clarâ luce, locavit.
Confer enim divina aliorum antiqua reperta:
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem, mortalibus instituisse;
Quom tamen hiis posset sine rebus vita manere;
Ut fama est, aliquas etiam nunc vivere genteis:
At bene non poterat sine puro pectore vivi.
Quo magis hic merito nobis Deus esse videtur:

Ex quo nunc etiam, per magnas didita genteis,
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.
  Herculis antistare autem si facta putabis,
Longius a verâ multo ratione ferere.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, et horrens Arcadius sus?
Denique, quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis,
Hydra, venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï,
Et Diomedis equei, spirantes naribus ignem,
Thracia, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter?
Tanto opere obficerent nobis [uncisque timendæ
Unguibus, Arcadiæ volucres,] Stymphala colentes?
Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala,
Asper, acerba tuens, inmani corpore, serpens,
Arboris amplexus stirpem, quid denique obesset,
Propter Atlanteum litus, pelagique severa,
Quo neque noster adit quisquam, nec barbarus audet?
  Cætera de genere hoc quæ sunt portenta perempta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nihil, ut opinor; ita ad satiatem terra ferarum
Nunc etiam scatit, et trepido terrore repleta est,
Per nemora, ac monteis magnos, sylvasque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque est nostra potestas.
At, nisi purgatum est pectus, quæ prælia nobis,
Atque pericula, sunt ingratiis insinuandum?
Quantæ tum scindunt hominem cupedinis acres
Solicitum curæ? quanteique perinde timores?
Quidve superbia, spurcitia, ac petulantia, quantas
Efficiunt clades? quid luxus, desidiæque?
  Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis, nonne decebit,
Hunc hominem numero Divôm dignarier esse?
Quom bene præsertim multa, ac divinitus, ipsis
Jam mortalibus, e Divis, dare dicta süerit,
Atque omnem rerum naturam pandere dictis.
  Quoius ego ingressus vestigia, dum rationes

Persequor; ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere sint, in eo quam sit durare necessum;
Nec validas valeant ævi rescindere leges.
Quo genere in primis animi natura reperta est,
Nativo primum consistere corpore creta;
Nec posse incolomem magnum durare per ævom:
Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
Cernere quom videamur eum, quem vita reliquit.
  Quod super est, nunc huc rationis detulit ordo,
Ut mihi mortali consistere corpore mundum,
Nativumque simul, ratio reddunda sit, esse:
Et, quibus ille modis congressus materiaï
Fundarit terram, cœlum, mare, sidera, solem,
Lunaïque globum: tum, quæ tellure animantes
Exstiterint; et, quæ nullo sint tempore natæ:
Quove modo genus humanum variante loquelâ
Cœperit inter se vesci per nomina rerum:
Et, quibus ille modis Divôm metus insinuarit
Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque, Divôm.
  Præterea, solis cursus lunæque meatus,
Expediam, quâ vi flectat Natura gubernans:
Ne forte hæc inter cœlum, terramque, reamur
Libera sponte suâ cursus lustrare perenneis,
Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
Neve aliquâ Divôm volvi ratione putemus.
Nam, bene quei didicere Deos securum agere ævom,
Si tamen interea mirantur, quâ ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris;
Rursus in antiquas referuntur religiones,
Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse
Quos miserei credunt: ignarei, quid queat esse,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quâ nam sit ratione, atque alte terminus hærens.
  Quod super est, ne te in promissis plura moremur;
Principio, maria, ac terras, cœlumque, tuere;

Quorum naturam triplicem, tria corpora, Memmi!
Treis species tam dissimileis, tria talia texta,
Una dies dabit exitio; multosque per annos
Substentata, ruet moles, et machina, mundi.
Nec me animi fallit, quam res nova miraque menti
Adcidit, exitium cœli terræque futurum;
Et, quam difficile id mihi sit pervincere dictis:
Ut fit, ubi insolitam rem adportes auribus ante,
Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
Nec jacere indu manus, via quâ munita fidei
Proxuma fert humanum in pectus, templaque mentis.
Sed tamen ecfabor: dictis dabit ipsa fidem res
Forsitan; et graviter terrarum, motibus ortis,
Omnia conquassari in parvo tempore cernes:
Quod procul a nobis flectat Fortuna gubernans;
Et ratio potius quam res persuadeat ipsa,
Subcidere horrisono posse omnia victa fragore.
Quâ prius adgrediar quam de re fundere fata
Sanctius, et multo certâ ratione magis, quam
Pythia, quæ tripode a Phœbi, lauroque, profatur;
Multa tibi expediam doctis solatia dictis:
Religione refrenatus ne forte rearis,
Terras, et solem, et cœlum, mare, sidera, lunam,
Corpore divino, debere æterna meare:
Proptereaque putes, ritu par esse Gigantum
Pendere eos pœnas inmani pro scelere omneis,
Quei ratione suâ disturbent mœnia mundi,
Præclarumque velint cœli restinguere solem,
Inmortalia mortali sermone notantes:
Quæ procul usque adeo divino a numine distent,
Inque Deûm numero quæ sint indigna videri;
Notitiam potius præbere ut posse putentur,
Quid sit vitali motu, sensuque, remotum.
Quippe et enim non est, cum quo vis corpore ut esse
Posse animi natura putetur, consiliumque:

Sic, ut in æthere non arbor, non æquore salso
Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis;
Nec cruor in lignis, neque saxis sucus, inesse:
Certum, ac dispositum est, ubi quidquid crescat, et insit;
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque a nervis et sanguine longius esse.
Quod si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus, esse
Posset, et innasci quâ vis in parte soleret:
Quamde in eodem homine atque in eodem vase manere.
Quod quoniam nostro quoque constat corpore certum;
Dispositumque videtur, ubi esse, et crescere, possit
Seorsum anima, atque animus; tanto magis inficiandum,
Totum posse extra corpus, formamque animalem,
Putribus in glebis terrarum, aut solis in igni,
Aut in aquâ durare, aut altis ætheris oris.
Haud igitur constant divino prædita sensu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
  Illud item non est ut possis credere, sedes
Esse Deûm sanctas in mundi partibus ullis:
Tenuis enim natura Deûm, longeque remota
Sensibus ab nostris, animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum subfugit et ictum,
Tactile nihil nobis quod sit, contingere debet:
Tangere enim non quit, si tangi non licet ipsum.
Quâ re etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent; tenues, de corpore eorum.
Quæ tibi posterius largo sermone probabo.
  Dicere porro, hominum caussâ voluisse parare
Præclaram mundi naturam, proptereaque
Adlaudabile opus Divôm laudare decere,
Æternumque putare atque inmortale futurum;
Nec fas esse, Deûm quod sit ratione vetustâ
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,

Solicitare suis ullâ vi ex sedibus umquam,
Nec verbis vexare, et ab imo evortere summâ:
Cætera de genere hoc adfingere, et addere, Memmi!
Desipere est; quid enim inmortalibus, atque beatis,
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Ut nostrâ quidquam caussâ gerere adgredientur?
Quidve novi potuit tanto post, ante quietos,
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Quoi veteres obsunt: sed, quoi nihil adcidit ægri
Tempore in ante acto, quom pulchre degeret ævom,
Quid potuit novitatis amorem adcendere tali?
An, credo, in tenebris vita ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet quiquomque est, velle manere
In vitâ, donec retinebit blanda voluptas:
Qui numquam vero vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero; quid obest non esse creatum?
  Exemplum porro gignundis rebus, et ipsa
Notities hominum Diis unde est insita primum,
Quid vellent facere, ut scirent, animoque viderent?
Quove modo est umquam vis cognita principiorum,
Quidque inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen Natura creandi?
Namque ita, multimodis, multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæquomque inter se possint congressa creare;
Ut non sit mirum si in taleis disposituras
Deciderunt quoque, et in taleis venere meatus,
Qualibus hæc rerum geritur nunc summa novando.
  Quod, si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis;
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum; tantâ stat prædita culpâ.

Principio, quantum cœli tegit inpetus ingens,
Inde avidam partem montes, sylvæque ferarum,
Possedere; tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod late terrarum distinet oras.
Inde duas porro prope parteis fervidus ardor,
Adsiduusque geli casus, mortalibus aufert.
Quod super est arvi, tamen id natura suâ vi
Sentibus obducat, ni vis humana resistat,
Vitaï caussâ, valido consueta bidenti
Ingemere, et terram pressis proscindere aratris:
Si non, fecundas vortentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes, cimus ad ortus;
Sponte suâ nequeant liquidas exsistere in auras.
Et tamen, interdum magno quæsita labore,
Quom jam per terras frundent atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius sol,
Aut subitei perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.
Præterea, genus horriferum Natura ferarum,
Humanæ genti infestum, terrâque marique,
Quur alit, atque auget? quur anni tempora morbos
Adportant? quâ re Mors inmatura vagatur?
Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus, humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio; quom primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris Natura profudit:
Vagituque locum lugubri conplet, ut æquum est,
Quoi tantum in vitâ restet transire malorum.
At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque:
Nec crepitacillis opus est, nec quoiquam adhibenda est
Almæ nutricis blanda, atque infracta, loquela;
Nec varias quærunt vesteis pro tempore cœli:
Denique, non armis opus est, non mœnibus altis,
Quei sua tutentur; quando omnibus omnia large
Tellus ipsa parit, Naturaque dædala rerum.
Principio, quoniam terraï corpus, et humor,
Aurarumque leves animæ, calideique vapores,

E quibus hæc rerum consistere summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore constant;
Debet eâdem omnis mundi natura putari.
Quippe et enim, quorum parteis et membra videmus,
Corpore nativo, in mortalibus esse figuris,
Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,
Et nativa simul: quapropter maxuma mundi
Quom videam membra, ac parteis, consumpta, regigni;
Scire licet, cœli quoque item terræque fuisse
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.
Illud in hiis rebus ne conripuisse rearis,
Memmi! quod terram, atque ignem, mortalia sumpsi
Esse; neque humorem dubitavi, aurasque, perire;
Atque eadem gigni, rursusque augescere, dixi:
Principio, pars terraï non nulla, perusta
Solibus adsiduis, multâ pulsata pedum vi,
Polveris exhalat nebulam, nubesque volanteis,
Quas validei toto dispargunt aëre ventei:
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus, et ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte suâ, quodquomque alid auget,
Redüitur: et, quoniam dubio procul esse videtur
Omniparens eadem rerum conmune sepulcrum,
Ergo terra tibi libatur, et aucta recrescit.
Quod super est, humore novo mare, flumina, funteis,
Semper abundare, et latices manare perenneis,
Nihil opus est verbis, magnus decursus aquarum
Undique declarat: sed primum, quidquid aquaï
Tollitur; in summâque fit, ut nihil humor abundet;
Partim, quod validei, verrentes æquora, ventei
Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol;
Partim, quod subter per terras diditur omneis:
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, et ad caput amnibus omnis

Convenit: inde super terras fluit agmine dulci,
Quâ via secta semel liquido pede detulit undas.
Aëra nunc igitur dicam, quid corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas:
Semper enim, quodquomque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare; qui nisi contra
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia jam resoluta forent, et in aëra vorsa.
Haud igitur cessat gigni de rebus, et in res
Recidere, adsidue: quoniam fluere omnia constat.
Largus item liquidi fons luminis, ætherius sol,
Inrigat adsidue cœlum candore recenti,
Subpeditatque novo confestim lumine lumen.
Nam, primum quidquid fulgoris disperit ei,
Quoquomque adcidit: id licet hinc cognoscere possis;
Quod, simul ac primum nubes subcedere soli
Cœpere, et radios inter quasi rumpere lucis;
Ex templo inferior pars horum disperit omnis,
Terraque inumbratur, quâ nimbei quomque ferantur;
Ut noscas splendore novo res semper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire:
Nec ratione aliâ res posse in sole videri,
Perpetuo ni subpeditet lucis caput ipsum.
Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
Lumina, pendentes lychnei, claræque coruscis
Fulguribus, pingues multâ fuligine, tedæ,
Consimili properant ratione, ardore ministro
Subpeditare novum lumen, tremere ignibus instant;
Instant, nec loca lux, inter quasi rupta, relinquit:
Usque adeo properanter ab omnibus ignibus ei
Exitium celeri celeratur origine flammæ.
Sic igitur solem, lunam, stellasque, putandum
Ex alio atque alio lucem jactare subortu,
Et primum quidquid flammarum perdere semper;

Inviolabilia hæc ne credas forte vigere.
Denique, non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas turreis ruere, et putrescere saxa?
Non delubra Deûm, simulacraque, fessa fatisci?
Nec sanctum numen fati protollere fineis
Posse, neque advorsus naturæ fœdera niti?
Denique, non monimenta virûm dilabsa videmus?
Quærere, proporro, sibi quomque senescere credas.
Non ruere avolsos silices a montibus altis;
Nec validas ævi vireis perferre, patique,
Finiti? neque enim caderent avolsa repente,
Ex infinito quæ tempore pertolerassent
Omnia tormenta ætatis, privata fragore.
Denique, jam tuere hoc, circum superaque, quod omne
Continet amplexu terrarum; procreat ex se
Omnia, quod queidam memorant, recipitque perempta:
Totum nativum mortali corpore constat.
Nam, quodquomque alias ex se res auget, alitque,
Deminui debet; recreari quom recipit res.
Præterea, si nulla fuit genitalis origo
Terrarum et cœli, semperque æterna fuere;
Quur supra bellum Thebanum, et funera Troiæ,
Non alias aliei queque res cecinere poëtæ?
Quo tot facta virûm totiens cecidere; neque usquam,
Æternis famæ monimentis insita, florent?
Verum, ut opinor, habet novitatem summa recensque
Naturâ mundi est; neque pridem exordia cepit.
Quâ re etiam quædam nunc artes expoliuntur;
Nunc etiam augescunt: nunc addita navigiis sunt
Multa; modo organicei melicos peperere sonores:
Denique, natura hæc rerum, ratioque, reperta est
Nuper; et hanc, primus cum primis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possim vortere voces.
Quod, si forte fuisse antehac eadem omnia credis,

Sed periisse hominum torrenti secla vapore,
Aut cecidisse urbeis magno vexamine mundi,
Aut ex imbribus adsiduis exisse rapaceis,
Per terras, amneis, ac oppida cooperuisse;
Tanto quique magis, victus, fateare necesse est,
Exitium quoque terrarum, cœlique, futurum.
Nam, quom res tantis morbis tantisque periclis
Tentarentur, ibei si tristior incubuisset
Caussa, darent late cladem, magnasque ruinas.
Nec ratione aliâ mortales esse videmur
Inter nos, nisi quod morbis ægrescimus iidem,
Atque illei, quos a vitâ Natura removit.
  Præterea, quæquomque manent æterna, necessum est,
Aut, quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat artas
Dissociare intus parteis; ut materiaï
Corpora sunt, quorum naturam obstendimus ante:
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia sic ut inane est,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissoluique;
Sic ut summarum summa est æterna, neque extra
Qui locus est, quo dissiliat: neque corpora sint, quæ
Possint incidere, et validâ dissolvere plagâ.
At neque, utei docui, solido cum corpore mundi
Natura est, quoniam admixtum est in rebus inane;
Nec tamen est ut inane; neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Conruere hanc rerum violento turbine summam,
Aut aliam quam vis cladem inportare pericli:
Nec porro natura loci, spatiumque profundi,
Deficit, exspargi quo possint mœnia mundi;
Aut aliâ quâ vis possunt vi pulsa perire.

Haud igitur leti præclusa est janua cœlo,
Nec soli, terræque, neque altis æquoris undis;
Sed patet inmani, et vasto respectat, hiatu.
Quâ re etiam nativa necessum est confiteare
Hæc eadem: neque enim, mortali corpore quæ sunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
Inmensi validas ævi contemnere vireis.
Denique, tanto opere inter se quom maxuma mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Posse dari finem? vel, quom sol et vapor omnis,
Omnibus epotis humoribus, exsuperarint;
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
Tantum subpeditant amnes, ultroque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti;
Nequidquam: quoniam, verrentes æquora, ventei
Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol;
Et siccare prius confidunt omnia posse,
Quam liquor incepti possit contingere finem.
Tantum spirantes æquo certamine bellum,
Magnis de rebus inter se cernere certant;
Quom semel interea fuerit superantior ignis,
Et semel, ut fama est, humor regnarit in arvis.
Ignis enim superavit, et ambens multa perussit,
Avia quom Phaëthonta rapax vis solis equorum
Æthere raptavit toto, terrasque per omneis.
At pater omnipotens, irâ cum percitus acri,
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; solque, cadenti
Obvius, æternam subscepit lampada mundi:
Disjectosque redegit equos, junxitque trementeis:
Inde suum per iter, recreavit cuncta, gubernans;
Scilicet, ut veteres Graiûm cecinere poëtæ:
Quod procul a verâ nimis est ratione repulsum.
Ignis enim superare potest, ubi materiaï

Ex infinito sunt corpora plura coorta :
Inde cadunt vires, aliquâ ratione revictæ ;
Aut pereunt res, exustæ torrentibus auris.
  Humor item quondam cœpit superare coortus,
Ut fama est, hominum multos quando obruit undis.
Inde, ubi vis, aliquâ ratione aversa, recessit,
Ex infinito fuerat quæquomque coorta,
Constiterunt imbres, et flumina vim minuerunt.
  Sed, quibus ille modis conjectus materiaï
Fundarit terram, et cœlum, pontique profunda ;
Solis, lunaï, cursus ; ex ordine ponam.
  Nam certe neque consilio primordia rerum
Ordine se suo quæque sagaci mente locarunt ;
Nec, quos quæque darent motus, pepigere profecto :
Sed, quia multa, modis multis, primordia rerum,
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæquomque inter se possent congressa creare ;
Propterea fit, utei, magnum volgata per ævom,
Omnigenos cœtus, et motus, experiundo,
Tandem conveniant ea, quæ, conventa, repente
Magnarum rerum fiunt exordia sæpe,
Terraï, maris, et cœli, generisque animantum.
  Heic neque tum solis rota cerni, lumine largo,
Altivolans, poterat ; nec magni sidera mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, nec aër,
Nec similis nostris rebus res ulla videri :
Sed nova tempestas quædam, molesque, coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, paresque
Cum paribus jungi res, et discludere mundum,
Membraque dividere, et magnas disponere parteis
Omnigenis e principiis ; discordia, quorum
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursûs, motus, conturbât, prælia miscens,
Propter dissimileis formas, variasque figuras ;

Quod non omnia sic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter sese dare convenienteis.
Hocc' est a terris altum secernere cœlum,
Et seorsum mare utei secretom, humorque, pateret ;
Seorsus item purei, secreteïque, ætheris ignes.
Quippe et enim primum terraï corpora quæque,
Propterea quod erant gravia, et perplexa, coibant
In medio, atque imas capiebant omnia sedes :
Quæ, quanto magis inter se perplexa coibant,
Tam magis expressere ea, quæ mare, sidera, solem,
Lunamque, ecficerent ; et magni mœnia mundi.
Omnia enim magis hæc e lævibus atque rotundis
Seminibus, multoque minoribus sunt elementis,
Quam tellus : ideo per rara foramina terræ,
Partubus erumpens, primus se substulit æther
Ignifer, et multos secum levis abstulit igneis :
Non aliâ longe ratione, ac sæpe videmus,
Aurea quom primum, gemmanteis rore, per herbas
Matutina rubent radiati lumina solis ;
Exhalantque lacus nebulam, fluvieique perennes :
Ipsaque et interdum tellus fumare videtur :
Omnia quæ, sursum quom conciliantur in alto,
Corpore concreto, subtexunt nubila cœlum :
Sic igitur tum se levis ac diffusilis æther,
Corpore concreto circumdatus undique, sæpsit ;
Et, late diffusus in omneis undique parteis,
Omnia sic avido conplexu cætera sæpsit.
Hunc exordia sunt solis, lunæque, sequuta ; et
Inter utrasque globei quorum vortuntur in auris ;
Quæ neque terra sibi adscivit, nec maxumus æther ;
Quod neque tam fuerint gravia, ut depressa sederent,
Nec levia, ut possent per summas labier oras ;
Et tamen inter utrasque ita sunt, ut corpora viva
Vorsent, et partes ut mundi totius exstent :
Quod genus, in nobis quædam licet in statione

Membra manere, tamen quom sint ea, quæ moveantur.
Hiis igitur rebus retractis, terra repente,
Maxuma quâ nunc se ponti plaga cærula tendit,
Subcidit, et salso subfodit gurgite fossas:
Inque dies quanto circum magis ætheris æstus,
Et radiei solis, cogebant undique terram
Verberibus crebris, extrema ad lumina apertam,
In medio ut, propulsa, suo condensa coiret;
Tam magis expressus salsus de corpore sudor
Augebat mare manando, camposque natanteis:
Et tanto magis illa, foras elabsa, volabant
Corpora multa vaporis, et aëris; altaque cœli
Densabant procul a terris fulgentia templa:
Sidebant campei, crescebant montibus altis
Adscensus; neque enim poterant subsidere saxa,
Nec pariter tantumdem omnes subcumbere partes.
Sic igitur terræ, concreto corpore, pondus
Constitit; atque omnis mundi quasi limus in imum
Confluxit gravis, et subsedit funditus, ut fæx.
Inde mare, inde aër, inde æther ignifer ipse,
Corporibus liquidis, sunt omnia pura relicta;
Et leviora aliis alia; et liquidissimus æther,
Atque levissimus, aërias super influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus aëris auras
Conmisci: sinit hæc violentis omnia vorti
Turbinibus, sinit incertis turbare procellis;
Ipse suos igneis certo fert inpete labens;
(Nam modice fluere atque uno posse æthera nixu
Significat Ponto mare, certo quod fluit æstu)
Unum labundi conservans usque tenorem.
Motibus astrorum nunc quæ sit caussa, canamus.
Principio, magnus cœli si vortitur orbis,
Ex utrâque polum parti premere aëra, nobis
Dicundum est; extraque tenere, et cludere utrimque:
Inde alium supera fluere, atque intendere eodem,
Quo volvunda micant externi sidera mundi:
Ast alium subter, contra qui subvehat orbem;

Ut fluvios vorsare rotas, atque haustra, videmus.
  Est etiam quoque, utei possit cœlum omne manere
In statione, tamen quom lucida signa feruntur:
Sive, quod inclusei rapidi sunt ætheris æstus,
Quærentesque viam circumvorsantur, et ignes
Passim per cœli volvunt inmania templa;
Sive, aliunde fluens aliquunde extrinsecus, aër
Vorsat agens igneis; sive ipsei serpere possunt,
Quo quoiusque cibus vocat, atque invitat, euntes,
Flammea per cœlum pascenteis corpora passim.
Nam quid in hoc mundo sit eorum ponere certum
Difficile est: sed, quid possit fiatque per omne
In variis mundis, variâ ratione creatis,
Id doceo; plureisque sequor disponere caussas
Motibus astrorum, quæ possint esse per omne:
E quibus una tamen sit et hæc quoque caussa necesse est,
Quæ vegeat motum signis; sed, quæ sit earum,
Præcipere haud quâquam est pedetentim progredientis.
  Terraque ut in mediâ mundi regione quiescat,
Evanescere paullatim, et decrescere, pondus
Convenit; atque aliam naturam subter habere,
Ex ineunte ævo conjunctam atque uniter aptam
Partibus aëriis mundi, quibus insita vivit.
Propterea, non est oneri, neque deprimit auras;
Ut sua quoique homini nullo sunt pondere membra,
Nec caput est oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.
At, quæquomque foris veniunt, inpostaque nobis
Pondera sunt, lædunt permulto sæpe minora:
Usque adeo magni refert, quid quæque queat res.
Sic igitur tellus non est aliena repente
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis;
Sed pariter primâ concepta ab origine mundi,
Certaque pars ejus; quasi nobis membra videntur.
  Præterea, grandi tonitru concussa, repente
Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu;

Quod facere haud ullâ posset ratione, nisi esset
Partibus aëriis mundi, cœloque, revincta:
Nam communibus inter se radicibus hærent,
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter aucta.
Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
Substirreat corpus tenuissima vis animaï;
Propterea, quia tam conjuncta, atque uniter apta, est?
Denique, jam saltu pernici tollere corpus
Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra gubernat?
Jamne vides quantum tenuis natura valere
Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore; ut aër
Conjunctus terris, et nobis est animi vis?
Nec nimio solis major rota, nec minor ardor,
Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
Nam, quibus e spatiis quomque ignes lumina possunt
Adlicere, et calidum membris adflare vaporem;
Nihil ipsa intervalla in sis de corpore librant
Flammarum, nihil ad speciem est contractior ignis.
Proinde, calor quoniam solis lumenque profusum
Perveniunt nostros ad sensus, et loca fulgent;
Forma quoque hinc solis debet filumque videri,
Nihil adeo ut possis plus, aut minus, addere vere.
Lunaque, sive notho fertur loca lumine lustrans,
Sive suo proprio jactat de corpore lucem;
Quidquid id est, nihilo fertur majore figurâ,
Quam nostris oculis, quâ cernimus, esse videtur.
Nam prius omnia, quæ longe semota tuemur
Aëra per multum, specie confusa videntur,
Quam minui filum: quapropter luna necesse est,
Quandoquidem claram speciem certamque figuram
Præbet, ut est oris extremis quomque notata,
Quanta quoque est, quanta, hinc nobis videatur in alto.
Postremo, quosquomque vides hinc ætheris igneis,
Quandoquidem, quosquomque in terris cernimus igneis,

Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum,
Perparvum quiddam interdum mutare videtur
Alteram utram in partem filum, quo longius absit;
Scire licet, perquam pauxillo posse minores
Esse, vel exiguâ majores parte, brevique.
  Illud item non est mirandum, quâ ratione
Tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
Quod maria, ac terras omneis, cœlumque, rigando
Conpleat, et calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc mundi patefactum totius unum
Largifluum funtem scatere, atque erumpere lumen;
Ex omni mundo quâ, sic elementa vapore
Undique conveniunt, et sic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hicc' ut profluat ardor.
Nonne vides etiam, quam late parvus aquaï
Prata riget funs interdum, campisque redundet?
  Est etiam quoque, utei non magno solis ab igni
Aëra percipiat calidis fervoribus ardor;
Obportunus ita est si forte et idoneus aër,
Ut queat adcendi, parvis ardoribus ictus:
Quod genus, interdum segetes stipulamque videmus
Adcidere ex unâ scintillâ incendia passim.
  Forsitan et roseâ sol alte lampade lucens
Possideat multum cæcis fervoribus ignem
Circum se; nullo qui sic fulgore notatus,
Æstifer, in tantum radiorum exaugeat ictum.
  Nec ratio solis simplex ac recta patescit,
Quo pacto, æstivis e partibus, Ægocerotis
Brumaleis adeat flexus; atque, inde revortens,
Canceris ut vortat metas ad solstitialeis:
Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
Annua sol in quo consumit tempora cursu:
Non, inquam, simplex hiis rebus reddita caussa est.
  Nam fieri, vel cum primis, id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit:
Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
Tanto posse minus cum cœli turbine ferri:
Evanescere enim rapidas illius, et acreis

Imminui subter, vireis; ideoque relinqui
Paullatim solem cum posterioribus signis,
Inferior multum quod sit, quam fervida signa:
Et magis hoc lunam; quanto demissior ejus
Cursus abest procul a cœlo, terrisque propinquat,
Tanto posse minus cum signis tendere cursum.
Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur,
Inferior quam sol, tanto magis omnia signa
Hanc adipiscuntur circum, præterque feruntur.
Propterea fit, ut hæc ad signum quodque revorti
Mobilius videatur, ad hanc quia signa revisunt.
  Fit quoque, ut e mundi transvorsis partibus aër,
Alternis, certo fluere alter tempore possit,
Qui queat æstivis lunam detrudere signis
Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem:
Et qui rejiciat gelidis ab frigoris umbris
Æstiferas usque in parteis, et fervida signa.
Et ratione pari solem stellasque putandum est,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus posse, alternis, e partibus ire.
Nonne vides etiam divorsis nubila ventis
Divorsas ire in parteis, inferna supernis?
Quî minus illa queant per magnos ætheris orbeis
Æstibus, inter se divorsis, sidera ferri?
  At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut, ubi de longo cursu sol ultima cœli
Inpulit, atque suos ecflavit languidus igneis,
Concussos itere, et labefactos aëre multo;
Aut quia sub terras cursum convortere cogit
Vis eadem, supera quæ terras pertulit, orbem.
  Tempore item certo roseam Matuta per oras
Ætheris Auroram defert, et lumina pandit;
Aut, quia sol idem sub terras ille, revortens,
Anticipat cœlum, radiis adcendere tentans;
Aut, quia conveniunt ignes, et semina multa
Confluere ardoris consuerunt tempore certo,
Quæ faciunt solis nova semper lumina gigni.
Quod genus, Idæis fama est e montibus altis

Dispersos igneis orienti lumine cerni;
Inde coire globum quasi in unum, et confacere orbem.
Nec tamen illud in hiis rebus mirabile debet
Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint
Semina confluere, et solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus; florescunt tempore certo
Arbusta, et certo dimittunt tempore florem:
Nec minus in certo denteis cadere inperat ætas
Tempore, et inpubem molli pubescere veste,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, ventei,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
Namque, ubi sic fuerunt caussarum exordia prima,
Atque ita res mundi cecidere ab origine primâ,
Consequiæ quodque est jam rerum ex ordine certo.
Crescere itemque dies licet, et tabescere nocteis,
Et minui luces, quom sumant augmina noctes;
Aut, quia sol idem, sub terras atque superne,
Inparibus currens amfractibus, ætheris oras
Partit, et in parteis non æquas dividit orbem;
Et, quod ab alterutrâ detraxit parte, reponit
Ejus in advorsâ tanto plus parte, relatus;
Donec ad id signum cœli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras:
(Nam medio cursu flatûs Aquilonis, et Austri,
Distinet æquato cœlum discrimine metas,
Propter signiferi posituram totius orbis,
Annua sol in quo contundit tempora serpens,
Obliquo terras, et cœlum, lumine lustrans;
Ut ratio declarat eorum, qui loca cœli
Omnia, dispositis signis ornata, notarunt)
Aut, quia crassior est certis in partibus aër,
Sub terris ideo tremulum jubar hæsitat igni,
Nec penetrare potest facile, atque emergere ad ortus;
Propterea, noctes hiberno tempore longæ
Cessant, dum veniat radiatum insigne diei:
Aut etiam, quia sic alternis partibus anni

Tardius, et citius, consuerunt confluere ignes;
Quei faciunt solem certâ desurgere parte.
Luna potest, solis radiis percussa, nitere;
Inque dies majus lumen convortere nobis
Ad speciem, quantum solis secedit ab orbe,
Donec eum contra pleno bene lumine fulsit,
Atque oriens obitus ejus super edita vidit:
Inde minutatim retro quasi condere lumen
Debet item, quanto propius jam solis ad ignem
Labitur ex aliâ signorum parte per orbem:
Ut faciunt, lunam quei fingunt esse pilaï
Consimilem, cursûsque viam sub sole tenere:
Propterea fit, utei videantur dicere verum.
Est etiam quâ re proprio cum lumine possit
Volvier, et varias splendoris reddere formas.
Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, et unâ
Labitur, omnimodis obcursans obficiensque;
Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
Vorsarique potest, globus ut, si forte, pilaï,
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus;
Vorsandoque globum varianteis edere formas.
Denique, eam partem, quæquomque est ignibus aucta,
Ad speciem vortit nobis, oculosque patenteis:
Inde minutatim retro contorquet, et aufert,
Luciferam partem glomeraminis atque pilaï;
Ut Babylonica Chaldæûm doctrina, refutans
Astrologorum artem, contra convincere tendit:
Proinde, quasi id fieri nequeat, quod pugnat uterque;
Aut minus hocc' illo sit quur amplectier ausis.
Denique, quur nequeat semper nova luna creari,
Ordine formarum certo, certisque figuris,
Inque dies privos aborisci quæque creata,
Atque aliâ illius reparari in parte, locoque;
Difficile est ratione docere, et vincere verbis:
Ordine quom videas tam certo multa creari.
It Ver, et Venus; et, Veris prænuncius, ante
Pennatus graditur Zephyrus, vestigia propter

Flora quibus mater præspargens ante viaï
Cuncta coloribus egregiis, et odoribus, obplet :
Inde loci sequitur Calor aridus, et comes unâ
Polverulenta Ceres, et Etesia flabra Aquilonum.
Inde Auctumnus adit, graditur simul Euius Euan :
Inde aliæ Tempestates, Venteique, sequuntur ;
Altitonans Volturnus, et Auster fulmine pollens.
Tandem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem
Reddit ; Hyems sequitur, crepitans ac dentibus Algu.
Quo minus est mirum, si certo tempore luna
Gignitur, et certo deletur tempore rursus ;
Quom fieri possint tam certo tempore multa.
  Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
Pluribus e caussis fieri tibi posse putandum est.
Nam, quur luna queat terram secludere, poscis,
Lumine, et a terris altum caput obstruere ei,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem ;
Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
Corpus, quod cassum labatur lumine semper ?
  Solque suos etiam dimittere languidus igneis
Tempore quur certo nequeat, recreareque lumen,
Quom loca præteriit, flammis infesta, per auras ;
Quæ faciunt igneis interstingui, atque pariri ?
  Et, quur terra queat lunam spoliare vicissim
Lumine, et obpressum solem, super ipsa, tenere,
Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras ;
Tempore eodem aliud nequeat subcurrere lunæ
Corpus, vel supera solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profusum ?
  Et tamen, ipsa suo si fulget luna nitore,
Quur nequeat certâ mundi languescere parte,
Dum loca, luminibus propriis inimica, per exit ?
  Quod super est, quoniam, magni per cærula mundi
Quâ fieri quidquid posset ratione, resolvi ;
Solis utei varios cursus, lunæque meatus,
Noscere possemus, quæ vis, et caussa, cieret :
Quove modo soleant obfecto lumine obire,

Et neque opinanteis tenebris obducere terras;
Quom quasi connivent, et aperto lumine rursum
Omnia convisunt clarâ loca candida luce:
Nunc redeo ad mundi novitatem, et mollia terræ
Arva; novo fetu quid primum in luminis oras
Tollere, et incertis credunt conmittere ventis.
Principio, genus herbarum, viridemque nitorem,
Terra dedit circum colleis; camposque per omneis
Florida fulserunt viridanti prata colore:
Arboribusque datum est variis exinde per auras
Crescundi magnum inmissis certamen habenis.
Ut pluma atque pilei primum, setæque, creantur
Quadrupedum membris, et corpore pennipotentum;
Sic nova tum tellus herbas, virgultaque, primum
Substulit; inde loci mortalia corda creavit
Multa, modis multis, variâ ratione, coorta.
Nam neque de cœlo cecidisse animalia possunt,
Nec terrestria de salsis exisse lacunis.
Linquitur, ut merito maternum nomen adepta
Terra sit, e terrâ quoniam sunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam exsistunt animalia terris,
Imbribus et calido solis concreta vapore.
Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
Et majora; novâ tellure, atque æthere, adulta.
Principio, genus alituum, variæque volucres,
Ova relinquebant, exclusæ tempore verno:
Folliculos ut nunc tereteis æstate cicadæ
Linquunt sponte suâ, victum vitamque petentes.
Tum tibi terra dedit primum mortalia secla;
Multus enim calor, atque humor, superabat in arvis.
Hoc, ubi quæque loci regio obportuna dabatur,
Crescebant uterei terrâ, radicibus aptei:
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum, fugiens humorem, aurasque petissens,
Convortebat ibei Natura foramina terræ,
Et sucum venis cogebat fundere apertis,
Consimilem lactis; sic, ut nunc femina quæque,
Quom peperit, dulci repletur lacte, quod omnis

Inpetus in mammas convortitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile,
Præbebat, multâ et molli lanugine abundans.
  At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, neque magnis viribus auras:
Omnia enim pariter crescunt, et robora sumunt.
  Quâ re, etiam atque etiam, maternum nomen adepta
Terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
Humanum, atque animans prope certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibus passim:
Aëriæque simul volucres variantibus formis.
Sed, quia finem aliquam pariundi debet habere,
Destitit: ut mulier, spatio defessa vetusto.
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res; omnia migrant:
Omnia conmutat Natura, et vortere cogit.
Namque aliud putrescit, et, ævo debile, languet;
Porro aliud concrescit, et e contemptibus exit.
Sic igitur mundi naturam totius ætas
Mutat, et ex alio terram status excipit alter:
Quod potuit, nequeat; possit, quod non tulit ante.
  Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata est, mirâ facie membrisque coorta:
Androgynem, inter utras, nec utramque, utrimque remotum:
Orba pedum partim, manuum viduata vicissim;
Muta, sine ore, etiam; sine voltu, cæca, reperta;
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæsu,
Nec facere ut possent quidquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec sumere quod volet usus.
  Cætera de genere hoc monstra, ac portenta, creabat:
Nequidquam; quoniam Natura absterruit auctum;
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,

Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa, videmus, enim rebus concurrere debent,
Ut propagando possint procudere secla:
Pabula primum ut sint, genitalia deinde per artus
Semina, quæ possint membris manare remissis:
Feminaque ut maribus conjungi posset, habere
Mutua, quî meterent inter se gaudia uterque.
Multaque tum interiisse animantum secla necesse est,
Nec potuisse propagando procudere prolem.
Nam, quæquomque vides vesci vitalibus auris,
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas, est
Ex ineunte ævo, genus id tutata, reservans:
Multaque sunt, nobis ex utilitate suâ quæ
Commendata manent, tutelæ tradita nostræ.
Principio, genus acre leonum, sævaque secla,
Tutata est virtus, volpeis dolus; ut fuga cervos.
At levisomna canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod est veterino semine partum,
Lanigeræque simul pecudes, et bucera secla,
Omnia sunt hominum tutelæ tradita, Memmi!
Nam cupide fugere feras, pacemque sequutæ
Sunt, et larga suo sine pabula parta labore:
Quæ damus utilitatis eorum præmia caussâ.
At, queis nihil horum tribuit Natura, neque ipsa
Sponte suâ possent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quâ re pateremur eorum
Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum;
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque, jacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
Donec ad interitum genus id Natura redegit.
Sed neque Centaurei fuerant, nec tempore in ullo
Esse queunt; duplici naturâ et corpore bino
Ex alienigenis membris conpacta potestas,
Hinc illinc par vis ut non sic esse potissit:
Id licet hinc quam vis hebeti cognoscere corde.
Principio, circum tribus actis inpiger annis

Floret equus; puer haud ita quâquam: sæpe etiam nunc
Ubera mammarum insomnis lactantia quæret.
Post, ubi equum validæ vires, ætate senectâ,
Membraque deficiunt, fugienti languida vitâ;
Tum demum, puerili ævo florente, juventas
Obficit, et molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex homine, et veterino semine equorum,
Confieri credas Centauros posse, neque esse:
Aut, rabidis canibus subcinctas, semimarinis
Corporibus Scyllas; et cætera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus:
Quæ neque florescunt pariter, nec robora sumunt
Corporibus, neque perficiunt ætate senectâ;
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
Conveniunt; neque sunt eadem jocunda per artus:
Quippe videre licet pinguescere sæpe cicutâ
Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum.
  Flamma quidem vero quom corpora fulva leonum
Tam soleat torrere atque urere, quam genus omne
Visceris, in terris quodquomque, et sanguinis, exstet:
Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut unâ,
Prima leo, postrema draco, medio ipsa chimæra,
Ore ferox acrem flaret de corpore flammam?
  Quâ re, etiam tellure novâ, cœloque recenti,
Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
Nixus in hoc uno, novitatis nomine inani;
Multa licet, simili ratione, ecfutiat ore.
Aurea tum dicat per terras flumina volgo
Fluxisse, et gemmis florere arbusta suësse:
Aut hominem tanto membrorum esse inpete natum,
Trans maria alta pedum nixus ut pandere posset,
Et manibus totum circum se vortere cœlum.
Nam, quod multa fuere in terris semina rerum,
Tempore quo primum tellus animalia fudit;
Nihil tamen est signi, mixtas potuisse creari

Inter se pecudes, conpactaque membra animantum:
Propterea, quia, quæ de terris nunc quoque abundant,
Herbarum genera, ac fruges, arbustaque læta,
Non tamen inter se possunt conplexa creari.
Sed, si quæque suo ritu procedit, et omnes,
Fœdere naturæ certo, discrimina servant.
Et genus humanum multo fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creasset;
Et majoribus, et solidis magis, ossibus intus
Fundatum; validis aptum per viscera nervis:
Nec facile ex æstu, nec frigore, quod caperetur;
Nec novitate cibi, neque labi corporis ullâ.
Multaque per cœlum solis volventia lustra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robustus erat curvi moderator aratri;
Quisquam nec scibat ferro molirier arva,
Nec nova defodere in terram virgulta, neque altis
Arboribus veteres decidere falcibus ramos.
Quod sol atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte suâ, satis id placabat pectora donum.
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque; et, quæ nunc hyberno tempore cernis
Arbuta puniceo fieri matura colore,
Plurima tum tellus, etiam majora, ferebat:
Multaque præterea novitas tum florida mundi
Pabula dira tulit, miseris mortalibus ampla.
At sedare sitim fluviei, funtesque, vocabant;
Ut nunc montibus e magnis decursus aquaï
Claricitat late sitientia secla ferarum.
Denique, nota vagis, sylvestria templa tenebant
Nympharum; quibus excibant humore fluenta
Lubrica, proluvie largâ lavere humida saxa,
Humida saxa, super viridi stillantia musco;
Et partim plano scatere, atque erumpere, campo.
Nec dum res igni scibant tractare, neque uti
Pellibus, et spoliis corpus vestire ferarum:

Sed nemora, atque cavos monteis, sylvasque, colebant;
Et frutices inter condebant squalida membra,
Verbera ventorum vitare, imbreisque, coactei.
Nec conmune bonum poterant spectare, neque ullis
Moribus inter se scierant, nec legibus, uti.
Quod quoique obtulerat prædæ fortuna, ferebat;
Sponte suâ sibi quisque valere, et vivere, doctus.
Et Venus in sylvis jungebat corpora amantum:
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis, atque inpensa lubido;
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira, lecta.
Et, manuum mirâ fretei virtute, pedumque,
Conflictabantur sylvestria secla ferarum
Missilibus saxis, et magno pondere clavæ;
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris:
Setigerisque pares subus sylvestribus, membra
Nudabant terræ, nocturno tempore captei,
Circum se foliis, ac frundibus, involuentes.
Nec plangore diem magno, solemque, per agros
Quærebant, pavidei palantes noctis in umbris;
Sed tacitei respectabant, somnoque sepultei,
Dum roseâ face sol inferret lumina cœlo.
A parvis quod enim consuerant cernere semper,
Alterno tenebras, et lucem, tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset mirarier umquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine solis:
Sed magis illud erat curæ, quod secla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem;
Ejecteique domo, fugiebant saxea tecta
Spumigeri suis adventu, validique leonis;
Atque intempestâ cedebant nocte, paventes;
Hospitibus sævis instrata cubilia frunde.
Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia secla
Dulcia linquebant lamentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat, dentibus haustus:

Et nemora ac monteis gemitu, sylvasque, replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto:
At, quos ecfugium servarat, corpore adeso,
Posterius, tremulas super ulcera tetra tenentes
Palmas, horriferis adcibant vocibus Orcum:
Denique, eos vitâ privarant vermina sæva,
Experteis opis; ignaros, quid volnera vellent:
At non multa virûm sub signis milia ducta
Una dies dabat exitio; nec turbida ponti
Æquora lædebant naveis ad saxa, virosque:
Nec, temere, in cassum frustra, mare, sæpe coortum,
Sævibat; leviterque minas ponebat inaneis.
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola perlicere in fraudem ridentibus undis:
Inproba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum penuria deinde cibi languentia leto
Membra dabat; contra nunc rerum copia mersat.
Illei inprudentes ipsei sibi sæpe venenum
Vergebant; nunc dant aliis solertius ipsei.
Inde casas postquam, ac pelleis, ignemque, pararunt;
Et mulier, conjuncta viro, concessit in unum,
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam;
Tum genus humanum primum mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre:
Et Venus inminuit vireis; puereique parentum
Blanditiis facile ingenium fregere superbum.
Tunc et amicitiem cœperunt jungere habentes
Finitumei inter se, nec lædere, nec violare;
Et pueros commendarunt, muliebreque seclum,
Vocibus, et gestu; quom balbe significarent,
Inbecillorum esse æquum misererier omni.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni:
Sed bona magnaque pars servabat fœdera, castei;

Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuisset adhuc perducere secla propago.
At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, et utilitas expressit nomina rerum:
Non aliâ longe ratione atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ;
Quom facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstret:
Sentit enim vim quisque suam quod possit abuti.
Cornua nata prius vitulo quam frontibus exstent,
Illis iratus petit, atque infestus inurguet:
At catulei pantherarum, scymneique leonum,
Unguibus ac pedibus jam tum morsuque repugnant,
Vix etiam quom sunt dentes unguesque createi.
Alitum proporro genus alis omne videmus
Fidere, et a pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde, putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, et inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere est: nam quur hic posset cuncta notare
Vocibus, et varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem aliei facere id non quisse putentur?
Præterea, si non aliei quoque vocibus usei
Inter se fuerant, unde insita notities est?
Utilitas etiam, unde data est huic prima potestas,
Quid vellet facere, ut sciret, animoque videret?
Cogere item plureis unus, victosque domare,
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent:
Nec ratione docere ullâ, suadereque surdis,
Quid sit opus facto; faciles neque enim paterentur:
Nec ratione ullâ sibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
Postremo, quid in hac mirabile tanto opere est re,
Si genus humanum, cui vox, et lingua, vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret;
Quom pecudes mutæ, quom denique secla ferarum,

Dissimileis soleant voces variasque ciere,
Quom metus, aut dolor, est; et quom jam gaudia gliscunt?
Quippe et enim licet in rebus cognoscere apertis.
Inritata canum quom primum magna Molossûm
Mollia ricta fremunt, duros nudantia denteis,
Longe alio sonitu rabies districta minatur,
Et quom jam latrant, et vocibus omnia conplent.
At catulos blande quom linguâ lambere tentant,
Aut ubi eos lactant pedibus, morsuque potentes,
Subspensis teneros imitantur dentibus haustus,
Longe alio pacto gannitu vocis adulant,
Et quom desertei baubantur in ædibus, aut quom
Plorantes fugiunt, submisso corpore, plagas.
Denique, non hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri sævit calcaribus ictus Amoris;
Et quom sic alias, concussis artubus, hinnit,
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma?
Postremo, genus alituum, variæque volucres,
Adcipitres, atque ossifragæ mergeique, marinis
Fluctibus, in salso victum vitamque petentes,
Longe alias alio jaciunt in tempore voces,
Et quom de victu certant, prædâque repugnant.
Et partim mutant cum tempestatibus unâ
Raucisonos cantus; cornicum secla vetusta,
Corvorumque greges; ubi aquam dicuntur, et imbreis,
Poscere, et interdum ventos, aurasque, vocare.
Ergo, si variei sensus animalia cogunt,
Muta tamen quom sint, varias emittere voces;
Quanto mortaleis magis æquum est tum potuisse
Dissimileis aliâ, atque aliâ, res voce notare?
Illud in hiis rebus tacitus ne forte requiras,
Fulmen detulit in terram mortalibus ignem
Primitus; inde omnis flammarum diditur ardor:
Multa videmus enim, cœlestibus insita flammis,
Fulgere, quom cœli donavit plaga vapores.

Et ramosa tamen quom, ventis pulsa, vacillans
Æstuat, in ramos incumbens arboris, arbor,
Exprimitur, validis extritus viribus, ignis:
Emicat interdum flammaï fervidus ardor,
Mutua dum inter se ramei, stirpesque, teruntur:
Quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem.
Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore,
Sol docuit; quoniam mitescere multa videbant,
Verberibus radiorum atque æstu victa, per agros.
Inque dies magis in victum vitamque priorem
Conmutare novis monstrabant rebus et igni,
Ingenio quei præstabant, et corde vigebant.
Condere cœperunt urbeis, arcemque locare
Præsidium reges ipsei sibi, perfugiumque:
Et pecudes, et agros divisere, atque dedere,
Pro facie quoiusque, et viribus, ingenioque.
Nam facies multum valuit, viresque vigebant:
Posterius res inventa est, aurumque repertum,
Quod facile et validis, et pulchris, dempsit honorem.
Divitioris enim sectam plerumque sequuntur
Quam lubet et fortes, et pulchro corpore cretei.
Quod, si quis verâ vitam ratione gubernat,
Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce
Æquo animo; neque enim est umquam penuria parvi.
At claros homines voluerunt se, atque potenteis,
Ut fundamento stabili fortuna maneret,
Et placidam possent opulentei degere vitam:
Nequidquam; quoniam, ad summum subcedere honorem
Certantes, iter infestum fecere viaï:
Et tamen e summo, quasi fulmen, dejicit ictos
Invidia interdum contemptim in Tartara tetra:
Ut satius multo jam sit parere quietum,
Quam regere imperio res velle, et regna tenere.
Proinde, sine, in cassum defessei, sanguine sudent,
Angustum per iter luctantes ambitionis:

(Invidiâ quoniam, ceu fulmine, summa vaporant
Plerumque, et quæ sunt altis magis edita quomque)
Quandoquidem sapiunt alieno ex ore; petuntque
Res ex auditis potius, quam sensibus ipsis:
Nec magis id nunc est, neque erit mox, quam fuit ante.

Ergo, regibus obcisis, subversa jacebat
Pristina majestas soliorum, et sceptra superba;
Et capitis summi præclarum insigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem:
Nam cupide conculcatur nimis ante metutum.

Res itaque ad summam fæcem, turbasque, residit;
Inperium sibi quom, ac summatum, quisque petebat.
Inde magistratum partim docuere creare;
Juraque constituere, ut vellent legibus uti.
Nam genus humanum, defessum vi colere ævom,
Ex inimicitiis languebat: quo magis ipsum
Sponte suâ cecidit sub leges, artaque jura.
Acrius ex irâ quod enim se quisque parabat
Ulcisci, quam nunc concessum est legibus æquis,
Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere ævom.
Inde metus maculat pœnarum præmia vitæ:
Circumretit enim vis, atque injuria, quemque;
Atque, unde exorta est, ad eum plerumque revortit:
Nec facile est placidam, ac pacatam, degere vitam,
Qui violat factis conmunia fœdera pacis.
Et si fallit enim Divôm genus humanûmque,
Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi se multei, per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes, protraxe ferantur;
Et, celata diu, in medium peccata dedisse.

Nunc, quæ caussa Deûm per magnas numina genteis
Pervolgarit, et ararum conpleverit urbeis,
Subscipiendaque curarit solemnia sacra,
Quæ nunc in magnis florent sacra rebus, locisque;
Unde etiam nunc est mortalibus insitus horror,

Qui delubra Deûm nova toto subscitat orbi
Terrarum, et festis cogit celebrare diebus;
Non ita difficile est rationem reddere verbis.
  Quippe et enim jam tum Divôm mortalia secla
Egregias animo facies vigilante videbant;
Et magis in somnis, mirando corporis auctu.
Hiis igitur sensum tribuebant propterea, quod
Membra movere videbantur, vocesque superbas
Mittere pro facie præclarâ, et viribus amplis.
Æternamque dabant vitam, quia semper eorum
Subpeditabatur facies, et forma manebat:
Et tamen omnino, quod tantis viribus auctos
Non temere ullâ vi convinci posse putabant:
Fortunisque ideo longe præstare putabant,
Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum;
Et simul in somnis quia multa et mira videbant
Efficere, et nullum capere ipsos inde laborem.
  Præterea, cœli rationes ordine certo
Et varia annorum cernebant tempora vorti;
Nec poterant quibus id fieret cognoscere caussis.
Ergo perfugium sibi habebant omnia Divis
Tradere, et illorum nutu facere omnia flecti.
  In cœloque Deûm sedes et templa locarunt,
Per cœlum volvi quia nox, et luna, videtur;
Luna, dies, et nox, et noctis signa severa,
Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
Nubila, sol, imbres, nix, ventei, fulmina, grando,
Et rapidei fremitus, et murmura magna minarum.
  O genus infelix humanum! talia Divis
Quom tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas.
Quantos tum gemitus ipsei sibi, quantaque nobis
Volnera, quas lacrumas peperere minoribus nostris!
  Nec pietas ulla est velatum sæpe videri
Vortier ad lapidem, atque omneis adcedere ad aras:
Nec procumbere humi prostratum, et pandere palmas
Ante Deûm delubra, neque aras sanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota;
Sed mage placatâ posse omnia mente tueri.

Nam, quom subspicimus magni cœlestia mundi
Templa super, stellisque micantibus æthera fixum;
Et venit in mentem solis, lunæque, viarum;
Tunc, aliis obpressa malis, in pectora cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit:
Ne quæ forte Deûm nobis inmensa potestas
Sit, vario motu quæ candida sidera vorset.
Tentat enim dubiam mentem rationis egestas:
Et quænam fuerit mundi genitalis origo?
Et simul, et quæ sit finis, quoad mœnia mundi
Et taciti motûs hunc possint ferre laborem?
An, divinitus æternâ donata salute,
Perpetuo possint ævi labentia tractu,
Inmensi validas ævi contemnere vireis.
  Præterea, quoi non animus formidine Divôm
Contrahitur? quoi non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili quom plagâ torrida tellus
Contremit, et magnum percurrunt murmura cœlum?
Non populei, gentesque, tremunt? regesque superbei
Conripiunt Divôm perculsei membra timore,
Ne quod ob admissum fede, dictumve superbe,
Pœnarum grave sit solvundi tempus ad auctum?
  Summe etiam quom vis violenti per mare venti
Induperatorem classis super æquora verrit,
Cum validis pariter legionibus, atque elephantis;
Non Divôm pacem votis adit, ac prece quæsit
Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
Nequidquam: quoniam, violento turbine sæpe
Conreptus, nihilo fertur minus ad vada leti.
Usque adeo res humanas vis abdita quædam
Obterit; et pulchros fasces, sævasque secures,
Proculcare, ac ludibrio sibi habere, videtur.
  Denique, sub pedibus tellus quom tota vacillat,
Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur;
Quid mirum, si se temnunt mortalia secla,
Atque potestates magnas mirasque relinquunt
In rebus vireis Divôm, quæ cuncta gubernent?

Quod super est, æs atque aurum ferrumque repertum est,
Et simul argenti pondus, plumbique potestas,
Ignis ubi ingenteis sylvas ardore cremarat
Montibus in magnis; seu cœli fulmine misso:
Sive quod, inter se bellum sylvestre gerentes,
Hostibus intulerant ignem, formidinis ergo;
Sive quod, inductei terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, et pascua reddere rura;
Sive feras interficere, et ditescere prædâ:
Nam foveâ, atque igni, prius est venarier ortum,
Quam sæpire plagis saltum, canibusque ciere.
Quidquid id est, quâquomque ex caussâ flammeus ardor
Horribili sonitu sylvas exederat altis
Ab radicibus, et terram percoxerat igni;
Manabat venis ferventibus, in loca terræ
Concava conveniens, argenti rivus, et auri;
Æris item, et plumbi: quæ, quom concreta videbant
Posterius claro in terras splendere colore,
Tollebant, nitido captei lævique lepore;
Et simili formata videbant esse figurâ,
Atque lacunarum fuerant vestigia quoique:
Tum penetrabat eos, posse hæc, liquefacta vapore,
Quam lubet in formam et faciem decurrere rerum;
Et prorsum quam vis in acuta ac tenuia posse
Mucronum duci fastigia procudendo,
Ut sibi tela parent; sylvasque et cædere possint,
Materiemque dolare, levare ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
Quam validi primum violentis viribus æris:
Nequidquam; quoniam cedebat victa potestas,
Nec poterant pariter durum subferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
Propter inutilitatem, hebeti mucrone retusum;
Nunc jacet æs, aurum in summum subcessit honorem.

Sic volvunda ætas conmutat tempora rerum :
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore ;
Porro aliud subcedit, et e contemptibus exit,
Inque dies magis adpetitur, floretque repertum
Laudibus, et miro mortaleis inter honore est.
  Nunc tibi, quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile est ipsi per te cognoscere, Memmi !
  Arma antiqua, manus ungues dentesque fuerunt ;
Et lapides, et item, sylvarum fragmina, ramei ;
Et, flamma atque ignes post quam sunt cognita primum,
Posterius ferri vis est, ærisque, reperta.
Et prior æris erat, quam ferri, cognitus usus ;
Quo facilis magis est natura, et copia major.
Ære solum terræ tractabant, æreque belli
Miscebant fluctus, et volnera vasta serebant,
Et pecus atque agros adimebant ; nam facile ollis
Omnia cedebant armatis nuda, et inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Vorsaque in obscenum species est falcis ahenæ,
Et ferro cœpere solum proscindere terræ ;
Exæquataque sunt creperi certamina belli.
  Et prius est armatum in equi conscendere costas,
Et moderarier hunc frenis, dextrâque vigere,
Quam bijugo curru belli tentare pericla.
Et bijugom prius est, quam bis conjungere binos,
Et quam falciferos armatum adscendere currus.
Inde boves Lucas, turrito corpore, tetros,
Anguimanos, belli docuerunt volnera Pœnei
Subferre, et magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis ;
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
  Tentarunt etiam tauros in munere belli,
Experteique sues sævos sunt mittere in hosteis ;
Et validos Parthei præ se misere leones,
Cum doctoribus armatis, sævisque magistris,
Quei moderarier hiis possent, vinclisque tenere :

Nequidquam; quoniam, permixtâ cæde calentes,
Turbabant sævei nullo discrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique cristas:
Nec poterant equites, fremitu perterrita, equorum
Pectora mulcere, et frenis convortere in hosteis.
Inritata leæ jaciebant corpora saltu
Undique, et advorsum venientibus ora petebant;
Et nec opinanteis a tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere victos,
Morsibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque suos taurei, pedibusque terebant;
Et latera, ac ventres, hauribant subter equorum
Cornibus, et terram minitanti mente ruebant.
Et validis socios cædebant dentibus aprei,
Tela infracta suo tinguentes sanguine sævei;
[In se fracta suo tinguentes sanguine tela]
Permixtasque dabant equitum, peditumque, ruinas.
Nam transvorsa feros exibant dentis ad actus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequidquam; quoniam ab nervis subcisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Si quos ante domi domitos satis esse putabant,
Ecfervescere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fugâ, terrore, tumultu:
Nec poterant ullam partem reducere eorum;
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum,
Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro male mactæ,
Diffugiunt, fera facta suis quom multa dedere.
  Si fuit, ut facerent: sed vix adducor, ut ante
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quam conmune malum fieret fedumque, futurum:
Et magis id possis factum contendere in omni,
In variis mundis, variâ ratione creatis,
Quam certo atque uno terrarum quo lubet orbi.
Sed facere id non tam vincundi spe voluerunt,
Quam dare quod gemerent hostes, ipseique perire,
Quei numero diffidebant, armisque vacabant.
  Nexilis ante fuit vestis, quam textile tegmen:

Textile post ferrum est; quia ferro tela paratur:
Nec ratione aliâ possunt tam lævia gigni,
Insilia, ac fusei; radiei, scapeique, sonantes.
  Et facere ante viros lanam natura coëgit,
Quam muliebre genus; nam longe præstat in arte,
Et solertius est multo, genus omne virile:
Agricolæ donec vitio vortere severei;
Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipsei pariter durum subferre laborem,
Atque opere in duro durarent membra, manusque.
  At specimen sationis, et insitionis origo,
Ipsa fuit rerum primum Natura creatrix:
Arboribus quoniam baccæ glandesque caducæ
Tempestiva dabant pullorum examina subter.
Unde etiam lubitum est stirpeis conmittere ramis,
Et nova defodere in terram virgulta per agros.
  Inde aliam atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant; fructusque feros mansuescere terrâ
Cernebant indulgendo, blandeque colundo:
Inque dies magis in montem subcedere Sylvas
Cogebant, infraque situm concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, segetes, vinetaque læta,
Collibus et campis ut haberent; atque olearum
Cærula distinguens inter plaga currere posset,
Per tumulos, et convalleis, camposque, profusa.
Ut nunc esse vides vario distincta lepore
Omnia; quæ, pomis intersita dulcibus, ornant,
Arbustisque tenent felicibus obsita circum.
  At liquidas avium voces imitarier ore
Ante fuit multo, quam lævia carmina cantu
Concelebrare homines possent, aureisque juvare.
Et Zephyri, cava per calamorum, sibila primum
Agresteis docuere cavas inflare cicutas.
Inde minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit, digitis pulsata canentum,
Avia per nemora ac sylvas saltusque reperta,
Per loca pastorum deserta, atque otia dia.
  Sic unum quidquid paullatim protrahit ætas

In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant, atque juvabant,
Cum satiate cibi; nam tum sunt otia cordi.
Sæpe itaque inter se, prostratei in gramine molli,
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jocunde corpora habebant:
Præsertim, quom tempestas ridebat, et anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas.
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinnei
Consuerant: agrestis enim tum musa vigebat.
Tum caput, atque humeros, plexis redimire coronis,
Floribus, et foliis, lascivia læta monebat:
Atque extra numerum procedere, membra moventeis
Duriter; et duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur risus, dulcesque cachinnei;
Omnia quod nova tum magis hæc, et mira, vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant solatia somno,
Ducere multimodis voces, et flectere cantus;
Et supera calamos unco percurrere labro:
Unde, etiam vigiles, nunc hæc adcepta tuentur,
Et numeris servare genus didicere; neque hilo
Majore interea capiunt dulcedine fructum,
Quam sylvestre genus capiebat terrigenarum.
Nam, quod adest præsto, nisi quid cognovimus ante
Suavius, in primis placet, et pollere videtur;
Posteriorque fere melior res illa reperta
Perdit, et inmutat, sensus ad pristina quæque.
Sic odium cepit glandis; sic illa relicta
Strata cubilia sunt herbis, et frundibus aucta.
Pellis item cecidit, vestis contempta ferina;
Quam reor invidiâ tali nunc esse repertam,
Ut letum insidiis, qui gessit primus, obiret:
Et tamen inter eos distractam, sanguine multo,
Disperiisse; neque in fructum convortere quisse.
Tunc igitur pelles, nunc aurum et purpura, curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant;
Quo magis in nobis, ut opinor, culpa resedit:

Frigus enim nudos sine pellibus excruciabat
Terrigenas; at nos nihil lædit veste carere
Purpureâ, atque auro signisque rigentibus aptâ;
Dum plebeia tamen sit, quæ defendere possit.
Ergo hominum genus in cassum, frustraque, laborat
Semper, et in curis consumit inanibus ævom:
Nimirum, quia non cognovit, quæ sit habendi
Finis, et omnino quoad crescat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in altum,
Et belli magnos conmovit funditus æstus.
  At vigiles mundi magnum vorsatile templum
Sol et luna suo lustrantes lumine circum
Perdocuere homines annorum tempora vorti;
Et certâ ratione geri rem, atque ordine certo.
  Jam validis sæptei degebant turribus ævom;
Et divisa colebatur, discretaque, tellus.
  Tum mare velivolis florebat propter odores:
Auxilia, ac socios, jam pacto fœdere, habebant:
Carminibus quom res gestas cœpere poëtæ
Tradere; nec multo prius sunt elementa reperta.
Propterea, quid sit prius actum, respicere ætas
Nostra nequit, nisi quâ ratio vestigia monstrat.
  Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, vesteis, et cætera de genere horum
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, picturas, ac dædala signa, politus
Usus, et inpigræ simul experientia mentis,
Paullatim docuit pedetentim progredienteis.
  Sic unum quidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis erigit oras.
Namque alid ex alio clarescere corde videbant
Artibus, ad summum donec venere cacumen.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER SEXTUS.

Primæ frugiparos fetus mortalibus ægris
Dididerunt quondam, præclaro nomine, Athenæ;
Et recreaverunt vitam, legesque rogarunt;
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Quom genuere virum, tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit:
Quoius et exstincti, propter divina reperta,
Divolgata vetus jam ad cœlum gloria fertur.
  Nam, quom vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
Omnia jam ferme mortalibus esse parata,
Et pro quo possent vitam consistere tutam;
Divitias homines, et honore et laude potenteis,
Adfluere, atque bonâ gnatorum extollere famâ;
Nec minus esse domi quoiquam tamen anxia cordi,
Atque animi ingratis vitam vexare querelis;
Caussam, quæ infestis cogit sævire querelis,
Intellegit ibei; vitium vas ecficere ipsum,
Omniaque illius vitio conrumpier intus,
Quæ con læta foris, et conmoda, quomque venirent:

Partim, quod fluxum pertusumque esse videbat,
Ut nullâ posset ratione explerier umquam;
Partim, quod tetro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæquomque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit turpedinis atque timoris;
Exposuitque, bonum summum, quo tendimus omnes,
Quid foret; atque viam monstravit tramite parvo,
Quâ possemus ad id recto contendere cursu:
Quidve mali foret in rebus mortalibus passim;
Quod flueret naturali, varieque volaret,
Seu casu, seu vi, quod sic Natura parasset;
Et quibus e portis obcurri quoique deceret:
Et genus humanum frustra plerumque probavit
Volvere curarum tristeis in pectore fluctus.
Nam, velutei puerei trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuunda magis, quam
Quæ puerei in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque, necesse est
Non radiei solis, nec lucida tela diei,
Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque:
Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et, quoniam docui, mundi mortalia templa
Esse, et nativo consistere corpore cœlum;
Et, quæquomque in eo fiunt, fierique necesse est,
Pleraque dissolvi; quæ restant, percipe, porro:
Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Ventorum excierat pacator, et omnia rursum,
Quæ furerent, sunt placato convorsa favore.
Cætera, quæ fieri in terris cœloque tuentur
Mortales, pavidis quom pendent mentibus, sæpe,
Et faciunt animos humileis formidine Divôm,
Depressosque premunt ad terram; propterea quod
Ignorantia caussarum conferre Deorum
Cogit ad inperium res, et concedere regnum;
Quorum operum caussas nullâ ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.

Nam, bene quei didicere Deos securum agere ævom,
Si tamen interea mirantur, quâ ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur religiones,
Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse
Quos miseris credunt; ignarei, quid queat esse,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quâ nam sit ratione, atque alte terminus hærens:
Quo magis errantes cæcâ ratione feruntur.

Quæ nisi respuis ex animo, longeque remittis
Diis indigna putare, alienaque pacis eorum;
Delibata Deûm per te tibi numina sancta
Sæpe oberunt: non, quo violari summa Deûm vis
Possit, ut ex irâ pœnas petere inbibat acreis;
Sed, quia tute tibi, placidâ cum pace quietus,
Constitues magnos irarum volvere fluctus;
Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis:
Nec, de corpore quæ sancto simulacra fuerunt,
In menteis hominum divinæ nuntia formæ,
Subscipere hæc animi tranquillâ pace valebis.

Inde videre licet, qualis jam vita sequatur;
Quam quidem ut a nobis ratio verissima longe
Rejiciat, quamquam sunt a me multa profecta,
Multa tamen restant, et sunt ornanda politis
Versibus; et ratio Superûm, cœlique, tenenda;
Sunt tempestates, et fulmina clara canenda;
Quid faciant, et quâ de caussâ quomque ferantur;
Ne trepides, cœli divisis partibus amens,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Vorterit hinc partim; quo pacto per loca sæpta
Insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se.
Quorum operum caussas nullâ ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.

Tu mihi, supremæ præscripta ad candida callis
Currenti, spatium præmonstra, callida Musa,
Calliope! requies hominum, Divômque voluptas:
Te duce, ut insigni capiam cum laude coronam.

Principio, tonitru quatiuntur cærula cœli,
Propterea, quia concurrunt, sublime volantes,
Ætheriæ nubes, contra pugnantibus ventis.
Nec fit enim sonitus cœli de parte serenâ;
Verum, ubiquomque magis denso sunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
Præterea, neque tam condenso corpore nubes
Esse queunt, quam sunt lapides, ac tigna; neque autem
Tam tenues, quam sunt nebulæ, fumeique, volantes.
Nam cadere aut bruto deberent pondere pressæ,
Ut lapides; aut, ut fumus, constare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, et grandinis imbreis.
Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi,
Carbasus ut quondam, magnis intenta theatris,
Dat crepitum, malos inter jactata, trabesque.
Interdum, perscissa furit petulantibus auris,
Et fragileis sonitus chartarum conmeditatur;
Id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis:
Aut, ubi subspensam vestem, chartasque volanteis,
Verberibus ventei vorsant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, non tam concurrere nubes
Frontibus advorsis possint, quam de latere ire,
Divorso motu radentes corpora tractim;
Aridus unde aureis terget sonus ille, diuque
Ducitur, exierunt donec regionibus artis.
Hoc etiam pacto, tonitru concussa videntur
Omnia sæpe gravi tremere, et divolsa repente
Maxuma dissiluisse capacis mœnia mundi;
Quom subito validi venti conlecta procella
Nubibus intorsit sese, conclusaque ibeidem,
Turbine vorsante magis ac magis undique nubem,
Cogit, utei fiat spisso cava corpore circum.
Post, ubi conmovit vis ejus, et inpetus acer,
Tum perterricrepo sonitu dat missa fragorem.
Nec mirum, quom, plena animæ, vesicula parva
Sæpe ita dat magnum sonitum, displosa repente.

Est etiam ratio, quom ventei nubila perflant,
Ut sonitus faciant; et enim ramosa videmus
Nubila sæpe modis multis, atque aspera, ferri.
Scilicet ut crebram sylvam quom flamina Cauri
Perflant, dant sonitum frundes, rameique fragorem.
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
Perscindat nubem, perfringens inpete recto.
Nam, quid possit ibei flatus, manifesta docet res
Heic, ubi lenior est, in terrâ, quom tamen alta
Arbusta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, quei quasi murmur
Dant in frangundo graviter; quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, quom frangitur æstu.
Fit quoque, ubi e nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis: hæc, multo si forte humore recepit
Ignem, continuo magno clamore trucidat:
Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum propter demersimus imbrem.
Aridior porro si nubes adcipit ignem,
Uritur ingenti sonitu, subcensa repente:
Lauricomos ut si per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum, conburens, inpete magno.
Nec res ulla magis, quam Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu, flammâ crepitante, crematur.
Denique, sæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus alte:
Ventus enim quom confercit, franguntur, in artum
Concretei, montes nimborum et grandine mixtâ.
Fulgit item, nubes ignis quom semina multa
Excussere suo concursu; ceu lapidem si
Percutiat lapis, aut ferrum: nam tum quoque lumen
Exsilit, et claras scintillas dissupat ignis.
Sed tonitrum fit utei post auribus adcipiamus,
Fulgere quam cernant oculei, quia semper ad aureis
Tardius adveniunt, quam visum, quæ moveant, res.
Id licet hinc etiam cognoscere: cædere si quem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Ante fit ut cernas ictum, quam plaga per auras

Det sonitum; sic fulgorem quoque cernimus ante,
Quam tonitrum adcipimus, pariter qui mittitur igni
E simili caussâ, concursu natus eodem.
Hoc etiam pacto, volucri loca lumine tinguunt
Nubes, et tremulo tempestas inpete fulgit:
Ventus ubi invasit nubem, et vorsatus ibeidem
Fecit, ut ante, cavam, docui, spissescere nubem;
Mobilitate suâ fervescit, ut omnia motu
Percalefacta vides ardescere: plumbea vero
Glans etiam longo cursu volvunda liquescit:
Ergo fervidus hic, nubem quom perscidit atram,
Dissupat ardoris, quasi per vim expressa, repente
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Inde sonus sequitur; qui tardius adlicit aureis,
Quam quæ perveniunt oculorum ad limina nostra.
Scilicet hoc densis fit nubibus, et simul alte
Exstructis aliis alias super inpete miro.
Ne tibi sit fraudi, quod nos inferne videmus
Quam sint lata magis, quam sursum exstructa quid exstent.
Contemplator enim, quom, montibus adsimilata,
Nubila portabunt ventei transvorsa per auras;
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque urguere supernâ
In statione locata, sepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
Speluncasque velut, saxis pendentibus structas,
Cernere; quas ventei quom tempestate coortâ
Conplerunt, magno indignantur murmure clusei
Nubibus, in caveisque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc, fremitus per nubila mittunt;
Quærentesque viam, circumvorsantur, et ignis
Semina convolvunt e nubibus; atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsâ fulserunt nube coruscei.
Hac etiam fit utei de caussâ mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis;
Semina quod nubeis ipsas permulta necesse est

Ignis habere: et enim, quom sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos, et splendidus, ollis.
Quippe et enim solis de lumine multa necesse est
Concipere, ut merito rubeant, igneisque profundant.
Hasce igitur quom ventus agens contrusit in unum
Conpressitque locum, cogens; expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.
Fulgit item, quom rarescunt quoque nubila cœli.
Nam, quom ventus eas leviter diducit eunteis,
Dissolvitque, cadant ingratiis illa necesse est
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
Terrore et sonitis fulgit, nulloque tumultu.
Quod super est, quali naturâ prædita constent
Fulmina, declarant ictu subinusta vaporis
Signa, notæque, graveis halantes sulfuris auras.
Ignis enim sunt hæc, non venti, signa, neque imbris.
Præterea, sæpe adcendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flammâ dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem, cum primis ignibus, ignem
Constituit natura, minutis motibus atque
Corporibus; quoi nihil omnino obsistere possit:
Transit enim validum fulmen per sæpta domorum,
Clamor uti, ac voces; transit per saxa, per æra;
Et liquidum puncto facit æs in tempore, et aurum.
Curat item, vasis integris vina repente
Diffugiant: quia, nimirum, facile omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vasi,
Adveniens calor ejus; ut, insinuatus in ipsum,
Mobiliter solvens differt primordia vini:
Quod solis vapor ætatem non posse videtur
Ecficere, usque adeo cellens fervore corusco:
Tanto mobilior vis, et dominantior, hæc est.
Nunc, ea quo pacto gignantur, et inpete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turreis,
Disturbare domos, avellere ligna trabesque,
Et monimenta virûm conmoliri atque ciere,

Exanimare homines, pecudes prosternere passim;
Cætera de genere hoc quâ vi facere omnia possunt,
Expediam, neque te in promissis plura morabor.
Fulmina gigni de crassis, alteque, putandum est,
Nubibus exstructis: nam cœlo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus umquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res;
Quod tunc per totum concrescunt aëra nubes
Undique, utei tenebras omneis Acherunta reamur
Liquisse, et magnas cœli conplesse cavernas:
Usque adeo, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Inpendent atræ Formidinis ora superne,
Quom conmoliri tempestas fulmina cœptat.
Præterea, persæpe niger quoque per mare nimbus,
Ut picis e cœlo demissum flumen, in undas
Sic cadit, et fertur tenebris procul; et trahit atram,
Fulminibus gravidam, tempestatem, atque procellis;
Ignibus, ac ventis, cum primis ipse repletus:
In terrâ quoque ut horrescant, ac tecta requirant.
Sic igitur supera nostrum caput esse putandum est
Tempestatem altam: neque enim caligine tantâ
Obruerent terras, nisi inædificata superne
Multa forent multis exempto nubila sole:
Nec tanto possent venientes obprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
Si non exstructis foret alte nubibus æther.
Heic igitur ventis, atque ignibus, omnia plena
Sunt: ideo passim fremitus, et fulgura, fiunt.
Quippe et enim supera docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis; et multa necesse est
Concipere ex solis radiis, ardoreque eorum.
Heic, ubi ventus, eas idem qui cogit in unum
Forte locum quem vis, expressit multa vaporis
Semina, seque simul cum eo conmiscuit igni;
Insinuatus ibei vortex versatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
Nam duplici ratione adcenditur: ipse suâ cum
Mobilitate calescit, et e contagibus ignis.

Inde, ubi percaluit gravius ventosus, et ignis
Inpetus incessit; maturum tum quasi fulmen
Perscindit subito nubem, ferturque, coruscis
Omnia luminibus lustrans loca, percitus ardor:
Quem gravis insequitur sonitus, displosa repente
Obprimere ut cœli videantur templa superne.
Inde tremor terras graviter pertentat, et altum
Murmura percurrunt cœlum; nam tota fere tum
Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur:
Quo de concussu sequitur gravis imber, et uber,
Omnis utei videatur in imbrem vortier æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus, discidio nubis, ventique procellâ,
Mittitur, ardenti sonitus quom provolat ictu.
Est etiam, quom vis extrinsecus incita venti
Incidit in validam maturo a culmine nubem:
Quam quom perscidit, ex templo cadit igneus ille
Vortex, quem patrio vocitamus nomine fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quoquomque tulit vis.
Fit quoque, ut interdum venti vis, missa sine ignī,
Igniscat tamen in spatio, longoque meatu,
Dum venit; amittens in cursu corpora quædam
Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras:
Atque alia ex ipso conradens aëre portat
Parvola, quæ faciunt ignem, conmixta, volando:
Non aliâ longe ratione, ac plumbea sæpe
Fervida fit glans in cursu, quom, multa rigoris
Corpora dimittens, ignem concepit in auris.
Fit quoque, ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
Frigida quom venti pepulit vis, missa sine igni;
Nimirum, quia quom vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis:
Et simul ex illâ, quæ tum res excipit ictum:
Ut, lapidem ferro quom cædimus, evolat ignis;
Nec, quod frigida vis ferri est, hoc secius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum.
Sic igitur quoque res adcendi fulmine debet,
Obportuna fuit si forte, et idonea, flammis.

Nec temere omnino plane vis frigida venti
Esse potest, ex quo tantâ vi missa superne est;
Quin prius, in cursu si non adcenditur igni,
At tepefacta tamen veniat, conmixta calore.
Mobilitas autem fit fulminis, et gravis ictus,
Ac celeri ferme pergunt tibi fulmina lapsu,
Nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis
Conligit, et magnum conamen sumit eundi.
Inde, ubi non potuit nubes capere inpetis auctum,
Exprimitur vis; atque ideo volat inpete miro,
Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.
Adde, quod e parvis, et lævibus, est elementis;
Nec facile est tali naturæ obsistere quidquam:
Inter enim fugit, ac penetrat, per rara viarum.
Non igitur multis obfensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat inpete labens.
Deinde, quod omnino naturâ pondera deorsum
Omnia nituntur: quom plaga sit addita vero,
Mobilitas duplicatur, et inpetus ille gravescit:
Ut vehementius, et citius, quæquomque morantur,
Obvia discutiat plagis, itinerque sequatur.
Denique, quod longo venit inpete, sumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit eundo,
Et validas auget vireis, et roborat ictum.
Nam facit, ut, quæ sint illius semina quomque,
E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
Omnia coniciens in eum volventia cursum.
Forsitan ex ipso veniens trahat aëre quædam
Corpora, quæ plagis incendunt mobilitatem:
Incolomeisque venit per res, atque integra transit
Multa, foraminibus liquidus quia transviat ignis.
Multaque perfregit, quom corpora fulminis ipsa
Corporibus rerum inciderint, quâ texta tenentur.
Dissolvit porro facile æs, aurumque repente
Confervefacit; e parvis quia facta minute
Corporibus vis est, et lævibus ex elementis,
Quæ facile insinuantur; et, insinuata, repente
Dissolvunt nodos omneis, et vincla relaxant.

Auctumnoque magis, stellis fulgentibus apta,
Concutitur cœli domus undique, totaque tellus ;
Et, quom tempora se veris florentia pandunt :
Frigore enim desunt ignes, venteique calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore nubes.
Inter utrasque igitur quom cœli tempora constant,
Tum variæ caussæ concurrunt fulminis omnes.
Nam fretus ipse anni permiscet frigus, et æstum ;
Quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina nobis,
Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu
Ignibus et ventis furibundus fluctuet aër.
Prima caloris enim pars, et postrema rigoris,
Tempus id est vernum : quâ re pugnare necesse est
Dissimileis inter sese, turbareque, mixtas.
Et calor extremus primo cum frigore mixtus
Volvitur, auctumni quod fertur nomine tempus :
Heic quoque confligunt hyemes æstatibus acres.
Propterea, sunt hæc bella anni nominitanda;
Nec mirum est, in eo si tempore plurima fiunt
Fulmina, tempestasque cietur turbida cœlo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrimque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque mixto.
Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
Perspicere, et, quâ vi faciat rem quamque, videre :
Non, Tyrrhena retro volventem carmina frustra,
Indicia obcultæ Divôm perquirere menti ;
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Vorterit hic partim, quo pacto per loca sæpta
Insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se ;
Quidve nocere queat de cœlo fulminis ictus.
Quod, si Jupiter, atque aliei fulgentia Divei
Terrifico quatiunt sonitu cœlestia templa,
Et jaciunt ignem, quâ quoique est quomque voluntas ;
Quur, quibus incautum scelus aversabile quomque est,
Non faciunt, ictei flammas ut fulguris halent

Pectore perfixo, documen mortalibus acre ?
Et potius, nullâ sibi turpi conscius in re,
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœlesti subito conreptus, et igni ?
  Quur etiam loca sola petunt, frustraque laborant ?
An tum brachia consuescunt, firmantque lacertos ?
In terrâque Patris quur telum perpetiuntur
Obtundi ? quur ipse sinit, neque parcit in hosteis ?
  Denique, quur numquam cœlo jacit undique puro
Jupiter in terras fulmen, sonitusque profundit ?
An, simul ac nubes subcessere, ipsus in æstum
Descendit, prope ut hinc teli determinet ictus ?
In mare quâ porro mittit ratione ? Quid undas
Arguit, et liquidam molem, camposque natanteis ?
  Præterea, si volt caveamus fulminis ictum,
Quur dubitat facere, ut possimus cernere missum ?
Si nec opinanteis autem volt obprimere igni,
Quur tonat ex illâ parte, ut vitare queamus ?
Quur tenebras ante, et fremitus, et murmura, concit ?
  Et simul in multas parteis quî credere possis
Mittere ? An hocc' ausis numquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno sub tempore plures ?
At sæpe est numero factum, fierique necesse est,
Ut pluere in multis regionibus, et cadere imbreis,
Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
  Postremo, quur sancta Deûm delubra, suasque
Discutit infesto præclaras fulmine sedes ;
Et bene facta Deûm frangit simulacra, suisque
Demit imaginibus violento volnere honorem ?
Altaque quur plerumque petit loca ; plurima quo plus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis ?
  Quod super est, facul est ex hiis cognoscere rebus,
Πρηστηρας Graiei quos ab re nominitarunt,
In mare quâ missei veniant ratione superne.
Nam fit, ut interdum, tamquam demissa columna,

In mare de cœlo descendant; quam freta circum
Fervescunt, graviter spirantibus incita flabris:
Et, quæquomque in eo tum sunt deprensa tumultu,
Navigia in summum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere, quam cepit, nubem; sed deprimit, ut sit
In mare de cœlo tamquam demissa columna
Paullatim; quasi quid pugno brachiique superne
Conjectu trudatur, et extendatur in undas:
Quam quom discidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis, et fervorem mirum concinnat in undis.
Vorsabundus enim turbo descendit, et illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem:
Quam simul ac gravidam detrudit ad æquora ponti,
Ille in aquam subito totum se inmittit, et omne
Excitat ingenti sonitu mare, fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat venti se nubibus ipse
Vortex, conradens ex aëre semina nubis;
Et quasi demissum cœlo prestera imitetur.
Heic, ubi se in terras demisit dissoluitque,
Turbinis inmanem vim provomit, atque procellat.
Sed, quia fit raro omnino, monteisque necesse est
Obficere in terris; adparet crebrius idem
Prospectu maris in magno, cœloque patenti.
Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando,
Hoc super in cœli spatio, coiere repente
Asperiora; modis quæ possint indupedita
Exiguis tamen inter se conpressa teneri.
Hæc faciunt primum parvas consistere nubeis:
Inde ea conprendunt inter se, conque gregantur,
Et conjungundo crescunt, ventisque feruntur
Usque adeo, donec tempestas sæva coorta est.
Fit, quoque, utei montis vicina cacumina cœlo
Quam sint quoique magis, tanto magis edita fument
Adsidue fulvæ nubis caligine crassâ:
Propterea, quia, quom consistunt nubila primum,
Ante videre oculei quam possint tenuia, ventei
Portantes cogunt ad summa cacumina montis.

Heic demum fit, utei, turbâ majore coortâ,
Et condensa atque arta adparere, et simul ipso
Vortice de montis videatur surgere in æthram.
Nam loca declarat sursum ventosa patere
Res ipsa, et sensum, monteis quom adscendimus altos.

Præterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant litore vestes
Subspensæ, quom concipiunt humoris adhæsum.
Quod magis, ad nubeis augendas, multa videntur
Posse quoque e salso consurgere momine ponti:
Nam ratio consanguinea est humoribus omnis.

Præterea, fluviis ex omnibus, et simul ipsâ
Surgere de terrâ nebulas, æstumque, videmus;
Quæ, velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
Subfunduntque suâ cœlum caligine, et altas
Subficiunt nubeis paullatim conveniundo:
Urguet enim quoque signiferi super ætheris æstus,
Et, quasi densendo, subtexit cærula nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in cœtum extrinsecus illi
Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosque volanteis.
Innumerabilem enim numerum, summamque profundi
Esse infinitam docui; quantâque volarent
Corpora mobilitate, obstendi, quamque repente
Innumerabile per spatium transire solerent:
Haud igitur mirum est, si parvo tempore sæpe
Tam magnos monteis tempestas atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, inpensa superne:
Undique quandoquidem, per caulas ætheris omneis,
Et quasi per magni circum spiracula mundi,
Exitus introitusque elementis redditus exstat.

Nunc age, quo pacto pluvius concrescat in altis
Nubibus humor, et in terras dimissus, ut imber,
Decidat, expediam. Primum, jam semina aquaï
Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis

Omnibus ex rebus; pariterque ita crescere utrumque,
Et nubeis, et aquam, quæquomque in nubibus exstat,
Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
Sudor item, atque humor quiquomque est denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum
Humorem, velutei pendentia vellera lanæ,
Quom supera magnum mare ventei nubila portant.
Consimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubeis: quo quom bene semina aquarum
Multa modis multis convenere, undique adaucta,
Confertæ nubes humecti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, et ipsa
Copia nimborum, turbâ majore coactâ,
Urguens ex supero premit, ac facit ecfluere imbreis.
Præterea, quom rarescunt quoque nubila ventis,
Aut dissolvuntur solis super icta calore,
Mittunt humorem pluvium; stillante, quasi igni
Tela super calido, tabescens multa, liquescat.
Sed vehemens imber fit, ubei vehementer utrâque
Nubila vi, cumulata, premuntur, et inpete venti.
At retinere diu pluviæ, longumque morari,
Consuerunt, ubi multa fluenter semina aquarum,
Atque aliis aliæ nubes, nimbeique rigantes,
Insuper, atque omni volgo de parte, feruntur;
Terraque quom fumans humorem tota redhalat.
Heic, ubi sol radiis, tempestatem inter opacam,
Advorsâ fulsit nimborum adspargine contra;
Tum color in nigris exsistit nubibus arqui.
Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur;
Et, quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum
Omnia, nix, ventei, grando, gelidæque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios passim refrenat, aventeis
Perfacile est tamen hæc reperire, animoque videre,
Omnia quo pacto fiant, quâ reve creentur,
Quom bene cognoris, elementis reddita quæ sint.

Nunc age, quæ ratio terraï motibus exstet,
Percipe: et in primis terram face ut esse rearis
Subter item, ut supera, ventosis undique plenam
Speluncis; multosque lacus, multasque lacunas,
In gremio gerere, et rupeis, diruptaque saxa:
Multaque sub tergo terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, submerso capite putandum est:
Undique enim similem esse sui, res postulat ipsa.
Hiis igitur rebus subjunctis, subpositisque,
Terra superne tremit, magnis concussa ruinis
Subter, ubi ingenteis speluncas subruit ætas;
Quippe cadunt totei montes, magnoque repente
Concussu late disserpunt inde tremores:
Et merito; quoniam, plostris concussa, tremiscunt
Tecta, viam propter, non magno pondere, tota:
Nec minus exsultant ædes, ubiquomque equitum vis
Ferratos utrimque rotarum subcutit orbeis.
Fit quoque, ubei magnas in aquæ vastasque lacunas
Gleba vetustate ex terrâ provolvitur ingens,
Ut jactetur aquæ fluctu quoque terra vacillans;
Ut vas interea non quit constare, nisi humor
Destitit in dubio fluctu jactarier intus.
Præterea, ventus quom, per loca subcava terræ
Conlectus, parte ex unâ procumbit, et urguet
Obnixus magnis speluncas viribus altas;
Incumbit tellus, quo venti prona premit vis:
Tum, supera terram quæ sunt exstructa domorum,
Ad cœlumque magis quanto sunt edita quæque,
In clinata minent in eamdem, prodita, partem;
Protractæque trabes inpendent, ire paratæ.
Et metuunt magni naturam credere mundi
Exitiale aliquod tempus cladernque manere,
Quom videant tantam terrarum incumbere molem?
Quod, nisi respirent ventei, vis nulla refrenet
Res, neque ab exitio possit reprehendere eunteis:
Nunc, quia respirant alternis, inque gravescunt,
Et, quasi conlectei, redeunt, ceduntque repulsei;
Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,

Quam facit! inclinatur enim, retroque recellit;
Et recipit prolabsa suas in pondere sedes.
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.
  Est hæc ejusdem quoque magni caussa tremoris;
Ventus ubi, atque animæ subito vis maxuma quædam,
Aut extrinsecus aut ipsâ tellure coorta,
In loca se cava terraï conjecit, ibeique
Speluncas inter magnas fremit ante tumultu;
Vorsabundaque portatur: post, incita quom vis,
Exagitata foras erumpitur; et simul, altam
Diffindens terram, magnum concinnat hiatum.
In Syriâ Sidone quod adcidit, et fuit Ægii
In Peloponneso: quas exitus hicc' animaï
Disturbât urbeis, et terræ motus obortus!
Multaque præterea ceciderunt mœnia, magnis
Motibus, in terris; et multæ per mare pessum
Subsedere suis pariter cum civibus urbes.
Quod, nisi prorumpit, tamen inpetus ipse animaï,
Et fera vis venti, per crebra foramina terræ
Dispartitur, ut horror; et incutit inde tremorem:
Frigus utei, nostros penitus quom venit in artus,
Concutit, invitos cogens tremere, atque movere.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis;
Tecta superne timent, metuunt inferne cavernas
Terraï ne dissolvat Natura repente;
Neu distracta suum late dispandat hiatum,
Idque suis confusa velit conplere ruinis.
  Proinde, licet quam vis, cœlum terramque reantur
Inconrupta fore, æternæ mandata Saluti:
Et tamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum, quâdam de parte, timoris;
Ne pedibus raptim tellus substracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita summa
Funditus, et fiat mundi confusa ruina.
  Nunc ratio reddunda, augmen quur nesciat æquor.
Principio, mare mirantur non reddere majus

Naturam, quo sit tantus decursus aquarum,
Omnia quo veniant ex omni flumina parte.
Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis;
Omnia quæ maria, ac terras, sparguntque rigantque:
Adde suos funteis: tamen ad maris omnia summam
Guttaï vix instar erunt unius ad augmen;
Quo minus est mirum, mare non augescere magnum.
  Præterea, magnam sol partem detrahit æstu:
Quippe videmus enim vesteis, humore madenteis,
Exsiccare suis radiis ardentibus solem.
At pelage multa, et late substrata, videmus.
Proinde, licet quam vis ex uno quoque loco sol
Humoris parvam delibet ab æquore partem,
Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.
  Tum porro, ventei quoque magnam tollere partem
Humoris possunt, verrentes æquora ventei:
Unâ nocte vias quoniam persæpe videmus
Siccari, mollisque luti concrescere crustas.
  Præterea, docui multum quoque tollere nubeis
Humorem, magno conceptum ex æquore ponti;
Et passim toto terrarum spargere in orbi,
Quom pluit in terris, et ventei nubila portant.
  Postremo, quoniam raro cum corpore tellus
Est, et conjuncta est, oras maris undique cingens;
Debet, ut in mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex æquore salso:
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, et ad caput amnibus omnis
Confluit; inde super terras redit agmine dulci,
Quâ via secta semel liquido pede detulit undas.
  Nunc, ratio quæ sit, per fauces montis ut Ætnæ
Exspirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim mediocri clade coorta
Flammæ tempestas, Siculûm dominata per agros,
Finitumis ad se convortit gentibus ora;
Fumida quom cœli scintillare omnia templa
Cernentes, pavidâ conplebant pectora curâ,
Quid moliretur rerum Natura novarum.

Hiisce tibi in rebus late est alteque videndum,
Et longe cunctas in parteis despiciundum,
Ut reminiscaris, summam rerum esse profundam,
Et videas, cœlum summaï totius unum
Quam sit parvola pars, et quam multesima constet:
Nec tota pars, homo terraï quota totius unus.
Quod bene propositum si plane contueare,
Ac videas plane, mirari multa relinquas.

Num quis enim nostrûm miratur, si quis in artus
Adcepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quem vis morbi per membra dolorem?
Obturgescit enim subito pes, adripit acer
Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos;
Exsistit sacer ignis, et urit, corpore serpens,
Quamquomque adripuit, partem, repitque per artus;
Nimirum, quia sunt multarum semina rerum;
Et satis hæc tellus morbi, cœlumque, mali fert,
Unde queat vis inmensi procrescere morbi.
Sic igitur toti cœlo, terræque, putandum est
Ex infinito satis omnia subpeditare,
Unde repente queat tellus concussa moveri,
Perque mare, ac terras, rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare Ætnæus, flammescere cœlum;
Id quoque enim fit, et ardescunt cœlestia templa.
Et tempestates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.

At nimis est ingens incendii turbidus ardor!
Scilicet, et fluvius, qui visus, maxumus ei,
Qui non ante aliquem majorem vidit: et ingens
Arbor, homoque, videtur; et omnia, de genere omni,
Maxuma quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
Quom tamen omnia cum cœlo, terrâque, marique,
Nihil sint ad summam summaï totius omnem.

Nunc tamen, illa modis quibus, inritata repente,
Flamma foras vastis Ætnæ fornacibus ecflet,
Expediam. Primum, totius subcava montis
Est natura, fere silicum subfulta cavernis.
Omnibus est porro in speluncis ventus, et aër;

Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aër.
Hicc' ubi percaluit, calefecitque omnia circum
Saxa furens, quâ contingit, terramque ; et ab ollis
Excussit calidum flammis velocibus ignem ;
Tollit se, ac rectis ita faucibus eicit alte,
Vortitque ardorem longe, longeque favillam
Differt, et crassâ volvit caligine fumum ;
Extruditque simul mirando pondere saxa.
Ne dubites, quin hæc animaï turbida sit vis.
Præterea, magnâ ex parte mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æstumque resolvit.
Ex hoc usque mare speluncæ montis ad altas
Perveniunt subter fauces : hac ire, fatendum est,
Et penetrare, mari, penitus res cogit, aperto,
Atque ecflare foras ; ideoque extollere flammas,
Saxaque subjectare, et arenæ tollere nimbos.
In summo sunt vertice enim crateres, ut ipsei
Nominitant ; nos quod fauces perhibemus, et ora.
Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere caussam
Non satis est, verum plureis ; unde una tamen sit.
Corpus ut exanimum si quod procul ipse jacere
Conspicias hominis, fit ut omneis dicere caussas
Conveniat leti, dicatur ut illius una.
Nam neque eum ferro, nec frigore, vincere possis
Interiisse, neque a morbo, neque forte veneno ;
Verum aliquid, genere esse ex hoc, quod conscius dicet,
Scimus : item in multis hoc rebus dicere habemus.
Nilus in æstatem crescit, campisque redundat,
Unicus in terris, Ægypti totius amnis :
Is rigat Ægyptum medium per sæpe calorem ;
Aut, quia sunt æstate Aquilones ostia contra,
Anni tempore eo, qui Etesiæ esse feruntur ;
Et, contra fluvium flantes, remorantur ; et, undas
Cogentes sursus, replent, coguntque manere.
Nam, dubio procul, hæc advorso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis ab stellis axis aguntur :
Ille ex æstiferâ parte venit amnis, ab Austro

Inter-nigra virûm percocto secla colore,
Exoriens penitus mediâ ab regione diei.
Est quoque, utei possit magnus congestus arenæ
Fluctibus advorsis obpilare ostia contra,
Quom mare, permotum ventis, ruit intus arenam;
Quo fit utei pacto liber minus exitus amnis,
Et proclivis item fiat minus inpetus undis.
Fit quoque, utei pluviæ forsan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Quom convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forsit an Æthiopum penitus de montibus altis
Crescat, ubi in campos albas descendere ningues
Tabificis subigit radiis sol, omnia lustrans.
Nunc age, Averna tibi quæ sint loca quomque lacusque,
Expediam; quali naturâ prædita constent.
Principio, quod Averna vocantur nomine, id ab re
Inpositum est, quia sunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quod loca quom venere volantes,
Remigiom oblitæ, pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt, molli cervice profusæ,
In terram, si forte ita fert natura locorum;
Aut in aquam, si forte lacus substratus Averni.
Is locus est Cumas apud; acri sulfure montes
Obpletei calidis ubi fumant funtibus auctei.
Est et Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidis almæ,
Quo numquam pennis adpellunt corpora raucæ
Cornices; non, quom fumant altaria donis.
Usque adeo fugitant, non iras Palladis acreis,
Pervigilii caussâ, Graiûm ut cecinere poëtæ;
Sed natura loci opus efficit ipsa suâpte.
In Syriâ quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quo, simul ac vestigia primum

Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint Divis mactata, repente.
  Omnia quæ naturali ratione geruntur;
Et, quibus e fiant caussis, adparet origo:
Janua ne posita hiis Orci regionibus esse
Credatur; post hinc animas Acheruntis in oras
Ducere forte Deos Maneis inferne reamur:
Naribus alipedes ut cervei sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia secla ferarum.
Quod procul a verâ quam sit ratione repulsum,
Percipe: namque ipsâ de re tibi dicere conor.
  Principio, hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
In terrâ quoiusque modi rerum esse figuras:
Multa cibo quæ sunt vitalia; multaque morbos
Incutere et mortem quæ possint adcelerare:
Et magis esse aliis alias animantibus aptas
Res ad vitaï rationem, obstendimus ante,
Propter dissimilem naturam, dissimileisque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
Insinuant nareis, infesta, atque aspera tactu:
Nec sunt multa parum tactu vitanda, neque autem
Adspectu fugiunda, saporeque tristia quæ sint.
  Deinde, videre licet, quam multæ sint homini res
Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
Arboribus primum certis gravis umbra tributa;
Usque adeo capitis faciant ut sæpe dolores,
Si quis eas subter jacuit, prostratus, in herbis.
  Est etiam magnis Heliconis montibus arbos,
Floris odore hominem tetro consueta necare.
Scilicet hæc ideo terris ex omnia surgunt,
Multa modis multis multarum semina rerum
Quod permixta gerit tellus, discretaque tradit.
  Nocturnumque recens exstinctum lumen, ubi acris
Nidor subfundit nareis, tum cogit ibeidem
Concidere; ut pronos qui morbus mittere suevit.

Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus ecfluit ei,
Tempore eo si odorata est, quo menstrua solvit.
Multaque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque animam labefactant sedibus intus.
Denique, si calidis etiam contere lavabris
Plenior, et fueris solio ferventis aquaï;
Quam facile in medio fit utei des sæpe ruinas?
Carbonumque gravis vis, atque odor, insinuatur
Quam facile in cerebrum, nisi aquam præcepimus ante?
At, quom membra domûs percepit fervida, nervis
Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar.
Nonne vides etiam terrâ quoque sulfur in ipsâ
Gignier, et tetro concrescere odore bitumen?
Denique, ubi argenti venas aurique sequuntur,
Terraï penitus scrutantes abdita ferro;
Qualeis exspiret scaptensula subter odores?
Quidve mali fit, ut exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies, qualeisque colores?
Nonne vides, audisve, perire in tempore parvo
Quam soleant; et quam vitaï copia desit,
Quos opere in tali cohibet vis magna, necesse est?
Hos igitur tellus omneis exæstuat æstus;
Exspiratque foras in aperta, promptaque, cœli.
Sic et Averna loca alitibus submittere debent
Mortiferam vim, de terrâ quæ surgit in auras,
Ut spatium cœli quâdam de parte venenet;
Quo simul ac primum pennis delata sit ales,
Inpediatur ibei, cæco conrepta veneno,
Ut cadat e regione loci, quâ dirigit æstus:
Quo quom conruit hæc eadem vis illius æstûs,
Reliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe et enim, primo quasi quemdam conciet æstum;
Posterius fit, utei, quom jam cecidere veneni
In funteis ipsos, ibi sit quoque vita vomunda,

Propterea quod magna mali sit copia circum.
Fit quoque, ut interdum vis hæc atque æstus Averni
Aëra, qui inter aveis quomque est terramque locatus,
Discutiat, prope utei locus hinc linquatur inanis:
Quoius ubi e regione loci venere volantes,
Claudicat ex templo pennarum nixus inanis,
Et conamen utrimque alarum proditur omne.
Heic, ubi nictari nequeunt, insistereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; et, vacuum prope jam per inane jacentes,
Dispargunt animas per caulas corporis omneis.
Frigidior porro in puteis æstate fit humor,
Rarescit quia terra calore, et semina si qua
Forte vaporis habet, propere dimittit in auras:
Quo magis est igitur tellus ecfeta calore,
Fit quoque frigidior, qui in terrâ est abditus, humor.
Frigore quom premitur porro omnis terra, coitque,
Et quasi concrescit; fit scilicet in coëundo,
Exprimat in puteos, si quem gerit ipsa, calorem.
Esse apud Hammonis fanum funs luce diurnâ
Frigidus, et calidus nocturno tempore, fertur.
Hunc homines funtem nimis admirantur, et acri
Sole putant subter terras fervescere partim,
Nox ubi terribili terram caligine texit:
Quod nimis a verâ est longe ratione remotum.
Quippe, ubi sol, nudum contractans corpus aquaï,
Non quierit calidum superâ de reddere parte,
Quom superum lumen tanto fervore fruatur:
Quî queat hic, subter tam crasso corpore terram,
Percoquere humorem, et calido sociare vapore?
Præsertim, quom vix possit per sæpta domorum
Insinuare suum radiis ardentibus æstum?
Quæ ratio est igitur? Nimirum, terra magis quod
Rara tenet circum funtem, quam cætera tellus;
Multaque sunt ignis prope semina corpus aquaï.
Hoc, ubi roriferis terram nox obruit umbris,
Ex templo subtus frigescit terra, coitque:

Hac ratione fit, ut, tamquam conpressa manu sit,
Exprimat in funtem, quæ semina quomque habet ignis;
Quæ calidum faciunt laticis tactum, atque vaporem.
Inde, ubi sol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit, calido miscente vapore;
Rursus in antiquas redeunt primordia sedes
Ignis, et in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit funs in luce diurnâ.
Præterea, solis radiis jactatur aquaï
Humor, et in lucem tremulo rarescit ab æstu:
Propterea fit, utei, quæ semina quomque habet ignis,
Dimittat; quasi sæpe gelum, quod continet in se,
Mittit; et exsolvit glaciem, nodosque relaxat.
Frigidus est etiam funs, supra quem sita sæpe
Stuppa jacit flammam, concepto protinus igni;
Tedaque consimili ratione, adcensa per undas,
Conlucet, quoquomque natans inpellitur auris:
Nimirum, quia sunt in aquâ permulta vaporis
Semina; de terrâque necesse est funditus ipsâ
Ignis corpora per totum consurgere funtem,
Et simul exspirare foras, exireque in auras;
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri funs.
Præterea, disparsa foras, erumpere cogit
Vis per aquam subito, sursumque ea conciliare:
Quod genus, indu mari est Aradio funs, dulcis aquaï,
Qui scatit, et salsas circum se dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem obportunam sitientibus nautis,
Quod dulceis, inter salsas, intervomit undas.
Sic igitur per eum possunt erumpere funtem,
Et scatere, illa foras in stuppam semina: quæ quom
Conveniunt, aut in tedaï corpore adhærent,
Ardescunt facile ex templo; quod multa quoque in se
Semina habent ignis stuppæ, tedæque, tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina linum
Nuper ubi exstinctum admoveas, adcendier ante,

Quam tetigit flammam; tedamque pari ratione?
Multaque præterea, prius ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quam conminus inbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo funte putandum est.
Quod super est, agere incipiam quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hicc' ut ferrum ducere possit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graiei,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
Hunc homines lapidem mirantur: quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se:
Quinque et enim licet interdum, pluresque, videre,
Ordine demisso, levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet, subter adhærens;
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque, noscit:
Usque adeo permananter vis pervalet ejus.
Hoc genus in rebus firmandum est multa prius, quam
Ipsius rei rationem reddere possis;
Et nimium longis ambagibus est adeundum:
Quo magis adtentas aureis, animumque, reposco.
Principio, omnibus a rebus, quasquomque videmus,
Perpetuo fluere, ac mitti spargique, necesse est
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant;
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
Frigus ut a fluviis, calor a sole, æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora propter:
Nec variei cessant sonitus manare per auras.
Denique, in os salsi venit humor sæpe saporis,
Quom mare vorsamur propter; dilutaque contra
Quom tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, et in cunctas dimittitur undique parteis.
Nec mora, nec requies, inter datur ulla fluundi;
Perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper
Cernere, odorari, licet, et sentire sonare.
Nunc omnes repetam quam raro corpore sint res
Conmemorare, quod in primo quoque carmine claret.

Quippe et enim, quamquam multas hoc pertinet ad res
Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
Quâ de disserere adgredior, firmare necesse est;
Nihil esse in promptu, nisi corpus mixtum in inani.
Principio, fit, ut in speluncis saxa superna
Sudent humore, et guttis manantibus stillent:
Manat item nobis e toto corpore sudor;
Crescit barba, pileique per omnia membra, per artus:
Diditur in venas cibus omneis; auget, alitque,
Corporis extremas quoque parteis, unguiculosque.
Frigus item transire per æs, calidumque vaporem,
Sentimus; sentimus item transire per aurum,
Atque per argentum, quom pocula plena tenemus.
Denique, per dissæpta domorum saxea voces
Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaposque
Ignis: qui ferri quoque vim penetrare suëvit
Denique, quâ circum colli lorica coërcet.
Morbida visque simul, quom extrinsecus insinuatur:
Et tempestatem, terrâ cœloque coortam,
In cœlum terramque remote jure facessunt:
Quandoquidem nihil est, nisi raro corpore nexum.
Huc adcedit, utei non omnia, quæ jaciuntur
Corpora quomque ab rebus, eodem prædita sensu
Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
Principio, terram sol excoquit, et facit are;
At glaciem dissolvit, et altis montibus altas
Exstructas ningues radiis tabescere cogit:
Denique, cera liquefit in ejus posta vapore.
Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit;
At coria et carnem trahit, et conducit in unum.
Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni;
At coria et carnem mollit, durata calore.
Barbigeras oleaster eo juvat usque capellas,
Effluat ambrosiâ quasi vero, et nectare, tinctus:
Quâ nihil est homini quod amarius frundeat estu.

Denique, amaracinum fugitat sus, et timet omne
Unguentum; nam setigeris subus acre venenum est,
Quod nos interdum tamquam recreare videtur.
At contra nobis cœnum teterrima quom sit
Spurcities, eadem suibus hæc munda videtur,
Insatiabiliter totei ut volvantur ibeidem.
  Hocc' etiam super est, ipsâ quam dicere de re
Adgredior, quod dicundum prius esse videtur.
Multa foramina quom variis sint reddita rebus,
Dissimili inter se naturâ prædita debent
Esse, et habere suam naturam quæque, viasque.
Quippe et enim variei sensus animantibus insunt,
Quorum quisque suam proprie rem percipit in se.
Nam penetrare alio sonitus, alioque saporem
Cernimus e sucis, alio nidoris odores.
Præterea, manare aliud per saxa videtur,
Atque aliud lignis: aliud transire per aurum;
Argentoque foras aliud, vitroque, meare;
(Nam fluere hac species, illac calor ire, videtur)
Atque aliis aliud citius transmittere eâdem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multimodis varians, ut paullo obstendimus ante,
Propter dissimilem naturam, textaque, rerum.
  Quapropter, bene ubi hæc, confirmata atque locata,
Omnia constiterint, nobis præposta, parata;
Quod super est, facile hinc ratio reddetur, et omnis
Caussa patefiet, quæ ferri perliceat vim.
  Principio, fluere e lapide hoc permulta necesse est
Semina, sive æstum, qui discutit aëra plagis,
Inter qui lapidem ferrumque est quomque locatus.
Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacefit
In medio locus; ex templo primordia ferri
In vanum prolabsa cadunt conjuncta, fit utque
Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis, primoribus ex elementis
Indupedita suis, arte connexa cohæret,

Quam validi ferri naturæ frigidus horror :
Quo minus est mirum, quod dicitur ; ex elementis
Corpora si nequeunt, de ferro plura coorta,
In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur :
Quod facit ; et sequitur, donec pervenit ad ipsum
Jam lapidem, cæcisque in eo conpagibus hæsit.
Hoc fit idem cunctas in parteis ; unde vacefit
Quomque locus, sive ex transvorso, sive superne,
Corpora continuo in vacuum vicina feruntur :
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
Sponte suâ sursum possunt consurgere in auras.
Huc adcedit item, quâ re queat id magis esse :
Quod simul a fronte est annelli rarior aër
Factus, inanitusque locus magis, ac vacuatus ;
Continuo fit, utei, qui post est quomque locatus
Aër, a tergo quasi provehat, atque propellat.
Semper enim circum positus res verberat aër ;
Sed tali fit utei propellat tempore ferrum,
Parte quod ex unâ spatium vacat, et capit in se.
Hic tibi, quem memoro, per crebra foramina ferri
Parvas ad parteis subtiliter insinuatus,
Trudit, et inpellit : quasi naves velaque ventis,
Hæc quoque res adjumento, motuque, juvatur.
Denique, res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro sunt corpore, et aër
Omnibus est rebus circumdatus adpositusque.
Hicc' igitur, penitus qui in ferro est abditus, aër
Solicito motu semper jactatur, eoque
Verberat annellum, dubio procul ; et ciet intus
Scilicet : atque eodem fertur, quo præcipitavit
Jam semel, et vacuam partem in conamina sumpsit.
Fit quoque, ut a lapide hoc ferri natura recedat
Interdum : fugere, atque sequi, consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi ;
Ac ramenta simul ferri furere intus ahenis
In scaphiis, lapis hic Magnes quom subditus esset :
Usque adeo fugere a saxo gestire videtur

Ære interposito ; discordia tanta creatur :
Propterea, quia nimirum prius æstus ubi æris
Præcepit, ferrique vias possedit apertas ;
Posterior lapidis venit æstus, et omnia plena
Invenit in ferro ; neque habet quâ tranet, ut ante :
Cogitur obfensare igitur, pulsareque fluctu
Ferrea texta suo : quo pacto respuit ab se,
Atque per æs agitat, sine eo quod sæpe resorbet.
Illud in hiis rebus mirari mitte, quod æstus
Non valet e lapide hoc alias inpellere item res.
Pondere enim fretæ partim stant ; quod genus, aurum :
Ac partim, raro quia sunt cum corpore, ut æstus
Pervolet intactus, nequeunt inpellier usquam :
Lignea materies in quo genere esse videtur.
Inter utrasque igitur ferri natura locata,
Æris ubi adcepit quædam corpuscula, tum fit,
Inpellant ut eam Magnesia flumina saxi.
Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hoc subpeditentur,
Quæ memorare queam inter se singulariter apta.
Saxa vides primum solâ coolescere calce :
Glutine materies taurino jungitur unâ,
Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
Quam laxare queant conpages taurea vincla.
Vitigenei latices in aquaï funtibus audent
Misceri, quom pix nequeat gravis, et leve olivum.
Purpureusque colos conchylii jungitur uno
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam ;
Non, si Neptuni fluctu renovare operam des ;
Non, Mare si totum velit eluere omnibus undis.
Denique, et auro res aurum concopulat una,
Ærique æs plumbo fit utei jungatur ab albo.
Cætera jam quam multa licet reperire ? Quid ergo ?
Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
Nec me tam multam heic operam consumere par est ;

Sed breviter paucis præstat conprendere multa.
Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujusque; inter se junctura hæc optuma constat.
Est etiam, quasi ut annellis hamisque plicata,
Inter se quædam possint cop'lata teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri, ferroque, videtur.
Nunc, ratio quæ sit morbis, aut, unde repente
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
Expediam. Primum, multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis;
Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse est
Multa volare; ea quom casu sunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut intrinsecus, ut nubes nebulæque, superne
Per cœlum veniunt; aut ipsâ sæpe coorta
De terrâ surgunt, ubi putorem humida nacta est,
Intempestivis pluviisque, et solibus, icta.
Nonne vides etiam cœli novitate, et aquarum,
Tentari, procul a patriâ queiquomque, domoque,
Adveniunt? ideo quia longe discrepitant res.
Nam quid Britannis cœlum differre putamus,
Et quod in Ægypto est, quâ mundi claudicat axis?
Quidve quod in Ponto est, differre, et Gadibus, atque
Usque ad nigra virûm percocto secla calore?
Quæ quom quatuor, inter se divorsa, videmus
Quatuor a ventis, et cœli partibus, esse;
Tum color et facies hominum distare videntur
Largiter, et morbei generatim secla tenere.
Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in mediâ, neque præterea usquam.
Atthide tentantur gressus, oculeique in Achæis
Finibus: inde aliis alius locus est inimicus
Partibus, ac membris; varius concinnat id aër.

Proinde, ubi se cœlum, quod nobis forte venenum,
Conmovet, atque aër inimicus serpere cœpit;
Ut nebula ac nubes, paullatim repit, et omne,
Quâ graditur, conturbat, et inmutare coactat.
Fit quoque, ut in nostrum quom venit denique cœlum,
Conrumpat, reddatque suí simile, atque alienum.
Hæc igitur subito clades nova, pestilitasque,
Aut in aquas cadit, aut fruges persidit in ipsas,
Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus;
Aut etiam subspensa manet vis aëre in ipso:
Et, quom spirantes mixtas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse est.
Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
Pestilitas; etiam pigris balantibus ægros.
Nec refert, utrum nos in loca deveniamus
Nobis advorsa, et cœli mutemus amictum;
An cœlum nobis ultro natura coruptum
Deferat, aut aliquid, quod non consuevimus uti;
Quod nos adventu possit tentare recenti.
Hæc ratio quondam morborum et mortiferæ vis
Finibus in Cecropiis funestos reddidit agros,
Vastavitque vias; exhausit civibus urbem.
Nam penitus, veniens Ægypti finibus, ortus,
Aëra permensus multum, camposque natanteis,
Incubuit tandem populum Pandionis omnem:
Inde catervatim morbo, mortique, dabantur.
Principio, caput incensum fervore gerebant;
Et dupliceis oculos subfusâ luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces, intrinsecus atræ,
Sanguine; et ulceribus vocis via sæpta coibat:
Atque, animi interpres, manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.
Inde, ubi per fauces pectus conplerat, et ipsum
Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris;
Omnia tum vero vitaï claustra lababant.
Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,

Rancida quo perolent projecta cadavera ritu :
Atque animi prorsum vires totius, et omne
Languebat corpus, leti jam limine in ipso :
Intolerabilibusque malis erat anxius angor
Adsidue comes, et gemitu conmixta querela :
Singultusque frequens noctem per sæpe, diemque,
Conripere adsidue nervos et membra coactans,
Dissolvebat eos ; defessos ante fatigans.
Nec nimio quoiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam fervescere partem ;
Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
Et simul, ulceribus quasi inustis, omne rubere
Corpus, ut est, per membra sacer quom diditur ignis.
Intima pars hominum vero flagrabat ad ossa ;
Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus, intus :
Nihil adeo posses quoiquam leve tenueque membris
Vortere in utilitatem : ad ventum et frigora semper,
In fluvios partim gelidos, ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multei præcipites nymphis putealibus alte
Inciderunt, ipso venientes ore patente :
Insedabiliter sitis arida, corpora mersans,
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali : defessa jacebant
Corpora ; mussabat tacito Medicina timore :
Quippe patentia quom totiens, ardentia morbis,
Lumina vorsarent oculorum, expertia somno ;
Multaque præterea mortis tum signa dabantur.
Perturbata animi mens, in mœrore, metuque ;
Triste supercilium, furiosus vo'tus, et acer ;
Solicitæ porro, plenæque sonoribus, aures :
Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus ;
Sudorisque madens per collum splendidus humos :
Tenuia sputa, minuta, croci contacta colore,
Salsaque, per fauces raucâ vix edita tusse.
In manibus vero nervei trahere, et tremere artus ;
A pedibusque minutatim subcedere frigus

Non dubitabat: item, ad supremum denique tempus,
Conpressæ nares, nasi primoris acumen
Tenue, cavatei oculei, cava tempora: frigida pellis,
Duraque, inhorrebat tactum; frons tenta meabat:
Nec nimio rigidâ post artus morte jacebant;
Octavoque fere candenti lumine solis,
Aut etiam nonâ reddebant lampade vitam.
   Quorum si quis, ut est, vitarat funera leti,
Visceribus tetris, et nigrâ proluvie alvi;
Posterius tamen hunc tabes, letumque, manebat:
Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
Conruptus sanguis expletis naribus ibat;
Huc hominis totæ vires, corpusque fluebat.
   Profluvium porro qui tetri sanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus et artus
Ibat, et in parteis genitaleis corporis ipsas:
Et graviter partim metuentes limina leti
Vivebant, ferro privatei parte virili;
Et manibus sine non nullei, pedibusque, manebant,
In vitâ tamen, et perdebant lumina partim:
Usque adeo mortis metus hiis incusserat acer.
Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsei.
   Multaque humi quom inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus, atque ferarum,
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem;
Aut, ubi gustarat, languebat morte propinquâ.
   Nec tamen omnino temere illis solibus ulla
Conparebat avis, neque noxia secla ferarum
Exibant sylvis; languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cum primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægre:
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
   Incomitata rapi certabant funera vasta.
Nec ratio remedii conmunis certa dabatur:
Nam, quod alii dederat vitaleis aëris auras

Volvere in ore licere, et cœli templa tueri,
Hocc' aliis erat exitio, letumque parabat.
Illud in hiis rebus miserandum magno opere unum
Ærumnabile erat; quod, ubei se quisque videbat
Inplicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo, mœsto quom corde jacebat,
Funera respectans, animam inmittebat ibeidem.
Quippe et enim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi;
Lanigeras tamquam pecudes, et bucera secla:
Idque vel in primis cumulabat funere funus.
Nam, queiquomque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitaï nimium cupidos mortisque timenteis
Pœnibat paullo post turpi morte malâque,
Desertos, opis experteis, Incuria mactans.
Quei fuerant autem præsto, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque lassorum vox, mixtâ voce querelæ:
Optumus hoc leti genus ergo quisque subibat.
Inque aliis alium, populum sepelire suorum
Certantes, lacrumis lassei luctuque redibant.
Inde, bonam partem, in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus, tentaret tempore tali.
Præterea, jam pastor, et armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebat; penitusque casâ contrusa jacebant
Corpora, paupertate et morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora non numquam posses retroque videre
Matribus et patribus gnatos super edere vitam.
Nec minumam partem ex agris mœros is in urbem
Confluxit; languens quem contulit agricolarum
Copia: conveniens ex omni morbida parte,
Omnia condebant loca, tectaque; quod magis æstûs
Conferto situ acervatim Mors adcumulabat.
Multa, siti prostrata, viam per, proque voluta,

Corpora, silanos ad aquarum structa, jacebant,
Interclusâ animâ nimiâ ab dulcedine aquarum :
Multaque per populi passim loca prompta, viasque,
Languida semianimo cum corpore membra videres,
Horrida pædore, et pannis cooperta, perire
Corporis inluvie : pellis super ossibus una,
Visceribus tetris prope jam, sordique, sepulta.
Omnia, denique, sancta Deûm delubra replerat
Corporibus Mors exanimis, onerataque passim.
Cuncta cadaveribus cœlestum templa manebant ;
Hospitibus loca quæ conplerant æditüentes.
Nec jam religio Divôm, neque numina, magni
Pendebantur enim : præsens dolor exsuperabat.
Nec mos ille sepulturæ remanebat in urbe,
Quo pius hic populus semper consuerat humari :
Perturbatus enim totus repedabat, et unus
Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
Multaque vi subitâ paupertas horrida suasit :
Namque suos consanguineos aliena rogorum
Insuper exstructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faces ; multo cum sanguine sæpe
Rixantes potius, quam corpora desererentur.

FINIS.

EXCUDIT T. DAVISON, LONDINI.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06397 8160